

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

P A Ž Y M A
DĖL TYRIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA
DĖL UŽSIENIEČIŲ MIGRANTŲ VAIKŲ PADĖTIES
APGYVENDINIMO CENTRUOSE
2021-12-31 Nr. (6.7-2021-45)PR-167

Vykdydama vaiko teisių užtikrinimo stebėseną, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą savo iniciatyva dėl užsieniečių migrantų vaikų padėties užsieniečių apgyvendinimo centruose.

Tyrimo dalykas: užsieniečių migrantų vaikų priėmimo sąlygų bei teikiamų paslaugų nuolatinuose užsieniečių apgyvendinimo centruose vertinimas.

Siekiant nustatyti vaikų apgyvendinimo situaciją, susipažinti su užsieniečių migrantų vaikų priėmimo sąlygomis, teikiamų paslaugų apimtimi, vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėjomis lankėsi nuolatinėse migrantų vaikų apgyvendinimo vietose – 2021 m. spalio 11 d. Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre (toliau – PPC) bei 2021 m. spalio 18 d. Naujininkų pabėgėlių stovykloje, 2021 m. gruodžio 2 d. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Medininkų užsieniečių registracijos centre (toliau – Medininkų URC), 2021 m. gruodžio 14 d. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Pabradės užsieniečių registracijos centre (toliau – Pabradės URC), bendravo su minėtose vietose apgyvendintais asmenimis (vaisiais bei jų teisėtai atstovais), apgyvendinimo vietų vadovais bei darbuotojais, paslaugas teikiančiais darbuotojais (sveikatos priežiūros specialistais, mokytojais) bei savanoriais. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat lankėsi mokykloje „Vilniaus lietuvių namai“ bei bendravo su mokyklos administracija, siekiant nustatyti pasiruošimo teikti švietimo paslaugas vaikams užsieniečiams nuolatinuose apgyvendinimo centruose būklę.

Atlikdama tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė rinko informaciją apie apgyvendintus vaikus, jiems teikiamas paslaugas iš Švietimo, mokslo ir sporto, Vidaus reikalų, Sveikatos apsaugos, Teisingumo ministerijų, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT), Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VVTAIT), PPC, užsieniečių registracijos centrų, mokyklos „Vilniaus lietuvių namai“, savivaldybių administracijų, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, nevyriausybinių organizacijų.

Kontrolierė taip pat dalyvauja valstybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų susitikimuose, kuriuose nagrinėjami įvairūs su užsieniečių padėtimi Lietuvoje, priėmimo sąlygomis, pagalbos teikimu susiję klausimai (švietimo, sveikatos paslaugų, apgyvendinimo, maitinimo, užimtumo, kt.).

Kontrolierė teikė pastabas ir siūlymus dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130(1), 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX1 skyriaus pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo X² skyriumi įstatymo projekto Nr. XIVP-1018, dalyvavo svarstant Įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose.

Bendra informacija apie tyrimą.

1. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas nustato kontrolieriaus įgaliojimus, teises bei pareigas. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 str. 1 punkte nustatyta, jog vaiko teisių

apsaugos kontrolierius kontroliuoja ir prižiūri, kaip yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje; 12 str. 1 d. 1 punktą numato, jog vaiko teisių apsaugos kontrolierius, turėdamas informacijos apie galimus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, nenurodytus skunduose (gavęs informaciją žodžiu, elektroniniu paštu, pastebėjęs visuomenės informavimo priemonėse), turi teisę savo iniciatyva pradėti tyrimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme išsamiai reglamentuotos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus teisės ir pareigos, kompetencija savo iniciatyva pradėti tyrimus, teisė nustatyti tyrimo ribas bei tinkamus tyrimo būdus. Vienas principų, kuriais vadovaujasi vaiko teisių apsaugos kontrolierius savo veikloje yra vaiko teisių ir jo teisėtų interesų prioritetiškumo principas, t. y., priimdamas sprendimus, susijusius su vaiku, atsižvelgia į jų poveikį vaiko gerovei.

Šiuo tyrimu apibendrinami stebėsenos metu gauti duomenys apie nepilnamečių migrantų padėtį juos apgyvendinus nuolatiniuose apgyvendinimo centruose. Informacija susijusi su nepilnamečių apgyvendinimo bei kitų priėmimo sąlygų užtikrinimo situacija, teikiamomis paslaugomis.

2. Tarptautinės migracijos reiškinys veikia visus pasaulio regionus bei visuomenes ir vis dažniau vaikus. Vaikai nesaugios ir nereguliarios migracijos procese tampa ypač pažeidžiami dėl galimo smurto, išnaudojimo, su lytimi susijusių rizikų, papildomas pažeidžiamumas gali būti susijęs su jų tautine, etnine ar socialine kilme, seksualine orientacija ar lytine tapatybe, religija, negalia, migracijos ar buvimo šalyje statusu, kt. Įvairių migracijos procesų paveikti vaikai: ieškantys prieglobsčio, ekonominiai - socialiniai migrantai, lydimi tėvų ar keliaujantys vieni nelydimi nepilnamečiai – pirmiausia yra vaikai ir, kaip teisių turėtojai, turi gauti deramą apsaugą bei pagalbą iš į Vaiko teisių konvencijos valstybės narės jurisdikciją patekusių institucijų. Vaiko teisių konvencija taikoma visiems keliaujantiems vaikams, nežiūrint jų kelionės tikslo ar sąlygų – ekonominės migracijos, prieglobsčio, šeimos susijungimo ar kitų tikslų. Vaiko teisių konvencijoje numatytas nediskriminavimo principas įpareigoja valstybes dalyves gerbti ir užtikrinti Konvencijoje nustatytas teises visiems vaikams, neatsižvelgiant į tai, ar jie, be viso kito, laikomi migrantais (teisėtais ar neteisėtais), prieglobsčio prašytojais, pabėgėliais, asmenimis be pilietybės ir (arba) prekybos žmonėmis aukomis, įskaitant grąžinimo ar deportavimo į kilmės šalį situacijas, neatsižvelgiant į vaiko ar tėvų ar teisėtų globėjų pilietybę, migracijos statusą.

3. Vaiko teisių konvencijos 22 straipsnis įpareigoja valstybes ypatingai rūpintis vaikais – pabėgėliais ir vaikais, pageidaujanciais gauti pabėgėlio statusą, nepriklausomai nuo to, ar juos lydi, ar nelydi tėvai ar koks nors kitas asmuo – užtikrinti deramą apsaugą ir humanitarinę pagalbą vaikui naudojantis taikytinomis teisėmis, išdėstytomis šioje Konvencijoje ir kituose tarptautiniuose žmogaus teisių arba humanitarinės pagalbos dokumentuose, kurių šalimis yra nurodytos valstybės.

4. Vaiko teisių komitetas kartu su Migrantų darbuotojų komitetu savo Bendrajame jungtiniame komentare¹ dėl Valstybių įsipareigojimų dėl bendrųjų principų, susijusių su vaikų žmogaus teisėmis tarptautinės migracijos kontekste pasisakė, jog valstybės turėtų užtikrinti, kad vaikai tarptautinės migracijos kontekste visų pirma būtų laikomi vaikais, valstybės dalyvės privalo laikytis Konvencijose nustatytų įsipareigojimų gerbti, saugoti ir įgyvendinti vaikų teises tarptautinės migracijos kontekste, neatsižvelgdamos į jų ar jų tėvų ar teisėtų globėjų migracijos statusą. Vaiko teisių konvencijoje numatytas nediskriminavimo principas įpareigoja valstybes dalyves gerbti ir užtikrinti Konvencijoje nustatytas teises visiems vaikams, neatsižvelgiant į tai, ar jie, be viso kito, laikomi migrantais (teisėtais ar neteisėtais), prieglobsčio prašytojais, pabėgėliais, asmenimis be pilietybės ir (arba) prekybos žmonėmis aukomis, įskaitant grąžinimo ar deportavimo į kilmės šalį situacijas, neatsižvelgiant į vaiko ar tėvų ar teisėtų globėjų pilietybę, migracijos statusą ar asmens be pilietybės statusą.

¹ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl bendrųjų principų, susijusių su vaikų žmogaus teisėmis tarptautinės migracijos kontekste, CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22.

5. Europos Komisija savo Komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai Dėl vaikų migrantų apsaugos² pasisakė, jog vaikų migrantų priėmimo sąlygos apima ne tik saugų ir tinkamą apgyvendinimą, bet ir visas reikiamas paramos paslaugas, kuriomis užtikrinama vaiko interesų apsauga ir gerovė, pavyzdžiui, nepriklausomo atstovavimo paslaugos, taip pat galimybė naudotis švietimo paslaugomis, sveikatos priežiūros paslaugomis, psichologinė ir socialinė parama, su laisvalaikiu ir integracija susijusios priemonės. Komisijos duomenimis, kartais individualus poreikių vertinimas yra nepakankamas arba jis visai neatliekamas, todėl neužtikrinamas kiekvieno vaiko individualių poreikių tenkinimas.

6. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (Priėmimo sąlygų direktyva) numatyta, jog <...> *nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti; <...> su sulaikytais prašytojais turėtų būti elgiamasi visapusiškai gerbiant jų žmogaus orumą, o jų priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas jų poreikiams tokioje situacijoje tenkinti; Direktyvoje taip pat skelbiama, jog nusprendamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus.*

Remiantis Priėmimo sąlygų Direktyva Nr. 2013/33/ES, valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, <...> poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva (21 str.). Valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus. Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniams, protiniams, dvasiniams, moraliniams ir socialiniams vystymuisi (23 str.).

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse nustato apsaugos priemones iki gražinimo: valstybės narės užtikrina, išskyrus atvejus, kuriems taikomi 16 ir 17 straipsniai, kad trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, pagal 7 straipsnį suteiktu laikotarpiu savanoriškai išvykti ir laikotarpiais, kuriais pagal 9 straipsnį buvo atidėtas išsiuntimas, kiek įmanoma būtų atsižvelgiama į šiuos principus: a) išlaikoma jų teritorijoje esančių šeimų narių vienybė; b) teikiama neatidėliotina medicinos pagalba ir užtikrinamas būtinas ligos gydymas; c) nepilnamečiams sudaromos sąlygos dalyvauti pagrindinio švietimo sistemoje, atsižvelgiant į jų buvimo trukmę; d) į specialius pažeidžiamų asmenų poreikius.

Atsižvelgiant į tai, jog didžioji dauguma į šalį atvykusių šeimų teikė prieglobsčio prašymus, pagrinde remiamasi Priėmimo sąlygų direktyva Nr. 2013/33/ES.

7. Valdžios institucijos, atsakingos už migraciją ir kitas susijusias politikas, turinčias įtakos vaikų teisėms, taip pat turėtų sistemingai vertinti ir spręsti poveikio vaikams ir vaikų poreikių klausimus tarptautinės migracijos kontekste kiekviename politikos formavimo ir įgyvendinimo etape³.

Remiantis Užsieniečių teisinės padėties įstatymo (toliau – UTPĮ) nuostatomis, valstybės politiką užsieniečių buvimo ir gyvenimo Lietuvos Respublikoje kontrolės srityje formuoja, jos įgyvendinimą koordinuoja ir kontroliuoja Vidaus reikalų ministerija (4 str. 1 d.). Remiantis Lietuvos migracijos politikos gairėmis⁴, Vidaus reikalų ministerija atsakinga už valstybės politiką migracijos srityje, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą, rengia migracijos srities įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, analizuoja migracijos procesus ir organizuoja jų stebėseną, koordinuoja ir kontroliuoja valstybės politikos užsieniečių buvimo ir gyvenimo Lietuvoje kontrolės srityje įgyvendinimą ministerijai pavaldžiose įstaigose ir kt. Migracijos politikos formavime pagal

² Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Vaikų migrantų apsauga“; COM(2017) 211.

³ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste kilmės, tranzito, tikslo ir sugražinimo šalyse, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

⁴ Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. įsakymu Nr. 79 (suvestinė redakcija nuo 2020 m. vasario 29 d.).

kompetenciją dalyvauja ir kitos institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija atsakinga už darbo politikos sritį, užsieniečių įsidarbinimo, socialinių garantijų užtikrinimo ir užsieniečių socialinės integracijos politikos formavimo klausimus, kt.; Švietimo, mokslo ir sporto ministerija atsakinga už užsieniečių mokymosi teisinio reguliavimo kūrimą ir tobulinimą. Politikos formavime dalyvauja Užsienio reikalų ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija. Migracijos politiką Lietuvoje įgyvendina Migracijos departamentas, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Pabėgėlių priėmimo centras.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimu Nr. 1503 „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2021 m. liepos 31 d.), nustatytos atsakingų bei remiančių institucijų funkcijos, gresiant ar susidarius valstybės lygio ekstremaliajai situacijai, esant masiniam užsieniečių antplūdžiui, atsakingoji institucija yra Vidaus reikalų ministerija, remiančios institucijos – Krašto apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos, Švietimo, mokslo ir sporto, Užsienio reikalų ministerijos, savivaldybių administracijų direktoriai.

Migracijos kontekste vaikai yra ypatingai pažeidžiami. Valstybė bei institucijos privalo užtikrinti, jog tiek migracijos politikos planavimo, tiek įgyvendinimo bei sprendimų priėmimo individualiais atvejais procesuose vaikams būtų skiriamas ypatingas dėmesys, siekiant suteikti jiems galimybes naudotis teisėmis, garantuojamomis tarptautiniais bei nacionaliniais teisės aktais. Siekiant bendrų ir koordinuotų veiksmų, svarbus aktyvus bei kryptingas institucijų bendradarbiavimas vaiko apsaugos migracijoje klausimais.

Tyrimo metu nustatytos aplinkybės.

Bendrieji duomenys apie migrantus vaikus.

8. Remiantis 2021 m. gruodžio 28 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis⁵ apie neteisėtą migracijos stebėseną, nuo 2021 m. sausio 1 d. į Lietuvą pateko 4326 neteisėti migrantai, iš jų 25 proc. nepilnamečiai (1076). Pagal deklaruotą amžių tokie asmenys: 0-9 amžiaus vaikų – 509, 10-19 metų amžiaus – 867 asmenys.

Pažymėtina, jog Statistikos departamento teikiama statistika apie nustatytus nepilnamečius nesutampa su valstybės institucijų teikiama duomenimis apie apgyvendintus nepilnamečius centruose, galimai tokia padėtis dėl duomenų apie vaikų skaičių nesutapimo yra dėl to, jog statistika renkama ir teikiama bendrai nuo sausio 1 d., taip pat kai kurie vaikai iš šalies išvyko ar pasišalino, sulaukė pilnametystės, prisistatę nelydimais nepilnamečiais po amžiaus nustatymo procedūrų buvo pripažinti suaugusiais.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sutrinktais duomenimis, pateiktais VSAT arba apgyvendinimo vietų vadovų, į Lietuvą nuo 2021 m. liepos mėn. neteisėtai atvykusių nepilnamečių skaičius keitėsi nežymiai: 2021 m. liepą apgyvendinimo vietose buvo apie 615 vaikų, 2021 m. spalio 13 d. buvo 688 vaikai, 2021 m. lapkričio 15 d. buvo 660 vaikų, 2021 m. gruodžio 28 d. nuolatinėse užsieniečių apgyvendinimo vietose buvo 716 vaikų:

- Pabradės URC buvo 44 vaikai;
- Medininkų URC - 58 vaikai;
- Ruklos PPC - 412 vaikų;
- Naujininkų pabėgėlių stovykloje - 202 vaikai.

9. 2021 m. vasarą atvykę užsieniečiai, tame tarpe ir vaikai, buvo apgyvendinami Valstybės sienos apsaugos tarnybos pasienio užkardose, pasienio kontrolės punktuose, valstybės bei savivaldybių paskirtose apgyvendinimo vietose (buvusių mokyklų, globos namų pastatuose, kt.).

2021 m. rugsėjį buvo pristatytas Vidaus reikalų ministerijos kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija suderintas užsieniečių apgyvendinimo planas⁶, pagal kurį neteisėtai į Lietuvos Respubliką atvykę užsieniečiai iš pasienio užkardų, savivaldybių patalpų per mėnesį turi būti perkelti

⁵ Prieinama <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-migracija>, skiltyje neteisėta migracija (operatyvūs duomenys).

⁶ <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/migrantai-is-savivaldybiu-ir-uzkardu-perkeliami-i-saltajam-sezonui-pritaikytas-stovyklavietes>

į nuolatinius apgyvendinimo centrus, už pažeidžiamų asmenų kategorijos asmenų (šeimoms su vaikais, nėščiosios, asmenys su negalia, nelydimi nepilnamečiai) apgyvendinimą atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM), likusius – Vidaus reikalų ministerija; nutarta, jog SADM rūpinsis Ruklos PPC, kuris bus išplečiamas, bei Naujininkų pabėgėlių stovykla. Buvo planuota iki spalio perkelti asmenis į nuolatinius apgyvendinimo centrus, pirmiausia – pažeidžiamus asmenis.

Naujininkų pabėgėlių stovykloje planuota apgyvendinti šeimas su vaikais per rugsėjo mėnesį, tačiau apgyvendinimo terminas ne kartą buvo nukeltas dėl pastatuose reikalingo remonto bei švarinimo darbų, remontą atliekančių darbuotojų užsikrėtimo Covid-19 virusu. Dėl to šeimos iš pasienio užkardų, savivaldybių apgyvendinimo vietų buvo apgyvendintos Medininkų URC; Medininkų Pasieniečių mokyklos bendrabučiuose apgyvendintos šeimos taip pat paliktos gyventi minėtose patalpose. Iš Medininkų apgyvendinimo vietos šeimos palaipsniui perkeliamos į Ruklos PPC ir Naujininkų pabėgėlių stovyklą, kai tik atsilaisvina naujų vietų arba suremontuojamos patalpos. Pažymos surašymo metu Medininkų užsieniečių registracijos centre vis dar gyveno 58 nepilnamečiai (2021 m. gruodžio 28 d. duomenys).

Dėl nepilnamečių vaikų priėmimo sąlygų

10. Remiantis Direktyva Nr. 2013/33/ES dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti. Priėmimo sąlygos direktyvoje apibrėžiamos, kaip visas rinkinys priemonių, kurias valstybės narės pagal šią direktyvą suteikia prašytojams (2 str. f punktas). Remiantis direktyva, valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis⁷ priėmimo sąlygomis.

Remiantis UTPI, materialinės priėmimo sąlygos – būsto, maisto ir aprangos suteikimas prieglobsčio prašytojams Lietuvos Respublikoje ir (arba) socialinių išmokų skyrimas šioms reikmėms, taip pat pinigine pašalpa.

Apgyvendinimas

11. Migrantų apgyvendinimo sprendimai įvairiose Europos šalyse atspindi jų skirtingas socialines ir ekonomines aplinkybes ir sąlygas.

Iš esmės valstybės turėtų užtikrinti, kad tarptautinės migracijos kontekste atsidūrusių vaikų gyvenimo lygis atitiktų jų fizinį, protinį, dvasinį ir dorovinį vystymąsi, kaip tai numatyta Vaiko teisių konvencijos 27 straipsnio 3 dalyje.

11.1. Vaiko teisių komitetas kartu su Migrantų darbuotojų komitetu savo Bendrajame jungtiniame komentare⁸ dėl Valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste visose šalyse pasisako, jog valstybės turėtų užtikrinti, kad gyvenamosios patalpos be reikalo neapribotų vaikų kasdienio judėjimo, įskaitant *de facto* judėjimo apribojimus. Komitetui⁹ yra tos nuomonės, jog valstybės taip pat turėtų skatinti tarptautinės migracijos paveiktų šeimų socialinę įtrauktį ir visišką integraciją į priimančiąją visuomenę.

Siekiant skatinti vaikų raidą iki sulaukiant pilnametystės, labai svarbu užtikrinti jų ankstyvą integravimą; tai yra socialinės investicijos ir vienas iš svarbiausių veiksnių, padedančių visoje Europoje stiprinti visuomenės sanglaudą; vaikų integracija ankstyviausiu etapu, taikant bendro

⁷ Remiantis direktyva, materialinės priėmimo sąlygos – priėmimo sąlygos, į kurias įeina būsto, maisto ir aprangos suteikimas natūra arba finansinių išmokų pavidalu arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai;

⁸ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste kilmės, tranzito, tikslo ir sugrąžinimo šalyse, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

⁹ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl bendrųjų principų, susijusių su vaikų žmogaus teisėmis tarptautinės migracijos kontekste, CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22.

pobūdžio ir tikslines priemones, taip pat svarbi siekiant kuo labiau sumažinti riziką, susijusią su galimu nusikalstamumu ir radikalėjimu¹⁰.

Direktyvos Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, preambulėje numatyta, jog nusprendamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus; nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti; prašytojai gali būti sulaikomi tik šioje direktyvoje labai aiškiai apibrėžtomis išimtinėmis aplinkybėmis, laikantis būtinumo ir proporcingumo principų, kiek tai susiję su tokio sulaikymo pobūdžiu ir tikslu.

Direktyvos Nr. 2013/33/ES 7 straipsnyje (Gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė) nustatyta bendroji taisyklė, jog prašytojai gali laisvai judėti priimančiosios valstybės narės teritorijoje arba tam tikroje valstybės narės jiems nustatytoje vietoje (1 d.); valstybės narės gali nuspręsti dėl prašytojo gyvenamosios vietos, remdamosi visuomenės interesais, viešosios tvarkos sumetimais arba, jei reikalinga, siekdamas paspartinti su tarptautinės apsaugos prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną (2 d.). Valstybės narės numato galimybę suteikti prašytojams laikiną leidimą išvykti iš 2 ir 3 dalyse minimos gyvenamosios vietos ir (arba) 1 dalyje minimos nustatytos vietos (4 d.).

Direktyvos 11 straipsnyje, numatančiame pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų sulaikymą, numatyta, jog jeigu sulaikomi pažeidžiami asmenys, valstybės narės užtikrina nuolatinę stebėseną ir tinkamą paramą, atsižvelgiant į jų ypatingą padėtį, įskaitant jų sveikatą; nepilnamečiai sulaikomi tik kraštutiniu atveju bei nustačius, kad negalima veiksmingai taikyti kitų švelnesnių alternatyvių priemonių; toks sulaikymas trunka trumpiausią laikotarpį ir dedamos visos pastangos, kad sulaikyti nepilnamečiai būtų paleisti ir apgyvendinti nepilnamečiams tinkamuose būstuose; sulaikytiems nepilnamečiams sudaromos sąlygos užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas (nuo šios nuostatos galima nukrypti tinkamai pagrįstais atvejais valstybės narės pagrįstu kuo trumpesniu laikotarpiu, kai prašytojas sulaikomas sienos perėjimo punkte arba tranzito zonoje).

11.2. Lietuvos Respublikos UTPI pakeitimais, priimtais 2021 m. liepos 22 d., numatyta, jog prieglobsčio prašytojai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonose ar netrukus po neteisėto Lietuvos Respublikos valstybės sienos kirtimo, iki nepriimtas sprendimas įleisti juos į Lietuvos Respubliką, laikinai apgyvendinami pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonose, Valstybės sienos apsaugos tarnyboje; esant karo padėčiai, nepaprastajai padėčiai, dėl masinio užsieniečių antplūdžio paskelbtai ekstremaliajai situacijai ar ekstremaliajam įvykiui, prieglobsčio prašytojai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonose ar netrukus po neteisėto Lietuvos Respublikos valstybės sienos kirtimo, iki nepriimtas sprendimas įleisti juos į Lietuvos Respubliką, laikinai apgyvendinami pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonose, Valstybės sienos apsaugos tarnyboje ar kitose tam pritaikytose vietose, nesuteikiant jiems teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje (UTPI 5 str.).

Dėl Lietuvoje pasirinktos praktikos užsieniečius, tame tarpe ir vaikus, apgyvendinti uždaruose centruose be teisės judėti ir išvykti iš apgyvendinimo vietos, vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė pastabas ir pasiūlymus UTPI pakeitimo projektui Nr. IX-2206¹¹, bei siūlė papildyti UTPI (140⁸ str. 3 dalį), jog įvertinant izoliacijos žalą vaiko raidai, teikiant nurodytas paslaugas nepilnamečiams (medicinos, socialinės, švietimo, maitinimo ir (ar) kitos paslaugos, psichologinė pagalba), prioritetas būtų teikiamas jų suteikimui už laikino apgyvendinimo vietos ribų, kai yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos rizika, taip pat siūlė, svarstant Įstatymo projektą įvertinti 23 straipsniu papildomo 140⁸ straipsnio 5 ir 6 dalyse nustatomas priemones (kuriomis administracinių institucijų sprendimais toliau pratęsiamas užsieniečių apgyvendinimas be teisės judėti) jų atitikimo vaiko teisių užtikrinimo aspektu. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės vertinimu, valstybei pasirinkus uždara

¹⁰ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Vaikų migrantų apsauga“; COM(2017) 211.

¹¹ Užsieniečių teisinės padėties įstatymo Nr. IX-2206 dėl 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130¹, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX¹ skyriaus pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo X² skyriumi projektas

užsieniečių apgyvendinimo būdą, paslaugas teikiant izoliuotai tik apgyvendinimo vietose, nėra skatinama vaikų visapusiška raida bei vystymasis, nepatenkinami vaikų emociniai poreikiai, vaikai neturi galimybių socializuotis su vietos bendruomenių vaikais, tai įtakoja jų psichinę sveikatą, galimybes tobulėti.

Lietuvos Respublikos Seimas 2021 m. gruodžio 21 d. priėmė UTPĮ pakeitimo įstatymą, kuriuo buvo pritarta vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui bei 140⁸ straipsnyje numatyta, jog teikiant nurodytas paslaugas nepilnamečiams, prioritetas teikiamas jų suteikimui už laikino apgyvendinimo vietos ribų, kai yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos rizika.

Europos Tarybos ekspertų teigimu, laisvės apribojimas sukelia nerimą bet kuriam žmogui ir yra ypatingai traumuojantis veiksnys vaikams. Nuolatinė kontrolė ir priežiūra vaikams yra kelianti nerimą ir stresą, todėl tai dar labiau padidina dvasinio išsekimą bei pasunkina traumą, patirtą kilmės valstybėje ar kelyje į tikslo valstybę. Europoje yra įvairių įstaigų, kuriose migrantų vaikai laikomi pagal imigracinius teisės aktus, dažniausiai – sulaikymo centruose migrantams, Europos Tarybos ekspertų vertinimu, tokie centrai neturėtų panašėti į kalėjimus, vaikai turi būti apgyvendinami specialiai pritaikytuose pastatuose, specialiai pritaikytomis sąlygomis pagal jų teisinį statusą bei konkrečius poreikius; darbuotojai šiuose padaliniuose turėtų būti atitinkamai apmokyti; vaikams turėtų būti pasiūlyta įvairaus pobūdžio konstruktyvių veiklų: ugdymas, fizinis užimtumas, laisvalaikis ir rekreacija. Masinio antplūdžio atveju, vaikai gali būti laikomi vietose, kurios nesukurtos ar numatytos žmonių sulaikymui, kaip pavyzdžiui, didelės gimnastikos salės, sandėliai, viešbučiai ar netgi konteineriai¹².

11.3. Vaiko teisių komitetas kartu su Migrantų darbuotojų komitetu savo Bendrajame jungtiniame komentare¹³ dėl Valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste visose šalyse pasisako, jog valstybės dalyvės turėtų parengti išsamias priėmimo patalpų standartų gaires, užtikrindamos tinkamą plotą ir privatumą vaikams ir jų šeimoms. Valstybės turėtų imtis priemonių, siekdamos užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį laikinose vietose, tokiose kaip priėmimo patalpos ir oficialios bei neoficialios stovyklos, taip pat užtikrinti, kad jomis galėtų naudotis vaikai ir jų tėvai, įskaitant neįgalius asmenis, nėščias moteris ir krūtimi maitinančias motinas.

Remiantis Direktyva Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, numato, jog valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai prašytojų vaikai arba nepilnamečiai prašytojai būtų apgyvendinti su savo tėvais, nesusituokusiais jų nepilnamečiais broliais ir (arba) seserimis arba su suaugusiu asmeniu, kuris už juos atsakingas pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką, jei tai daroma atsižvelgiant į atitinkamų nepilnamečių interesus.

Direktyvos Nr. 2013/33/ES 18 straipsnyje, numatančiame materialinių priėmimo sąlygų sudarymo būdus, numatyta, kad kai būstas suteikiamas natūra, tai turėtų būti viena iš toliau nurodytų formų ar jų derinys: a) patalpos prašytojams apgyvendinti, kol yra nagrinėjamas prie valstybės sienos arba tranzito zonos pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas; b) apgyvendinimo centrai, kuriuose užtikrinamas tinkamas gyvenimo lygis; c) privatūs namai, butai, viešbučiai ar kitos prašytojų apgyvendinimui pritaikytos patalpos (1 d.); valstybės narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose (3 d.); Valstybės narės a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose imasi reikiamų smurto ir smurto dėl lyties, įskaitant seksualinę prievartą ir priekabiavimą, prevencijos priemonių (4 d.).

11.4. UTPĮ 71 str. numato prieglobsčio prašytojo teises ir pareigas Lietuvos Respublikoje, numatyta, jog prieglobsčio prašytojas Lietuvos Respublikoje, be kitų teisių, turi teisę gyvendamas Lietuvos Respublikos institucijų paskirtose apgyvendinimo vietose, sulaikymo vietose, pasienio

¹² Council of Europe. Visiting places where children are deprived of their liberty as a result of immigration procedures. Guide for parliamentarians. 2017 m.

¹³ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste kilmės, tranzito, tikslo ir sugrąžinimo šalyse, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

kontrolės punktuose, tranzito zonose arba Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis (71 str. 1 d. 1 p.); priskyrus pažeidžiamiems asmenims, naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis (71 str. 1 d. 9 p.). 2021 m. liepos 13 d. pakeitus UTPI, numatyta, jog paskelbus karo padėtį, nepaprastą padėtį, taip pat ekstremaliają situaciją ar ekstremalų įvykį dėl masinio užsieniečių antplūdžio, gali būti laikinai ir proporcingai ribojamos šio straipsnio 1 dalyje nurodytos prieglobsčio prašytojų teisės, jeigu jų negalima užtikrinti dėl objektyvių ir pagrįstų priežasčių, išskyrus teisę į materialines priėmimo sąlygas, būtinosios medicinos pagalbos teikimą ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, o pažeidžiamiems asmenims – ir teisė naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis. Išnykus šioje dalyje nurodytoms priežastims, pažeidžiamiems asmenims šio straipsnio 1 dalyje nurodytos prieglobsčio prašytojų teisės užtikrinamos prioriteto tvarka (71 str. 1¹ d.).

Kaip minėta anksčiau, Lietuvoje buvo priimti bendrieji sprendimai dėl šeimų su vaikais apgyvendinimo vietų – Ruklos PPC, Naujininkų pabėgėlių stovykloje, Pabradės URC bei Medininkų URC, palaipsniui perkelti šeimas su vaikais iš pastarosios apgyvendinimo vietos į Naujininkų pabėgėlių stovyklą.

Remiantis UTPI 79 str., prieglobsčio prašytojai, išskyrus nurodytus šio Įstatymo 5 str. 6 dalyje, laikinai apgyvendinami Valstybės sienos apsaugos tarnyboje arba Pabėgėlių priėmimo centre; prieglobsčio prašytojai gali būti apgyvendinami ir kitose apgyvendinimo vietose (2 d.). Prieglobsčio prašytojų laikino apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje sąlygas ir tvarką nustato vidaus reikalų ministras, o laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygas ir tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras (3 d.). Remiantis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro valstybės lygio ekstremalios situacijos operacijų vadovo 2021 m. rugpjūčio 14 d. Nr. 10V-31 sprendimu dėl užsieniečių apgyvendinimo vietų administravimo, vidaus tvarkos ir procedūrinių veiksnių atlikimo taisyklėmis, apgyvendinimo vieta - teritorija, kurioje yra įrengtos ar pritaikytos apgyvendinimui patalpos (pastatai, patalpos, moduliniai nameliai, palapinės).

11.5. Atsižvelgiant į apgyvendinimo vietos pavaldumą, taikytini šie teises aktai:

- Ruklos PPC ir Naujininkų pabėgėlių stovyklai taikytinas Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas Užsieniečių laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašas¹⁴, kuris reglamentuoja užsieniečių apgyvendinimą PPC, jų teises ir pareigas centre, užsieniečiams teikiamą paramą ir (ar) paslaugas, švietimo ir laisvalaikio veiklų organizavimą, kt. Taikytini šie užsieniečių apgyvendinimo kriterijai: užsieniečiai, kurie yra vienos šeimos nariai, jų pageidavimu apgyvendinami kartu vienoje gyvenamojoje patalpoje arba atskirose greta esančiose gyvenamosiose patalpose, užtikrinant jiems privatumą, jeigu nėra objektyvių priežasčių, dėl kurių jie turi būti apgyvendinti atskirai; skirtingų lyčių užsieniečiai, vieni atvykę į centrą, apgyvendinami atskirai; nelydimi nepilnamečiai, atsižvelgiant į jų interesus, centre apgyvendinami atskirai nuo suaugusiųjų, išskyrus atvejus, kai suaugusieji yra nelydimų nepilnamečių teisėti atstovai; užsieniečiai gali būti apgyvendinami, suskirsčius juos į grupes (pavyzdžiui, pagal kilmės valstybę, išpažįtamą religiją ar kt.); pažeidžiamų asmenų kategorijai priklausantys užsieniečiai apgyvendinami kartu su šeimos nariais, jeigu tai atitinka geriausias jų interesus (Aprašo 7 p.).

- Pabradės ir Medininkų URC taikytinas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro patvirtintas Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašas¹⁵, pagal kurį nustatoma apgyvendinimo centre tvarka, tarp kitų reikalavimų, užtikrinant atitinkamą privatumą vienos šeimos nariai apgyvendinami kartu atskiroje gyvenamojoje patalpoje arba greta esančiose, viena nuo kitos

¹⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. vasario 13 d. įsakymas Nr. 20 dėl užsieniečių laikino apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašo ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo (suvestinė redakcija nuo 2021 m. spalio 16 d.).

¹⁵ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 1V-340 patvirtintas Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašas (nauja redakcija nuo 2021 m. spalio 1 d.).

neizoliuotose gyvenamosiose patalpose, išskyrus atvejus, kai vienas iš šeimos narių prieštarauja tokiam apgyvendinimui ir tam yra objektyvios priežastys (15.5. p.), užsieniečiai gali būti apgyvendinami suskirstant į grupes (pagal kilmės valstybę, išpažįtamą religiją ir kitais pagrindais), taip pat apgyvendinant atsižvelgiama į pažeidžiamumą ar amžių (15.6. p.); nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai apgyvendinami kartu su teisėtais atstovais (15.7. p.). Apgyvendinimo standartams užsieniečių registracijos centruose taikytina Lietuvos higienos norma 61:2020¹⁶, kuri numato laikinojo užsieniečių apgyvendinimo VSAT URC visuomenės sveikatos saugos reikalavimus (patalpoms, teritorijai, maitinimo organizavimui, kt.). Higienos normoje nustatyti gyvenamųjų patalpų įrengimo reikalavimai: minimalus plotas gyvenamojoje patalpoje turi būti ne mažesnis kaip 4 m² vienam asmeniui, lubų aukštis – ne mažesnis nei 2,10 m; gyvenamosios patalpos moterims ir vyrams įrengiamos atskirai, išskyrus atvejus, kai kartu gyvena šeima; reikalavimai asmens higienos patalpoms (tualetai, dušai, vonios, prausyklos): tualetai turi būti atskiri vyrams ir moterims; tualetų patalpose turi būti įrengtos atskiros uždaros kabinos; 20-iai vyrų turi būti ne mažiau kaip vienas unitazas, vienas pisuaras bei viena kabina su unitazu ir lanksčiu dušu; 10-iai moterų turi būti ne mažiau kaip vienas unitazas ir viena higienos kabina su bidė; turi būti įrengta ne mažiau kaip 1 vonia (dušas) 15-ai gyventojų; kt.

11.6. Lankymosi metu užsieniečių apgyvendinimo vietose nustatyta bei gauta informacija raštu¹⁷ iš apgyvendinimo vietų administracijų, jog:

- *Ruklos PPC* užsieniečiai apgyvendinti Centro pastatuose bei modulinių namelių stovykloje. Centro pastatuose apgyvendinti pirmiausia į Centrą atvykę užsieniečiai – 2021 m. liepos-rugpjūčio mėn., I korpuso 1 aukšte apgyvendinami migrantai turintys judėjimo negalią; pastatuose yra apgyvendinti migrantai, turintys kūdikius, vaikus su sunkiais sveikatos sutrikimais, nelydimi nepilnamečiai; modulinių namelių stovykloje apgyvendintos šeimos su (iki)mokyklinio amžiaus vaikais, kiti asmenys, turintys sveikatos sutrikimų, nelydimi nepilnamečiai su šeimos nariais. PPC informavo, jog migrantai apgyvendinami atsižvelgiant į jų kilmės šalį, religinius, etninius įsitikinimus; kambaryje / namelyje apgyvendinama viena šeima. Viename pastato aukšte yra 12-16 kambarių, įrengtos 1-2 skalbyklos, 1-2 virtuvės, 1 poilsio kambarys. I korpuse 2-3 kambariai naudojami vienu sanitariniu mazgu, II korpuse – kiekvienas kambarys turi tik jam skirtą sanitarinį mazgą. Ruklos modulinių namelių stovykloje gyvenamieji nameliai yra 4-6 vietų; nameliai yra suskirstyti į 7 eiles, stovykloje įrengti 30 dušų su 20 kriauklių ir 30 WC su 20 kriauklių. Sanitariniai mazgai yra paskirstyti vyrams / moterims. Modulinių namelių stovykla aptverta segmentine tvora, saugoma pareigūnų; stovykloje yra nedaug erdvės judėti. Viena nėščioji moteris skundėsi apgyvendinimo sąlygomis stovykloje, jai yra šalta, pasak jos, nuo namelio toli WC, o naktį ji keliasi bent kelis kartus ir turi eiti per lauką; pažiūrėjus jos namelio vietą, nustatyta, jog jos namelis (Nr. 15 iš 20) yra labai arti sanitarinių mazgų bei virtuvės. Šeimos sutikimu, apžiūrėtas gyvenamasis namelis – 4 asmenų šeima namelyje turi 2 dviaukštes lovas, stalą, kėdes, 2 spintas, spintelę, šaldytuvą, namelis šildomas radiatoriumi, namelyje ankšta. Lankymosi metu modulinių namelių stovykloje stebėtos šeimos su kūdikiais. Remiantis PPC raštu pateikta informacija, modulinių namelių stovykloje apgyvendinta 36 mažo amžiaus (0-3 metų) vaikai, pastatuose – 27 tokio amžiaus vaikai.

- *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* apgyvendinamos šeimos su nepilnamečiais vaikais, kiti asmenys, turintys sveikatos sutrikimų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės lankymosi metu, buvo apgyvendintas vienas bendrabučio aukštai, kiti aukštai bei mokykla remontuojami. Planuojama apgyvendinti migrantus 2 pastatuose: bendrabutyje, mokykloje. Bendrabučio kambarių, kuriuose gyvena užsieniečiai, langai yra su grotomis. Bendrabučio viename aukšte yra 18 kambarių, veikia 1 virtuvė, 1 skalbykla, 4 WC, 2 dušai. Viename bendrabučio kambaryje apgyvendinama viena šeima

¹⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. V-836 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 61:2020 „Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre visuomenės sveikatos saugos reikalavimai“ (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021 m. gegužės 1 d.).

¹⁷ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383.

(didžiausia šeima - 7 žmonės). Kambariuose yra lovos - viengulės, dvigulės, dviaukštės – priklausomai nuo šeimos narių skaičiaus.

- *Medininkų URC* užsieniečiai apgyvendinti sektoriais (A-E sektoriai), šeimos buvo apgyvendintos A ir C sektoriuose bei Pasieniečių mokyklos bendrabučiuose. Įkūrus Medininkų URC į modulinių namelių stovyklą buvo perkelti užsieniečiai iš skirtingų apgyvendinimo patalpų, t.y., užkardų ir savivaldybių. Kiekvieną savaitę iš URC perkeliamos šeimos su vaikais į Naujininkų pabėgėlių priėmimo stovyklą, kai tik toje vietoje suremontuojamos ir paruošiamos apgyvendinimo vietos, taip pat perkeliamos ir į Ruklos PPC. Į Naujininkų pabėgėlių stovyklą perkeliamos šeimos su jaunesnio amžiaus vaikais, nėščiosios, nes moduliniai nameliai (Rukloje) netinka minėtoms grupėms (dėl nepatogumų - sanitarinių mazgų, kuriuos pasiekti reikia eiti per lauką). Šeimos apgyvendinamos laikantis privatumo – vienai šeimai skiriamas vienas namelis. Nameliai sustatyti eilėmis. Apsilankymo metu atsitiktine tvarka šeimai sutikus apžiūrėtas jų gyvenamasis būstas - šeima (2 tėvai, 2 vaikai) gyvena moduliniam namelyje, kuriame buvo 4 lovos, 4 spintos, spintelė, keletas kėdžių, namelis šildomas elektriniu radiatoriumi, viduje buvusi moteris dėvėjo marškinėlius trumpomis rankovėmis bei buvo basa, šeima teigė, kad kartais vis tiek būna šalta. Sektorių gale yra 4 sanitarinių mazgų konteineriai – 2 tualetų ir kriauklių konteineriai (kiekviename yra 7 rakinami tualetai, 7 kriauklės), 2 dušų ir kriauklių konteineriai (kiekviename 6 dušai su užuolaidėlėmis, 7 kriauklės), ant jų durų yra nuorodos, kurie skirti vyrams, kurie moterims. Bendrabutyje gyventojai gyvena dažniausiai po du, kiekvienas kambarys turi atskirą tualetą su dušu, bendrą virtuvėlę su galimybe gamintis maistą; skalbimo mašina yra atskiroje patalpoje.

- *Pabradės URC* šeimos apgyvendinamos tik pastatuose (modulinių namelių stovykloje apgyvendinti vieniši vyrai) - prieglobsčio prašytojų arba pažeidžiamų asmenų bendrabučiuose, sulaikytų moterų ir šeimų bendrabutyje; lankymosi metu sulaikytųjų asmenų bendrabutyje nebuvo apgyvendintų šeimų su vaikais. Šeimos apgyvendinamos laikantis privatumo – vienai šeimai skiriamas vienas kambarys. Kambariuose pagal higienos normas gali gyventi 4 žmonės, tačiau yra ir šeimų iš 7 asmenų. Prieglobsčio prašytojų bendrabutyje šeimos apgyvendintos II ir III aukštuose (po 11 kambarių). Aukštuose yra po du sanitarinius mazgus – vieni skirti moterims, kiti vyrams (po 3 dušus, 3 tualetus), sanitariniuose mazguose palaikoma tvarka ir švara. Kambariai – apie 20 kv. metrų, higienos norma nustato 4 kv. metrų plotą vienam gyventojui. Kiekviename kambarielyje žmonės turi individualius šaldytuvus, virdulius. Virtuvėje yra dvi kriauklės, dvi viryklės, sėdimasis kampas, stalas, kėdės, spintelės, šaldytuvas, virdulys. URC teigimu, pastate yra interneto prieiga, užsieniečiams sudaryta galimybė prisijungti prie interneto asmeniniais elektroniniais prietaisais (telefonais, nešiojamaisiais kompiuteriais), kad galėtų susisiekti su artimaisiais ir įdomiau praleisti laisvalaikį. Pastato pirmame aukšte yra patalpa, skirta apgyvendinti judėjimo negalią turintiems asmenims, įrengtos užimtumo patalpos, veikia biblioteka, žaidimų konsolės, įrengtos kompiuterinės darbo vietos. Pažeidžiami prieglobsčio prašytojai (vieniši tėvai, turintys mažamečių vaikų, asmenys su negalia ir pan.) yra apgyvendinami pažeidžiamų asmenų bendrabutyje, kuriame sudarytos tinkamesnės pažeidžiamų prieglobsčio prašytojų priėmimo ir apgyvendinimo sąlygos, atitinkančios jų ypatingus poreikius. Pažeidžiamų asmenų bendrabutyje yra 6 gyvenamieji kambariai, čia gali būti apgyvendinta 15 asmenų, dažniausiai apgyvendinamos vienišos motinos su vaikais, neįgalieji; kiekviename kambarielyje yra dušas su tualetu, televizoriai, šaldytuvai; bendrabučio virtuvėlėje buvo šaldytuvas, viryklė, kriauklė, skalbimo mašinos; bendrabutyje yra poilsio kambarys su televizoriumi, stalas, kėdės, kušetė. Šalia pažeidžiamų asmenų ir prieglobsčio prašytojų bendrabučių yra įrengtos poilsio ir užimtumo zonos (pavėsinė, vaikų žaidimų ir sporto aikštelės), skirtos aktyviam vaikų ir suaugusiųjų laisvalaikio praleidimui; taip pat yra įrengtas stadionas, skirtas sporto užsiėmimams tiek sulaikytiems, tiek ir nesulaikytiems užsieniečiams.

11.7. Iš VTTAĮT teiktos medžiagos bei informacijos, gautos Tarnybos specialistų lankymosi užsieniečių apgyvendinimo vietose metu 2021 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais nustatyta, jog:

- Medininkų URC apgyvendintos šeimos skundėsi, jog stovykloje karštas vanduo būna tik anksti ryte, o dieną ir vakare – šaltas, sudėtinga prausti vaikus; sanitarinių mazgų trūksta, jie yra gana toli nuo namelio, todėl iki jų šalta eiti, ypač naktį (VTTAĮT tarnybinis pranešimas 2021 m. rugsėjo

20 d. Nr. 3TSD-2272); 2021 m. spalio 6 d. VVTAIT tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2439 užfiksuota, jog situacija su karštu vandeniu ir tualetais pagerėjo, nors šią savaitę vėl nėra karšto vandens; VVTAIT 2021 m. lapkričio 22 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2875 užfiksuota, jog vaikstant stovyklos A sektoriuje pastebėti pilni šiukšlių konteineriai bei vietose tarp konteinerinių namelių, kur nepatiesta danga, šiuo metu esantys purvynai, per kuriuos vaikščioti nėra įmanoma, stovyklos pareigūnai yra informavę, jog tose vietose esantis gruntas labai greitai patyžta; nes pačios stovyklavietės vietoje kažkada buvo pelkė, tuo tarpu Medininkų URC stovyklavietės C sektoriuje tarp gyvenamųjų konteinerių padaryti sausi smėlio takai, aplinka tvarkinga. VVTAIT 2021 m. gruodžio 7 d. Nr. 3TSD-3017 tarnybiniame pranešime nurodoma, jog irakietė papasakojo, jog turi 1 metų dukrelę, ir jai sudėtinga ją prausti, užėjus šalčiams, nes dušai ir prausyklos yra gan toli, o kambaryje ji neturi nei vonelės vaikui prausti, nei arbatinuko ar termosio vandeniui pašildyti, nei popierinių rankšluosčių ar servetėlių, moteris teigia prašiusi atvažiuojančios parduotuvės ir Raudonojo Kryžiaus atstovų termosio, mielai jį bent nusipirkę, bet neturi iš kur.

11.8. Apibendrinant tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytina išvada, jog:

- užsieniečiai migrantai vaikai yra apgyvendinti uždaroje įstaigoje, kuriose galioja kontrolės mechanizmai, apgyvendinimo vietas juosia tvoros, perimetras saugomas pareigūnų, kai kuriuose apgyvendinimo vietose gyvenamosios vietos langai yra su grotomis;
- visose apgyvendinimo vietose šeimos su nepilnamečiais vaikais buvo apgyvendinamos laikantis privatumo reikalavimų – vienai šeimai suteikiamas vienas (kartais du) kambarys ar modulinis namelis; apgyvendinimo sąlygos skiriasi pastatuose ir modulinėse stovyklų vietose;
- modulinėse stovyklų apgyvendinimo vietose aplinka nėra palanki vaikams (mažai erdvės judėti lauke);
- modulinėse stovyklų apgyvendinimo sąlygos nėra patenkinamos dėl mažos kvadratūros bei ypač nepatenkinamos šeimoms su kūdikiais, nėščiosioms, nes žiemos metu į higienos patalpas tenka eiti per lauką;
- Užsieniečių registracijos centruose ne visos šeimos apgyvendinamos laikantis Higienos normoje nustatyto kvadratūros vienam asmeniui reikalavimo; gyventojai skundėsi higienos patalpų bei karšto vandens jose trūkumu.

Maitinimas

12. Maitinimas yra viena iš materialinių prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų.

12.1. Tinkamas maitinimas susijęs su bendriausiu valstybių įsipareigojimu pagal Vaiko teisių konvenciją užtikrinti gyvenimo sąlygas vaikams, atitinkančias jų fizinę, protinę, dvasinę vystymąsi (3 str.), teisę į gyvybę, išgyvenimą bei vystymąsi (6 str.), vaiko teisę į tokį gyvenimo lygį, kuris būtų tinkamas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi (27 str.). Remiantis Vaiko teisių konvencijos 27 str. 3 d., Valstybės, Konvencijos šalys, atsižvelgdamos į nacionalines sąlygas ir savo galimybes, imasi reikiamų priemonių padėti tėvams ir kitiems už vaiką atsakingiems asmenims šią teisę įgyvendinti, o prireikus teikia materialinę paramą ir remia programas, ypač aprūpinimo maistu, drabužiais ir būstu.

Tinkama mityba – viena iš sveikatos užtikrinimo garantijų, taip pat tai svarbus elementas teisės išpažinti tikėjimą aspektu. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas Bendrajame komentare Dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis¹⁸, atkartodamas Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 12 (1999) dėl teisės į tinkamą maistą, pastebi, jog būtina priimti priemones, kurios padėtų įgyvendinti valstybių įsipareigojimus užtikrinti galimybes gauti pakankamai maistingus, kultūriškai tinkamus ir saugius maisto produktus ir kovoti su prasta mityba, atsižvelgiant į konkretų kontekstą.

Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas pranešime apie valstybių pareigas pabėgėlių ir migrantų atžvilgiu pagal Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių

¹⁸ 2013 m. balandžio 17 d. Jungtinių tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 15 (2013) dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis, CRC/C/GC/15.

pakta¹⁹, visų pirma priminė, kad „apsauga nuo diskriminacijos negali būti susieta su asmeniu, turinčiu teisėtą statusą priimančiojoje šalyje“, taip pat priminė, kad „visi valstybėje esantys vaikai, įskaitant vaikus, neturinčius dokumentų, turi teisę gauti <...> tinkamą maistą bei prieinamą sveikatos priežiūrą“.

12.2. Lyginant su padėtimi neteisėtai sieną kirtusius užsieniečius apgyvendinus laikinosiose apgyvendinimo vietose 2021 m. liepą bei organizuojant jiems maitinimą (dažnai maitinimas buvo organizuojamas tiekiant sausius daivinius), situacija pasikeitė, tiekiamas šiltas maistas arba sudaromos galimybės jį pasigaminti.

Maitinimo paslaugos organizavimu rūpinasi užsieniečių apgyvendinimo įstaigos. Priklausomai nuo įstaigos pavaldumo, taikytini skirtingi teisės aktai:

- VSAT užsieniečių registracijos centrams taikytinos nuostatos: remiantis Užsieniečių apgyvendinimo vietų administravimo, vidaus tvarkos ir procedūrinių veiksmų atlikimo taisyklėmis²⁰, administruojantis asmuo organizuoja apgyvendinimo vietoje esančių užsieniečių maitinimą (Taisyklių 5.5. p.); remiantis Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo valstybės sienos apsaugos tarnyboje sąlygų ir tvarkos aprašu²¹, apgyvendinti centre suaugę užsieniečiai tris kartus, nepilnamečiai keturis kartus per parą nemokamai maitinami pagal Rekomenduojamas paros maistinių medžiagų ir energijos normas; užsieniečiai gali pasirinkti vieną iš trijų maitinimo tipų: tradicinį, alternatyvų, vegetarinį (Aprašo 43 p.);

- Ruklos PPC ir PPC padaliniui Naujininkų pabėgėlių stovyklai taikytinos nuostatos: remiantis Pabėgėlių priėmimo centro nuostatais²², Centras, siekdamas įgyvendinti jam nustatytus veiklos tikslus, vykdo šias funkcijas sudaro sąlygas gaminti valgį Centre arba kitose Centro suteiktose patalpose (nuostatų 8.1.3. p.); remiantis Užsieniečių laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašu²³, užsieniečiams Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka teikiama ši parama ir (ar) paslaugos: kas mėnesį mokama prieglobsčio prašytojams ir neteisėtiems migrantams – 0,6 valstybės remiamų pajamų dydžio pašalpa maistui. Pašalpa maistui nemokama, jei centre organizuojant užsieniečių maitinimą perkama pagaminto maisto pristatymo paslauga (Aprašo 10.3.2. p.); organizuojamas maitinimas centre šiais būdais (gali būti taikomi keli būdai): išmokant Aprašo 10.3 papunktyje nurodytą išmoką arba pašalpą; išduodant maisto produktus, kurių vertė neviršija Aprašo 10.3 papunktyje nurodytos išmokos arba pašalpos dydžio; perkant pagaminto maisto pristatymo paslaugą (Aprašo 10.4. p.).

12.3. Tyrimo metu nustatyta, jog VSAT užsieniečių registracijos centruose maitinimas organizuojamas centralizuotu būdu – Pabradės URC vaikams ir šeimoms maistas tiekiamas URC valgykloje, Medininkų URC – pagal sutartį su UAB „Handelshus“, maistas paskirstomas penkiems sektoriams, kuriuose užsieniečiai pasiima ir išsidalina porcijuoatą maistą. Pabėgėlių priėmimo centre ir Naujininkų padalinyje sudaromos galimybės gyventojams organizuoti maitinimą savarankiškai, išmokant nustatyto dydžio pašalpą maistui. Visose apgyvendinimo vietose gauta informacija, jog papildomai maistu gyventojus remia nevyriausybinės organizacijos, kiti rėmėjai. Apgyvendinimo vietose, kuriose maitinimas organizuojamas centralizuotai (užsieniečių registracijos centruose) neišvengiamai gaunama nusiskundimų dėl teikiamo maitinimo, nes maistas skiriasi nuo jiems įprasto, užsieniečiai pageidauja daugiau savo nacionalinių patiekalų, tačiau URC neturi galimybių maksimaliai atsižvelgti į daugelio tautų, kultūrų mitybos įpročius.

¹⁹ 2017 m. kovo 13 d. Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto pranešimas dėl Valstybių pareigų pabėgėlių ir migrantų atžvilgiu pagal Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakta, E/C.12/2017/1.

²⁰ Patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo 2021 m. rugpjūčio 14 d. sprendimu Nr. 10V-31.

²¹ Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašas patvirtintas (2021 m. spalio 1 d. įsakymo redakcija).

²² Patvirtinti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2019 m. gegužės 24 d. įsakymu Nr. A1-295.

²³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. spalio 16 d. redakcija patvirtintas Užsieniečių laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašas.

12.4. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui lankantis nuolatinėse užsieniečių apgyvendinimo vietose nustatyta bei gauta informacija raštu²⁴, jog:

- *Ruklos PPC* gyventojai maistą gaminasi patys, jie gauna piniginę išmoką produktams įsigyti. Stovykloje veikia stacionari parduotuvė, jei parduotuvėje nėra pageidaujamų produktų – juos nuperka socialiniai darbuotojai. Produktais paremia Maisto bankas, Raudonojo Kryžiaus draugija. Produktus gyventojai laiko namuose, nes kiekviename namelyje yra po mažą šaldytuvą (nuspręsta šaldytuvus pasiūlyti kiekvienam nameliui, kad nebūtų pasisavinimų iš bendrų šaldytuvų). Viso stovykloje yra įrengtos 8 virtuvėlės, o pastatuose – po vieną ar dvi virtuvėles per aukštą. Virtuvėlėje yra 2 viryklės, 3 mikrobangų krosnelės, 1 kriauklė, šaldytuvas, stalai; gyventojai atsineša savo indus. Lankymosi metu virtuvės patalpose buvo netvarka ir nešvara, virtuviniai stalai nevalyti. Lankymosi metu moterys skundėsi, jog neturi virtuvinių peilių, negali gaminti maisto, viena jų maisto produktus pjaustė konservų skardinės dangteliu. Dėl situacijos bendrauta su socialine darbuotoja, kuri nurodė, jog praeitą dieną peiliai iš gyventojų buvo surinkti, nes vyrai peilius naudojo konfliktuodami; jau užsakyti ir kitą dieną bus pristatyti bei išdalinti specialūs peiliai (kurių geležtės bukos). Gauta nusiskundimų, jog kainos parduotuvėje didelės; PPC darbuotojai paaiškino, jog kainos iš tiesų didesnės nei parduotuvėse miestelyje, tačiau ne daug – buvo pasirašyta sutartis su parduotuvei prekes tiekiančiais asmenimis, jog kainos negali būti aukštesnė nei 20 proc. nuo internete skelbiamų elektroninės parduotuvės „Barbora“ kainų;

- *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* gyventojai maistą gaminasi patys, jie gauna piniginę išmoką produktams įsigyti, pinigai išmokami du kartus per mėnesį. Bendrabučio I aukšte yra įsikūrusi maisto prekių parduotuvė, dirbanti 9-16 valandomis. Pirmo aukšto koridoriuje buvo keliomis užsienio kalbomis iškabinti skelbimai apie parduotuvės darbo laiką (pirmadieniais-penktadieniais 9-16 val.). Pasak kalbintos pardavėjos, žmonės perka daug miltų, aliejaus, daržovių, ypač pomidorų. Paklausta, ar yra galimybė įsigyti mišinuko kūdikiui, nurodė, kad šiuo metu nėra tokios galimybės, tačiau jų yra užsakyta. Stovyklos vadovas nurodė, jog mišinukų kūdikiams duoda ir pabėgėlių stovykla, tačiau gyventojai juos greitai suvartoja, nes vaikus pernelyg dažnai maitina mišinukais, o neduoda kito maisto. Pasak Stovyklos vadovo, turima ir sauso maisto rezerve, jei gyventojams jo pritrūktų. Stovyklos parduotuvėje prekės brangesnės nei „Barboros“ tinklo parduotuvėse 15 proc., tačiau prekių antkainis negali būti didesnis nei numatyta. Maisto prekes gyventojai taip pat užsisako ir internetu. Vienam bendrabučio aukštui skirta viena virtuvė (vizito metu buvo 18 šeimų); virtuvėje yra 3 viryklės su orkaitėmis, 4 kriauklės, 3 virduliai, stalai su kėdėmis. Apsilankymo metu virtuvėje buvo palaikoma švara, stalai, ant kurių šeimos gaminosi maistą, tvarkingi.

- *Medininkų URC* užsieniečių maitinimas organizuojamas centralizuotai. Maitinimas (karštas maistas) apgyvendintiems asmenims tiekiamas 3 kartus per dieną, taip pat kasdien atvyksta mobili parduotuvė (lankymosi metu buvo atvykusios 2 mobilios parduotuvės bei užsieniečiai realiai apsipirkinėjo). Lankymosi metu gyventojams buvo dalinami pietūs, sudaryti iš daržovių sriubos ir pagrindinio patiekalo (vištienos). Bendraujant su gyventojais, viena šeima skundėsi, kad mobiliojoje parduotuvėje maistas yra brangus; skundėsi tiekiamu maitinimu – jie išpažįsta induizmą, pagal šią religiją žmonės nevalgo jautienos, o šios mėsos dažnai būna įdėta į sriubą; skundėsi daržovių ir vaisių trūkumu (tiekiant maitinimą). Vyriškis nurodė, jog virtuvėlėje yra bendri visam sektoriui šaldytuvai, tačiau ten palikti maistą nesaugu, jį tiesiog kažkas pasisavina. Stebėta, jog gyventojai maistą, kuriam reikia šaltos temperatūros, maišeliuose laiko lauke (pakabinę ant palangės, pan.). Apžiūrėta sektoriaus virtuvėlė, joje nešvaru, nors pareigūnas teigė, jog URC samdomos valytojos ją valo keletą kartų per dieną. Virtuvėlėje yra 3 dideli šaldytuvai, keli stalai, mikrobangų krosnelė. Vandens virtuvėlėje nėra – užsieniečiams tenka jį atsinešti iš kitoje sektoriaus pusėje esančių konteinerių su įrengtais sanitariniais mazgais. Virtuvėlėje nešvara, mikrobangų krosnelė aplipusi maisto produktų likučiais, joje nebuvo vidinės lėkštės, gyventojai maistą šildėsi be jos. Virtuvėlėje

²⁴ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383.

buvo iškabinti skelbimai, tarp jų apie parduotuvės darbo laiką anglų kalba (per dieną aptarnaujami 2-3 sektoriai), sektoriuje pagyvendintas žmogus turi galimybę apsipirkti maždaug 2 kartus per savaitę. Medininkų URC 2021 gruodžio 23 d. raštu Nr. 14KMURC-309 informavo, jog maitinimas vaikams užtikrinamas 4 kartus per dieną, vadovaujantis VSAT bei maisto tiekėjo sutartimi (pateikta sutartis, pagal kurią maitinimas vykdomas 3 būdais: tradicinis, alternatyvus bei vegetarinis maitinimas, pateikiamas orientacinis 10 dienų valgiaraštis); kiekvieną darbo dieną į centro teritoriją atvyksta po dvi mobilios parduotuvės; kiekvienas sektorius bei bendrabutis turi galimybę per savaitę apsipirkti 8 valandas per savaitę; papildomai periodiškai per Raudonąjį Kryžį, Maisto banką bei VSAT rinktinės organizuojamas papildomų maisto produktų rinkinių dalinimas (mišinukai, tyrelės, sultys, riešutai ir t.t.); gyventojai turi skirtingus mitybos įpročius, todėl yra sunku įgyvendinti jų lūkesčius; gyventojai pageidauja maistą gamintis patys, tačiau dėl ribotų elektros tinklų pajėgumų negalima įrengti virtuvės su buitine technika maisto gaminimui; gyventojai gali gauti siuntas. URC informavo, jog sprendžiant Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nustatytą trūkumą dėl maisto temperatūros, nuo 2021 m. gruodžio 28 d. planuojama, jog atvežtas karštas maistas bus pakuojamas į indus ir patiekiamas gyventojams centro teritorijoje naujai pastatytuose konteineriuose.

- *Pabradės URC* maitinimas organizuojamas centralizuotu būdu – teikiamas vietoje, tačiau gyventojai turi galimybę papildomai pasigaminti patys (kai kurie gyventojai turi galimybę išeiti iš URC ir apsipirkti, Caritas taip pat padeda šeimoms apsipirkti, kurie neturi galimybės judėti). Maitinimas apgyvendintiems asmenims tiekiamas 3 kartus per dieną (vaikams – 4 kartus) – sulaikytų asmenų, prieglobsčio prašytojų bei pažeidžiamų asmenų bendrabutyje apgyvendintiems asmenims maitinimas teikiamas valgykloje (apie 250 žmonių). Valgykla buvo rekonstruota 2021 m. URC vadovo teigimu, mobilios parduotuvės URC nėra dėl sunkumų susitarti dėl tokios parduotuvės teisinio statuso, antkainio lubų nustatymo galimybių, kt. Papildomai maistu užsieniečius remia Maisto bankas – teikia aliejaus, sausainių, kitų produktų, prioritetas dalijant maisto produktus teikiamas šeimoms; šeimoms su mažamečiais vaikais dalinami pieno mišiniai, sauskelnės, kurios labdaringai dovanoja žinoma Lietuvos žurnalistė D. Ž.; Švenčionėlių miesto verslininkas S.L. kiekvienai šeimai padovanojo saldumynų rinkinius. Valgykloje yra galimybė pasirinkti maitinimą iš 3 meniu: alternatyvaus (be kiaulienos), tradicinio, vegetariško. Sudaromas savaitės meniu pagal nustatytą kaloringumą, energijos kiekius. Yra įvairių gyventojų nuomonių dėl teikiamo maitinimo – vieniems žmonėms nepatinka, kitiems tinka. Prieglobsčio prašytojų bendrabučio aukštuose yra virtuvėlės (viena virtuvėlė aukšte, kuriame gyvena 11 šeimų), virtuvėlėje yra dvi kriauklės, dvi viryklės, sėdimasis kampas, stalas, kėdės, spintelės, šaldytuvai, virdulys. Kiekviename kambaryje žmonės turi individualius šaldytuvus, virdulius. Pažeidžiamų asmenų bendrabučio virtuvėlėje buvo šaldytuvai, viryklė, kriauklė, skalbimo mašinos. Lankymosi metu valgykloje buvo iškabinti skelbimai su alternatyviu, tradiciniu bei vegetarišku valgiaraščiais trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir anglų. Tyrimo metu gauta Pabradės URC informacija raštu, jog paros maitinimo išlaidų norma pinigine išraiška suaugusiajam asmeniui – iki 2,91 Eur, vienam nepilnamečiui asmeniui – iki 3,25 Eur, maisto produktai perkami konkurso būdu, o maistas gaminamas ir maitinimas vykdomas centro valgykloje. Kūdikių (iki vienerių metų) maitinimas vykdomas vadovaujantis VSAT prie LR CRM vado 2018 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. 4-472 patvirtintu Kūdikių maitinimo organizavimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre tvarkos aprašu, Maitinimą vykdo centro Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus Šeimos gydytojo kabinetas. Pabradės URC taip pat informavo, jog NVO (Raudonasis Kryžius, Caritas) per ES fondų vykdomus projektus sėkmingai taiko praktiką aprūpinant užsieniečius papildomais maisto produktais, be to, pastaruoju metu aktyviai šiame procese dalyvauja Maisto bankas; centre sudarytos sąlygos patiems užsieniečiams apsipirkti ir pasigaminti pageidaujamo maisto; nesulaikyti prieglobsčio prašytojai patys apsiperka netoli centro esančiuose prekybos centruose; centro socialiniai darbuotojai ir Carito atstovai padeda apsipirkti sulaikytiems užsieniečiams; užsieniečiai pageidauja daugiau savo nacionalinių patiekalų, tačiau maksimaliai atsižvelgti į daugelio tautų, kultūrų mitybos įpročius praktiškai esamomis sąlygomis nėra galimybių.

12.5. Iš VTTAĮT vaiko teisių apsaugos kontrolierei teiktos medžiagos bei informacijos, gautos Tarnybos specialistų lankymosi užsieniečių apgyvendinimo vietose metu 2021 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais, yra žinoma, jog:

- dažniausi užsieniečių migrantų Medininkų URC nusiskundimai, susiję su maistu, kuris jiems nėra įprastas ir ypač jų vaikams, todėl vaikai atsisako jį valgyti, nėra galimybės patiekti gamintam vaikams tinkamesnį maistą, skundžiamasi buitinės technikos ir reikmenų trūkumu, vėlavusiu ugdymo procesu. VVTAĮT 2021 m. rugsėjo 20 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2272 užfiksuota, jog užsieniečiai, apgyvendinti Medininkų pasieniečių mokykloje skundėsi dėl maisto, tinkamo mažiems vaikams, trūkumo, pieno trūkumo 2 metų vaikui; VVTAĮT 2021 m. spalio 6 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2439 užfiksuota, jog užsieniečiai, apgyvendinti Medininkų pasieniečių mokykloje skundėsi dėl maisto (neskanus, daug duonos, kartais netgi supelijusios, pervirusių ryžių, parduotuvėje kainos yra labai užkeltos, nurodė, jog kilogramas bananų kainuoja 2,50 Eur); pieno trūkumo 9 mėnesių kūdikiui. VVTAĮT 2021 m. spalio 28 d. Nr. 3TSD-2629 tarnybiniame pranešime nurodoma, jog Raudonojo Kryžiaus atstovės minėjo, jog situacija dėl vaikų nebloga, tačiau trūksta pieno mišinių kūdikiams, taip pat tyrelių ir košių, visiškai negaunama šiek tiek vyresniems vaikams būtino pieno ir kito tinkamo maisto, pavyzdžiui košių ir javainių; žmonės pakartotinai skundžiasi nekokybišku maistu; VVTAĮT 2021 m. lapkričio 22 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2875 nurodoma, jog gyventojai skundžiasi maisto kokybe; VVTAĮT 2021 gruodžio 7 d. Nr. 3TSD-3017, VVTAĮT 2021 m. gruodžio 21 d. Nr. 3TSD-3106 tarnybiniuose pranešimuose vėl nurodoma, jog šeimos skundžiasi maistu.

12.6. Tyrimo metu gauta informacija, jog maisto kokybę Užsieniečių registracijos centruose vertino Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba:

- Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus departamentas, vadovaudamasis Tarnybos direktoriaus 2021 lapkričio 2 d. įsakymu B1-832, 2021 m. lapkričio 9 d. atliko neplaninį maisto tvarkymo patikrinimą Medininkų URC. Patikrinimo metu buvo nustatytos teisės aktų neatitiktys: Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento reglamento (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos, Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“ II skyriaus 12 punkto (asmenys, kurie tvarko maistą, gali dirbti tik pasitikrinę sveikatą), III skyriaus 30 punkto (maisto temperatūra) reikalavimams; maisto pristatymo laikas (13.40 val.) neatitiko sutarties sąlygų („maistas pristatomas pagal grafiką: papunktyje nurodoma „pietūs – nuo 12.30 iki 13 val.“);

- Taip pat Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus departamentas informavo, jog pagal gautą žodinę (telefonu) informaciją dėl galimai nekokybiškų žuvies patiekalų <...> atliko neplaninį maisto tvarkymo patikrinimą UAB „Handelshus“ kavinėje <...>. Tikrinimo metu buvo nustatyta, kad kavinėje neužtikrinamas produktų atsekamumas; neplaninio patikrinimo metu nustatytos teisės aktų neatitiktys: Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 178/2002, nustatančio maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“ 21 (maisto produktų atsekamumas), 27.3 (specialieji maisto ruošimo, tvarkymo ar perdirbimo reikalavimai) ir 29 punktų (specialieji mažmeninės maisto prekybos reikalavimai) reikalavimams;

- Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus departamentas informavo, kad Pabėgėlių priėmimo centro padalinyje Naujininkuose nustatyta, kad užsieniečiai maistą gamina patys, virtuvėlės yra įrengtos kiekviename pastato aukšte; galimybės 2021 m. gruodžio 8 d. vertinti jų sanitarinę, higieninę patalpų ir įrangos būklę Vilniaus departamentui nebuvo objektyvių sąlygų (vienam iš užsieniečių tuo metu buvo nustatytas Covid-19 ligos atvejis); maisto produktų (patiekalų maisto gaminimui), būtinų higienos reikmenų ir kt. prekėms įsigyti, sąlygos sudarytos UAB „Lobby Baltic“ parduotuvėje, įrengtoje pastato pirmajame aukšte; parduotuvėje maisto produktų laikymo sąlygų, tinkamumo vartoti terminų pažeidimų nebuvo nustatyta;

- Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Utenos departamentas 2021 m. lapkričio 9 d. atliko viešojo maitinimo įmonės patikrinimą Pabradės URC, nustatyta, jog maisto tvarkymo subjekto veiklos sąlygos atitinka maisto saugos, kokybės, higienos, ženklavimo, atsekamumo, savikontrolės, tinkamumo vartoti terminų, laikymo sąlygų teisės aktų reikalavimus bei, įvertinus pagamintų

patiekalų energinės vertės normas, pažeidimų nenustatyta, išskyrus, neatliktas savikontrolės sistemos vidinis auditas. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ VIII skyriaus 43 punktu, nepilnamečiai maitinami keturis kartus per dieną pagal rekomenduojamas paros maistinių medžiagų ir energijos normas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 510 „Dėl rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų patvirtinimo“.

12.7. Vaikų maitinimo organizavimo tvarkos aprašo, numatančio vaikų maitinimo, vykdomo ugdymo programas vykdančiose įstaigose, vaikų poilsio stovyklose, teikiančiose apgyvendinimo paslaugas, vaikų stacionariose socialinių paslaugų įstaigose, reikalavimus, galima būtų vadovautis kaip standartu: kiekvieną dieną vaikai turi gauti šilto maisto, kiekvieną dieną turi būti patiekta daržovių ir vaisių (rekomenduojama sezoninių, šviežių).

12.8. Į Lietuvą atvykę užsieniečiai turi visiškai skirtingus nuo Europos kultūrų mitybos modelius, gaminimo būdus. Laikytina, jog galimybių sudarymas užsieniečiams patiems gaminti maistą geriau atitinka jų individualius poreikius, nes tai sudaro sąlygas išlaikyti savo etnines bei religines tradicijas, gaminant būti kartu su artimaisiais, bendrauti. Teikiant centralizuotą maitinimą, tikslinga nustatyti aiškias maitinimo tipo (vegetarinis, tradicinis, alternatyvus) pasirinkimo galimybes. Taip pat siūlytina apgyvendinimo centrams skatinti gyventojus ir sudaryti jiems sąlygas palaikyti švarą ir tvarką bendrosiose maisto gaminimo erdvėse.

12.9. Apibendrinant maitinimo(si) sąlygas, sudarytas užsieniečiams apgyvendinimo centruose, tyrimo metu nustatyta, jog:

- nuolatinėse užsieniečių apgyvendinimo vietose sudaromos sąlygos gyventojų maitinimui(si): Pabradės PPC bei Naujininkų pabėgėlių stovykloje sudaromos sąlygos maistą gamintis savarankiškai įrengtose virtuvėse, išmokant nustatyto dydžio išmokas; užsieniečių registracijos centruose vaikai maitinami centralizuotai, maitinimas tiekiamas 3 kartus per dieną (papildomai pavakariai vaikams pateikiami kartu su pietumis), tiekiamas šiltas maistas;

- kai kuriose apgyvendinimo vietose, kuriose yra galimybės maistą gamintis patiems, nėra užtikrinama tvarka bei švara; gyventojai turėtų būti skatinami ir jiems sudaromos sąlygos palaikyti švarą ir tvarką maisto gaminimo erdvėse;

- URC tiekiamo maisto energijos normos atitinka rekomenduojamas paros normas; remiantis VSAT pateiktos pagaminto maisto tiekimo pirkimo-pardavimo sutarties orientaciniu 10 dienų valgiaraščiu, užsieniečiams kasdien teikiama daržovių, vaisių;

- teikiant maitinimą centralizuotai, gyventojai yra nepatenkinti jo kokybe, maistas jiems kultūriškai svetimas, gyventojai skundėsi vaisių ir daržovių trūkumu, pieno trūkumu mažiems vaikams;

- gyventojų teigimu, maitinimo tipas ne visuomet atitiko individualius šeimų religinius įsitikinimus.

Aprūpinimas

13. Kaip minėta anksčiau pažymoje, Vaiko teisių konvencijos 22 straipsnis įpareigoja valstybes ypatingai rūpintis vaikais – pabėgėliais ir vaikais, pageidaujančiais gauti pabėgėlio statusą, nepriklausomai nuo to, ar juos lydi, ar nelydi tėvai ar koks nors kitas asmuo – užtikrinti deramą apsaugą ir humanitarinę pagalbą vaikui naudojantis taikytinomis teisėmis, išdėstytomis šioje Konvencijoje ir kituose tarptautiniuose žmogaus teisių arba humanitarinės pagalbos dokumentuose, kurių šalimis yra nurodytos valstybės.

Remiantis Vaiko teisių konvencijos 27 straipsniu, kiekvienas vaikas turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi. Tėvams tenka didžiausia atsakomybė už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą pagal jų sugebėjimus ir finansines galimybes. Valstybės dalyvės, atsižvelgdamos į nacionalines sąlygas ir savo galimybes, imasi reikiamų priemonių ir padeda tėvams bei kitiems vaiką

auklėjantiems asmenims šią teisę įgyvendinti, o prireikus teikia materialinę paramą ir remia įvairias programas, ypač aprūpinimo maistu, drabužiais ir būstu.

13.1. Priėmimo sąlygų direktyvoje Nr. 2013/33/ES, priėmimo sąlygos apibrėžiamos kaip visas rinkinys priemonių, kurias valstybės narės pagal šią direktyvą suteikia prašytojams; materialinės priėmimo sąlygos – priėmimo sąlygos, į kurias įeina būsto, maisto ir aprangos suteikimas natūra arba finansinių išmokų pavidalu arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai. Remiantis Priėmimo sąlygų direktyvos 17 straipsniu, valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos besiprašantys prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis; valstybės narės užtikrina, kad materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuos suteikiamos jų pragyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata. Valstybės narės užtikrina, kad konkrečiais atvejais pažeidžiamiems asmenims, kaip numatyta 21 straipsnyje, taip pat ir sulaukytiems asmenims, būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis.

Remiantis Direktyvos 18 str. 1 d. (materialinių priėmimo sąlygų sudarymo būdai), kai būstas suteikiamas natūra, tai turėtų būti viena iš toliau nurodytų formų ar jų derinys: <...> b) apgyvendinimo centrai, kuriuose užtikrinamas tinkamas gyvenimo lygis.

Remiantis Direktyvos 23 str. 1 dalimi, <...> valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi.

13.2. Priklausomai nuo užsieniečių apgyvendinimo įstaigos pavaldumo, užsieniečių aprūpinimui taikytini šie teisės aktai:

- Remiantis Užsieniečių laikino apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašu, Užsieniečiai centre aprūpinami būtiniausiaisiais baldais ir pagal galimybes kitais baldais, atsižvelgiant į individualius jų poreikius, taip pat amžių, brandą, lytį, psichikos, fizines savybes ir kt. (8 p.); užsieniečiai aprūpinami: drabužiais ir avalyne; juos išduodant pildoma Užsieniečio aprūpinimo drabužiais ir avalyne kortelė, kurios formą tvirtina centro direktorius; patalyne bei asmens higienos priemonėmis; mokyklinio amžiaus vaikai – mokykliniais reikmenimis centro direktoriaus nustatyta tvarka (10.7. p.). Taip pat PPC direktoriaus įsakymais patvirtinti Namų apyvokos priemonių, kuriais aprūpinami neteisėti migrantai, gyvenimo Pabėgėlių stovykloje laikotarpiu, normatyvų sąrašas (2021 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. VV-448) bei Pabėgėlių priėmimo centre (2021 m. rugsėjo 22 d. įsakymas Nr. VK-510). Remiantis atskirais normatyvų sąrašais užsieniečiams, numatant laikotarpį, kiekį asmeniui, išduodama: namų apyvokos priemonės (šaukštas, šakutė, šaukštelis, lėkštės, puodelis, virtuvės rakandai, kūdikių maudymui išduodama vonelė); minkštas inventorių (patalynės komplektai, rankšluosčiai, pagalvė, antklodė, čiužinys); drabužiai ir maistelis, kuriais aprūpinami neteisėtų migrantų kūdikiai nuo 0 iki 12 mėn. (šliaužtinukai, marškinukai, kepurėlė, vystyklai, vaikiškas maistelis, kt.), rūbai ir avalynė (megztinis, striukė, sportinė apranga, sportinė avalynė, avalynė pagal sezoniškumą, guminės šlepetės, kt.), vaikiškas vežimėlis; higienos priemonės, skirtos bendro naudojimo valymui (grindų valiklis, balinimo priemonės, WC valiklis, sausos šluostės, drėgnos šluostės, šiukšlių maišai, kempinė indams plauti, kt.), asmens higienos priemonės (šampūnas, dantų pasta, dantų šepetukai, higienos paketai, skalbimo milteliai, sauskelnės.

- URČ gyventojų aprūpinimą patalyne, higienos priemonėmis reglamentuoja Lietuvos higienos norma HN 61:2020 „Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre visuomenės sveikatos saugos reikalavimai“. Higienos normoje nurodyta, jog Centro gyventojai turi būti aprūpinti švariais lovos skalbiniais (paklode, pagalvės ir antklodės užvalkalais, dviem rankšluosčiais) (31 p.); į Centrą atvykę asmenys iš karto ir paskui nuolat aprūpinami higienos priemonėmis (pagal 2 ir 3 lentelėse nurodytų higienos priemonių kiekius ir terminus) (48 p.); 3 lentelėje numatytos centre apgyvendintų vaikų aprūpinimo higienos priemonėmis normos, numatant mato vienetą, kiekį bei dėvėjimo arba naudojimo laiką mėnesiais atskirai vaikams iki 1, 1-2, 2-3 metų (vaikiškas šampūnas, vaikiškas muilas, skalbimo milteliai, prausimosi kempinė, vaikiška dantų pasta, dantų šepetėlis,

puodai, aliejai, sauskelnės, tualetinis popierius, priemonės vaikams maitinti, kitos vaikų priežiūros priemonės), 2 lentelėje numatytos centre apgyvendintų asmenų aprūpinimo higienos priemonėmis normos, numatant mato vieneta, kiekį vyrui / moteriai bei dėvėjimo arba naudojimo laiką (skalavimo milteliai, tualetinis muilas, tualetinis popieriaus, higieniniai paketai, kt.)

13.3. Tyrimo metu gauta informacija²⁵:

- *Ruklos PPC* raštu nurodė, jog užsieniečiai yra aprūpinami būtiniausiais higienos, namų apyvokos reikmenimis, drabužiais.

Medininkų URC raštu nurodė, jog gyventojai aprūpinami higienos reikmenimis, vadovaujantis VSAT vado įsakymu patvirtinta tvarka. Gyventojų rūbų bei avalynės poreikius užtikrina Raudonasis Kryžius pagal poreikį. Už patalynės keitimą atsakinga UAB „Arijus“.

Pabradės URC raštu nurodė, jog Higienos normos HN 61:2020 reikalavimų yra griežtai laikomasi. Pagal sezoniškumą ir poreikius centro gyventojai yra aprūpinami drabužiais ir avalyne iš gautos labdaros ir ES fondų projektinių lėšų, kuriomis disponuoja atitinkamų projektų vykdytojai ar partneriai (kaip pav. Caritas, Raudonojo Kryžiaus Draugija).

13.4. Lankymūsi migrantų apgyvendinimo vietose nusiskundimų dėl materialinio aprūpinimo gauta *Medininkų URC*, kuriame gyventojai skundėsi, jog vaikai negavo žieminių batų (suaugusiems jie buvo duoti), taip pat vaikai neturi pirštinių, todėl negali pasidžiaugti sniegu. Lankymosi metu *Medininkų URC* stebėti gyventojai, lauke avintys gumines šlepetes, bendrauta su nepilnamečiu, kuris teigė, jog šiltus batus turi, tačiau su šlepetėmis jam patogiau. Kitose apgyvendinimo vietose nusiskundimų negauta. Visose lankytose vietose apgyvendinimo vietų darbuotojai pastebėjo, jog tėvai netinkamai prižiūri vaikus, neatsižvelgia į oro sąlygas juos rengdami, nors turi pakankamai šiltų drabužių bei batų.

13.5. Iš VVTAIT vaiko teisių apsaugos kontrolieriui teiktos medžiagos bei informacijos, gautos Tarnybos specialistų lankymosi užsieniečių apgyvendinimo vietose metu 2021 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais, yra žinoma, jog Tarnybos teritoriniams skyriams pavesta ne rečiau kaip 1 kartą per savaitę organizuoti ir vykdyti užsieniečių apgyvendinimo vietų, kuriose yra nelydimų nepilnamečių užsieniečių, lankymą; ne rečiau kaip 1 kartą per dvi savaites organizuoti ir vykdyti užsieniečių apgyvendinimo vietų, kuriose yra apgyvendintos šeimos su nepilnamečiais vaikais, lankymą. Tarnybiniuose pranešimuose pastebima, jog:

- *Medininkų URC* dažniausi užsieniečių migrantų, gyvenančių Pasieniečių mokyklos bendrabutyuose, nusiskundimai, susiję su higienos priemonių, šiltų rūbų, vaistų, medicinos paslaugų trūkumu:

- VVTAIT Vilniaus miesto vaiko teisių apsaugos skyrius 2021 m. spalio 6 d. gavo anoniminį pranešimą apie galimus vaikų teisių pažeidimus užsieniečių migrantų šeimose, kurios apgyvendintos Pasieniečių mokyklos, *Medininkuose*, 7 bendrabutyje; asmuo nurodė, kad šiame bendrabutyje neužtikrinami baziniai vaikų poreikiai; bendrabutyje yra 7 kūdikiai (0–3 metų amžiaus), taip pat viena 4 metų amžiaus neįgali mergaitė; apgyvendinimo vietoje trūksta net būtinųjų higienos priemonių (pvz., tualetinio popieriaus), neįgaliai mergeitei nėra reikiamo dydžio sauskelnių. VVTAIT 2021 m. spalio 7 d. raštu Nr. S-2788 „Dėl gauto pranešimo apie galimą vaiko teisių pažeidimą“ kreipėsi į VSAT, Vidaus reikalų ministeriją, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, prašydama imtis veiksmų ir užtikrinti užsieniečių migrantų šeimose augantiems vaikams tinkamas gyvenimo sąlygas, VVTAIT atsakymo į minėtą raštą negavo.

- VVTAIT 2021 m. rugsėjo 20 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2272 užfiksuota, jog užsieniečiai, apgyvendinti *Medininkų pasieniečių mokykloje* skundėsi, jog neužtenka drabužių ir batų tiek jiems patiems, tiek vaikams, neturi galimybių įsigyti (skundėsi tiek bendrabutyje, tiek modulinėse namelių stovyklose gyvenančios šeimos). Moterys išsakė pageidavimą, jog įvairūs daiktai, kurie atvežami šeimoms, būtų išrūšiuojami ir dalinami šeimoms, priklausomai nuo šeimos narių

²⁵ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; *Medininkų URC* 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, *Pabradės URC*, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383.

skaičiaus, o ne tiesiog kaišiojami per tvorą, nes tokiu atveju arčiausiai stovintys ir stipresni asmenys pasiima daugiausiai daiktų, o kitiems pasitaiko kad visai nieko ar beveik nieko nelieka.

- VVTAIT 2021 m. spalio 6 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2439 užfiksuota, jog dauguma pabėgėlių minėjo šiltų rūbų ir batų trūkumą, ypač vaikams, teigė, jog labdara paskirstoma labai nevienodai; paaiškėjo, kad šiuo metu jiems trūksta netgi tualetinio popieriaus, taip pat ir kitų higienos priemonių. Bendrabutyje Nr. 8 gyvenančios šeimos ne visuose kambariuose turi pakankamai lovų, gyventojai minėjo, jog kai kur miegama po 2 asmenis vienoje lovoje.

- VVTAIT 2021 m. lapkričio 22 d. tarnybiniame pranešime Nr. 3TSD-2875 <...> šeima skundėsi šiltų rūbų ir avalynės trūkumu.

- *Ruklos PPC:*

- bendraujant su nelydimais nepilnamečiais, gauta informacija, jog š.m. lapkričio mėnesį buvo pagrindinė problema drabužiai ir avalynė; vykdomas viešasis pirkimas dėl avalynės (2021-12-28 VVTAIT raštas Nr. S-3761 kontrolieriui);

- VVTAIT 2021 m. gruodžio 2 d. Nr. 4TSD-3273 tarnybiniame pranešime nurodyta, jog PPC vykdė viešuosius pirkimus, yra įsigyta naujos avalynės ir rūbų, kurie šiuo metu yra skirstomi pagal poreikį nelydimiems nepilnamečiams, kalbinti nelydimi nepilnamečiai nusiskundimų neišreiškė.

- VVTAIT 2021 m. gruodžio 9 d. Nr. 4TSD-3345 tarnybiniame pranešime nurodoma, jog stovykloje gyvenantys vaikai aprūpinti sezoną atitinkančiais rūbais, avalyne. Pastebėjus nekokybišką avalynę, kuri buvo nepatvari (VVTAIT 2021 m. lapkričio 26 d. tarnybinis pranešimas Nr. 4TSD-3218), buvo kreiptasi pagalbos į labdaros organizacijas, Caritas ir problema šiuo metu išspręsta.

- *Pabradės URC:*

- nelydimi nepilnamečiai skundėsi, kad atšalus orams, palapinėse yra šalta, kad ne visi turi šiltas striukes, kelnes, kojines ir batus, <...> palapinėje veikė įjungtas šildytuvas; Centro Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus socialinė darbuotoja pažadėjo susisiekti su savanoriais iš Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos ir pasirūpinti šiltesne apranga nepilnamečiams (VVTAIT tarnybinis pranešimas 2021 m. rugsėjo 28 d. Nr. 3 TSD-2333).

13.6. Apibendrinus tai, kas nustatyta tyrimo metu dėl migrantų vaikų materialinio aprūpinimo, darytinos išvados, jog:

- vaikai nuolatinėse užsieniečių apgyvendinimo vietose ne visuomet buvo pakankamai ir laiku aprūpinti drabužiais bei avalyne pagal sezoną;
- nustatytas ne vienodas aprūpinimo drabužiais ir avalyne aprūpinimo lygis skirtingose apgyvendinimo vietose, ypač didelis nepa(si)tenkinimo lygis buvo Medininkų URC;
- Vidaus reikalų ministerijos pavaldumo užsieniečių registracijos centruose teisės aktai nenumato gyventojų aprūpinimo drabužiais bei avalyne, ši funkcija patikėta nevyriausybinėms organizacijoms;
- apgyvendinimo vietose drabužiai ir avalynė galėjo būti dalinama neetiškai (kabinant ant tvorų, nevertinant poreikių individualiai).

Švietimas

14. Vaiko teisė į mokslą, kaip pripažįsta tiek tarptautiniai, tiek ir nacionaliniai teisės aktai, yra viena iš svarbiausių vaiko teisių ir, kaip yra pasisakęs Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, turi didelę reikšmę remiant ir saugant pagrindines Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencijos vertybes – įgimtą kiekvieno vaiko žmogiškąjį orumą bei vienodas ir neatimamas teises.²⁶

14.1. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio nuostatos pabrėžia kiekvieno vaiko teisę į mokslą. Papildomai Konvencijos 29 straipsnio 1 dalyje išdėstyti švietimui keliami tikslai, kurie tiesiogiai sietini su vaiko žmogiškuoju orumu ir jų teisių įgyvendinimu, atsižvelgiant specialius vaiko vystymosi poreikius ir įvairius didėjančius gebėjimus. Šie tikslai apima visapusišką vaiko potencialo ugdymą (29 str. 1 d. a punktas), pagarbos žmogaus teisėms (29 str. 1 d. b punktas) ir

²⁶ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 1 (2001) „Dėl švietimo tikslų“. CRC/GC/2001/1.

stipresnio identiteto ir priklausomybės jausmo (29 str. 1 d. c punktas) ugdymą bei vaiko socializaciją ir bendravimą su kitais (29 str. 1 d. d punktas) ir aplinka (29 str. 1 d. b punktas)²⁷.

Tarptautinės migracijos kontekste aukščiau minėtos nuostatos taikomos ir migrantų vaikams, t. y., kaip pasisakė Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas²⁸, visi vaikai neatsižvelgiant į jų statusą, turi turėti visišką prieigą prie visų švietimo sistemos lygių ir ugdymo aspektų, įskaitant ankstyvąjį ugdymą ir profesinį mokymą, remiantis lygybės su piliečiais šalies, kurioje gyvena šie vaikai, principu. Šis įsipareigojimas reiškia, kad valstybės turėtų užtikrinti vienodas visų vaikų migrantų galimybes įgyti kokybišką ir integruojantį išsilavinimą, neatsižvelgiant į jų migracijos statusą. Atitinkamos nuomonės laikosi ir Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas, kuris savo 1999 m. gruodžio 8 d. Bendrajame komentare Nr. 13 „Dėl teisės į mokslą“²⁹ (34 paragrafas) pabrėžė, jog nediskriminavimo principas, įtvirtintas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 2 straipsnyje, taikomas visiems mokyklinio amžiaus asmenims, gyvenantiems valstybės, šios Konvencijos šalies, teritorijoje, įskaitant ne piliečius, ir nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Švietimo svarba akcentuojama ir Europos Komisijos komunikate „Dėl migrantų vaikų apsaugos“³⁰, pabrėžiant, jog užtikrinti galimybę pakankamai anksti ir veiksmingai naudotis įtraukaus formaliojo švietimo paslaugomis, įskaitant ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas – viena iš svarbiausių ir veiksmingiausių vaikų integravimo priemonių, padedančių stiprinti kalbos įgūdžius, socialinę sanglaudą ir savitarpio supratimą. Visiems vaikams, net jei jie bus grąžinti į trečiąją šalį, turi būti veiksmingai užtikrinta galimybė naudotis švietimo paslaugomis ir visomis priemonėmis, kurios reikalingos, kad būtų galima užtikrinti galimybę mokytis (pvz., kalbos mokymo kursai). Vis didėjant vaikų migrantų švietimo segregacijos rizikai ir siekiant užtikrinti vaikų integraciją kitose gyvenimo srityse, svarbiausia yra pasirūpinti, kad jiems būtų suteikta galimybė naudotis įtraukaus, nediskriminavimo principu pagrįsto švietimo paslaugomis. Europos komisija ragina valstybes užtikrinti, kad netrukus po atvykimo vaikams būtų suteikiamos vienodos galimybės naudotis įtraukaus formaliojo švietimo paslaugomis, įskaitant ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas, taip pat sukurti ir įgyvendinti tikslines šių veiksmų rėmimo programas.

14.2. Švietimas yra viena iš svarbiausių struktūrinės integracijos sričių, nes: (a) vaikams ir paaugliams privaloma užtikrinti visuotinę žmogaus teisę gauti išsilavinimą, (b) švietimas yra socialinės ir ekonominės sėkmės ir Europos visuomenių nepalankumo įveikimo raktas, ir (c) jauni prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai turi ypatingų socialinių ir emocinių poreikių, kuriuos jiems gali padėti įveikti kokybiškas išsilavinimas³¹. Kokybiškas švietimas skatina socialinę įtrauktį, ekonomikos augimą ir inovacijas. Nors trumpalaikėje perspektyvoje migrantų išsilavinimas gali kainuoti daugiau nei piliečių, ilgalaikėje perspektyvoje tai yra socialinė investicija³².

14.3. UTPI nustatyta, kad Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija yra atsakinga už asmenų iki 18 m. amžiaus ugdymo koordinavimą. Vadovaujantis šio įstatymo bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1503 „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ 2 priedo 15.6 papunkčio nuostatomis, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija koordinuoja užsieniečių ugdymą pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo arba profesinio mokymo programas.

14.4. Direktyvos Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, 14 straipsnyje reglamentuojami nepilnamečių mokymo ir švietimo klausimai, t. y.,

²⁷ Ten pat.

²⁸ Jungtinis Visų darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių teisių apsaugos komiteto bendrasis komentaras Nr. 4 (2017) ir Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 23 (2017) „Dėl valstybių įsipareigojimų, susijusių su vaikų žmogaus teisėmis tarptautinės migracijos kontekste, kilmės, tranzito, paskirties ir grįžimo šalyse“. CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

²⁹ Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto 1999 m. gruodžio 8 d. Bendrasis komentaras Nr. 13 „Dėl teisės į mokslą“, E/C.12/1999/10.

³⁰ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Vaikų migrantų apsauga“; COM(2017) 211.

³¹ Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266–282.

³² Bonin, H. (2017). ‘Education of migrants: A social investment’, European expert network on economics of education (EENEE policy brief 3/2017), https://eenee.eu/wp-content/uploads/2021/05/EENEE_AR31.pdf

įtvirtinama, jog valstybės narės nepilnamečiams prašytojų vaikams bei nepilnamečiams prašytojams suteikia galimybę naudotis švietimo sistema panašiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams iki tol, kol jiems arba jų tėvams bus realiai pritaikyta išsiuntimo priemonė, o galimybė naudotis švietimo sistema suteikiama ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo nepilnamečio arba nepilnamečio vardu pateikto tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos; nepilnamečiams turi būti užtikrinamas ugdymas išlyginamosiose klasėse, įskaitant kalbų pamokas, kai tai būtina, siekiant palengvinti jų galimybes mokytis ir dalyvauti jame.

Panašios nuostatos dėl kalbos mokymo įtvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. rugsėjo 1 d. įsakymo Nr. ISAK-1800 „Dėl Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašo patvirtinimo“ 3 punkte – nemokantys lietuvių kalbos mokiniai, prieš pradėdami nuoseklų mokymąsi bendrojo ugdymo mokykloje, vienus metus mokosi lietuvių kalbos išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje.

14.5. Lankantis Vilniaus lietuvių namuose, vėliau – iš papildomai raštu (2021 m. lapkričio 16 d. raštas 3-716) vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktos informacijos buvo gauti šie duomenys apie migrantų vaikų ugdymą(si):

- Ugdymas migrantų vaikams buvo pradėtas teikti nuo 2021 m. spalio 4 d. Ruklos PPC, Pabradės URC, Naujininkų pabėgėlių stovykloje. Migrantų vaikų ugdymas Medininkų URC pradėtas teikti tik nuo 2021 m. spalio 25 d. Galimybės anksčiau pradėti teikti ugdymo paslaugas nebuvo, kadangi centrai nebuvo parengę mokymosi patalpų.

- Mokytojų atrankos pradėtos organizuoti 2021 m. rugpjūčio pabaigoje. Renkant mobilias mokytojų grupes buvo atsižvelgta į mokytojų patirtį dirbant su užsieniečiais, į mokamas kalbas, taip pat vertinama, ar turima lietuvių kalbos ir literatūros, pradinio ugdymo mokytojo/s kvalifikacija, geri komunikaciniai įgūdžiai, kaip gebama bendrauti ir konstruktyviai spręsti problemas, kokia orientacija į tikslą ir rezultatą, kokios informacinių technologijų žinios. Buvo įdarbintas 21 mokytojas, iš kurių 12 mokytojų turėjo profesinės patirties, dirbant su užsieniečiais.

- Siekiant užtikrinti vaikams kokybišką ugdymą, 2021 m. rugsėjo mėnesį įdarbintiems mokytojams buvo organizuoti 40 val. mokymai, be to visiems jiems buvo pateiktas smulkus 60 pirmųjų pamokų veiklos planas.

- Mokytojams ir toliau nuolat teikiama metodinė pagalba – vyksta konsultacijos per vaizdo konferencijų ir pokalbių programą / platformą „Zoom“, dalinamasi gerąja patirtimi, metodiniais patarimais bei medžiaga uždaroje socialinėje migrantų mokytojų grupėje. Mokytojai aprūpinti mokymo medžiaga, parengti ilgalaikiai pamokų planai. Planuojama stebėti vykstančias pamokas.

- 2021 m. lapkričio 12 d. duomenimis, ugdymo paslaugos teikiamos 447 migrantų vaikams. Iš viso suformuotos 29 klasės, iš kurių 4 – šešiamečių, 6 – septynmečių - aštuonmečių, 4 - devynmečių-dešimtmečių, 5 – vienuolikmečių - dvylikamečių, 4 – trylikamečių - keturiolikmečių, 3 – penkiolikmečių - šešiolikmečių, 3 – septyniolikmečių - aštuoniolikmečių. Klasės dydis nuo 7 iki 22 vaikų.

- Migrantų vaikai yra mokomi pagal Išlyginamųjų klasių ir išlyginamųjų mobiliųjų grupių lietuvių kalbos programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-1216. Į programą integruojama istorija, matematika, geografija, dailė, technologijos, užsienio kalbos, šokis, muzika. Kiekvieną dieną vaikams vyksta po 3 lietuvių kalbos pamokas (iš viso per mokslo metus bus apie 800 pamokų). Tikslai, keliami vaikų ugdymui – sudaryti prielaidas nemokantiems lietuvių kalbos mokiniams įgyti komunikacinius gebėjimus, sudarančius sąlygas integruotis į bendrojo ugdymo mokyklas, įgyti komunikavimo lietuvių kalba ir kultūrinės kompetencijos pradmenis. Numatytų pamokų turėtų pakakti, kad vaikai mokslo metų pabaigoje jau galėtų pakankamai laisvai susikalbėti lietuviškai (paprastai vaikai išlaiko lietuvių kalbos testą B1 lygiu), o jiems gavus pabėgėlio statusą – galėtų pradėti lankyti kitas mokyklas, kur gautų visapusišką ugdymą.

- Pamokos yra lankomos, vaikai jaučiasi gerai, yra suinteresuoti lankyti mokyklą ir mokytis lietuvių kalbos. Tėvų požiūris į jų vaikams teikiamas paslaugas teigiamas, nusiskundimų negauta.

- Visose apgyvendinimo vietose yra vaikų, kuriems reikalingos švietimo pagalbos specialistų konsultacijos, tačiau sunku pasakyti, kokiam skaičiui. Centruose yra nuolat budintys socialiniai darbuotojai ir psichologai, kurie vaikams suteikia pagalbą. Esant poreikiui, Vilniaus lietuvių namai galėtų ir papildomai įdarbinti psichologų, socialinių pedagogų ir pan.

- Visi migrantų vaikai yra aprūpinti mokymosi priemonėmis – vadovėliais ir kanceliarinėmis prekėmis, kurias suteikia Vilniaus lietuvių namai. Taip pat buvo gauta parama iš Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (toliau – ŠMSM) bei Kupiškio bibliotekos. Klasėse inventorius pakanka. Mokytojus planuojama aprūpinti nešiojamaisiais kompiuteriais bei multimeditijomis.

- Ugdant migrantų vaikus didelių iššūkių nekyla. Jau pradėtos diskusijos su ŠMSM bei kitomis institucijomis apie galimybes ugdyti vaikus ateityje, jei šeimos liks Lietuvoje. Tiesa, siekiant užtikrinti sklandų ir kokybišką migrantų vaikų ugdymą, reikalingas glaudesnis visų kryptingai su migrantais dirbančių institucijų bendradarbiavimas, informacijos sklaida ir komunikacija.

14.6. Lankymosi metu užsieniečių apgyvendinimo vietose, vėliau – iš papildomai raštu vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktos apgyvendinimo vietų administracijų bei VVTAIT informacijos³³ buvo gauti šie duomenys apie migrantų vaikų ugdymą:

- *Ruklos PPC* buvo 129 mokyklinio amžiaus vaikai, stovykloje buvo 167 vaikai, sudaryta 18 grupių, iš viso 296, kuriems teikiamas formalusis švietimas. Mokymosi procesą organizuoja Vilniaus lietuvių namai. Dirbama keliomis pamainomis, kadangi kai kurie mokytojai gali atvykti tik po savo pagrindinio darbo kitose mokyklose. Mokymosi priemonėmis aprūpina Vilniaus lietuvių namai ir PPC, priemonių pakanka. Mokymosi procesą, pagal išlyginamųjų klasių ir išlyginamųjų mobiliųjų grupių lietuvių kalbos programą, vykdo 12 mokytojų.

Vaikai noriai ir su šypsena eina į mokyklą, nėra šeimų, kurie nenorėtų leisti vaikų į mokyklą. Vaikai savo laiku laukia prie stovyklos vartelių eiti link mokyklos (palydi socialiniai darbuotojai, kurie taip pat apžiūri, kad vaikai būtų tinkamai aprengti, turėtų kaukes, pan.). PPC tarp darbuotojų sutarta, kad, esant situacijai, kuomet tėvai neleistų vaikų į mokyklą, bus du perspėjimai tėvams, jei prevenciniai pokalbiai neveiks – bus kreipiamasi į vaiko teisių apsaugos specialistus.

Problema – PPC gyvenantys vaikai negali komunikuoti su vietos vaikais, lankyti bendrojo lavinimo mokyklas, negali išmokti ieškoti pagalbos išorinėje aplinkoje, megzti ryšius su bendraamžiais, kas yra būtina ir svarbu dėl asmenybės vystymosi. Laisvės ribojimas sumažina jų galimybes gauti visavertį ugdymą, kas apsunkinti galimybes migrantams ateityje pilnavertiškai integruotis į Lietuvos visuomenę. Ruklos PPC direktorės nuomone, tikrosios mokyklos lankymas vaikams būtų geras sprendimas, tačiau, iš kitos pusės, nepaneigtina, jog kiltų ir papildomų iššūkių – padidėtų grėsmė užsikrėsti Covid-19 bei „parnešti“ šį virusą į PPC, taip pat direktorei yra žinomi Ruklos mokyklos administracijos nuogaštavimai, kad, migrantų vaikams pradėjus mokytis miestelio bendrojo ugdymo mokykloje, vietinių vaikų tėvai galimai pervestų vaikus mokytis į kitas mokyklas Jonavoje.

Prie mokymo proceso yra prisijungusi ir organizacija „Teachers for refugees“, kuri tiek Rukloje, tiek Naujininkuose organizuoja pamokas: matematikos, prancūzų, arabų, anglų, fizinio lavinimo, siekia įtraukti tėvus į vaikų ugdymą.

Ruklos PPC nuo 2021 m. spalio 27 d. atskirame moduliniame namelyje veikia darželis. Darželį lanko 3-5 metų amžiaus vaikai. Jame dirba viena socialinė pedagogė ir trys jos padėjėjos. Darželio darbas vykdomas atskiromis grupėmis. Jose yra po 9 vaikus. Pirmos grupės užsiėmimai vyksta nuo 11 val. iki 12 val., antros grupės – nuo 13 val. iki 14 val., trečios grupės – nuo 15 val. iki 16 val. Darželio patalpose yra patiestas kilimas, yra stalas, magnetinė lenta piešimui, daiktadėžės, spintelės vaikų rūbams ir avalynei sudėti, vaikų amžių atitinkantys minkšti ir kitokie žaislai. Lydėjusios darbuotojos teigimu, kitą dieną į darželį turėtų atvežti vaikų amžių atitinkančius baldus. Darbuotojos

³³ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383, VVTAIT 2021-12-28 rašto Nr. S-3761.

teigimu, tėvai noriai atveda vaikus į darželį. Vaikai čia šoka, piešia, mokosi dainelių, žaidžia (Kauno apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus Jonavos rajone 2021 m. spalio 29 d. tarnybinis pranešimas Nr. 4TSD-2942).

- *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* formalaus ir neformalaus ugdymo paslaugos vaikams teikiamos mokyklos pastate (buvusiame vaikų socializacijos centre), vaikai iš bendrabučio pastato į pamokas ateina lydimi darbuotojo.

Naujininkų pabėgėlių stovykloje mokymas lankymosi metu ugdymas buvo teikiamas 23 mokyklinio amžiaus vaikams, 3 grupėms. Mokymosi procesą organizuoja Vilniaus lietuvių namai. Mokymosi priemonėmis aprūpina Vilniaus lietuvių namai ir PPC. Mokymus vykdo 5-6 mokytojai. Būtinų mokymosi priemonių pakanka, ŠMSM planuoja aprūpinti mokytojus projektoriais, kompiuteriais.

Tėvai teigiamai atsiliepia apie vaikų ugdymą, tačiau pageidauja platesnio ugdymo (istorijos, biologijos ir kt.).

Mokytojų teigimu, vaikai noriai eina į pamokas, mokykloje jie jaučiasi gerai, yra judrūs ir linksmi. Su vaikais nuo ryto iki pietų būna Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos psichologė, kuri, esant poreikiui, suteikia vaikams konsultacijas, kitą reikalingą pagalbą.

- *Medininkų URC* už moksleivių švietimo organizavimą atsakinga ŠMSM. Nėra žinoma, dėl kokių priežasčių užsieniečių vaikams buvo vėliau pradėtas mokymo procesas. Pagal skirtingų ministerijų planus visi ikimokyklinio amžiaus vaikai turėjo būti iškelti iš Medininkų URC į Ruklą bei Naujininkus iki 2021 m. spalio 1 d., tačiau procesas užtruko. Šiuo metu vis dar vykdomas vaikų iškėlimas į minėtas apgyvendinimo vietas.

Apie organizuojamą užimtumą tėvai atsiliepia teigiamai. Vaikus į mokyklą išleidžia geranoriškai. Vaikai mokyklą lanko noriai. Su užsieniečiais yra bendraujama nuolat.

Visi vaikai kiekvieną darbo dieną iš visų Medininkų URC apgyvendinimo vietų yra centralizuotai lydimi į mokymo salę (vaikai dėl saugumo pamokų metu yra lydimi ir iki tualetų). Šiam darbui yra skirti du pareigūnai. Pamokos vyksta kiekvieną darbo dieną 2-omis grupėmis. Kiekvienoje grupėje dirbama dviejų klasių metodu. Mokymosi pamainos trukmė - 3 val. (nuo 13.00 iki 16.00 val.), kita pamaina dirba tokiu pat režimu nuo 16.00 val.

Mokytojų teigimu, vaikai mokosi noriai. Medininkų URC A sektoriuje sutiktas vienas iš vaikų pademonstravo lietuvių kalbos žinias – pasisveikino, paskaičiavo, pasakė keletą lietuviškų frazių.

Dėl vaikų ugdymo proceso yra buvę sulaukta skundų: Medininkų pasieniečių mokyklos bendrabučiuose gyvenančios šeimos su vaikais skundėsi dėl vėluojančios vaikų ugdymo(si) proceso pradžios. Be minėto, Medininkų pasieniečių mokyklos bendrabutyje gyvenanti šeima vieno iš VTAS specialistų lankymosi metu skundėsi, kad jų 6 metų dukra turi eiti į pamokas jau sutemus, nes mokosi antroje pamainoje, nuo 16 val., o tai, šeimos manymu, nesaugu. Visgi buvo išsiaiškinta, kad Pasieniečių mokyklos bendrabučiuose gyvenantys prieglobsčio prašytojai niekada nevaikšto po teritoriją vieni, taigi ir į mokyklą bei iš jos einantys vaikai visada eina su pareigūnų palyda, nepilnamečiams yra užtikrinta saugi aplinka. Ugdymo grupės sudaromos pagal amžių, o esant poreikiui daugiau žinių turintys vaikai keliami prie stipresnės grupės. Jei šeimoje yra keli skirtingo amžiaus vaikai, jie irgi skiriami į vieną grupę, kad galėtų mokytis kartu.

- *Pabradės URC* iš 49 nepilnamečių – 28 vaikai mokyklinio amžiaus. Kiekvienam nepilnamečiui užtikrinamas ugdymo procesas. Teisė mokytis užtikrinama nedelsiant ir ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo apgyvendinimo Centre. Yra dvi ugdymo įstaigos, kurias lanko užsieniečių vaikai: Pabradės miesto „Ryto“ gimnazija (ją lanko 10 vaikų, kuriems nėra taikomas judėjimo laisvės apribojimas) ir Vilniaus lietuvių namų įsteigta mokykla, veikianti URC teritorijoje.

Su Pabradės „Ryto“ gimnazijos išlyginamąją klasę lankančiais užsieniečių vaikais dirba 4 pedagogės. Pamokos vyksta nuo 9 iki 12 val. Mokyklinėmis priemonėmis vaikus aprūpina Vilniaus arkivyskupijos Caritas. Atšalus orams vaikams iki „Ryto“ gimnazijos organizuotas pavėžėjimas URC transportu su socialinių darbuotojų palyda.

Vaikams, kuriems teismo sprendimu nustatyta teisė judėti tik apgyvendinimo vietai priklausančioje teritorijoje, nuo 2021 m. spalio 4 dienos ugdymas organizuotas URC Vilniaus

lietuvių namų įsteigtoje mokykloje. Dabartiniu metu čia dirba viena pedagogė, mokyklą lanko 16 vaikų. Pamokos vyksta kiekvieną darbo dieną dviem pamainomis. Nuo 8.00 val. iki 10.45 val. vyksta pamokos vaikams nuo 6 iki 10 metų, o nuo 11 val. iki 13.45 val. mokosi vaikai nuo 10 metų ir vyresni. Mokymosi priemonėmis aprūpina Vilniaus lietuvių namai. URC parūpino mokytojai trūkstamą kopijavimo aparatą.

2 mokyklinio amžiaus nepilnamečiai rengiami į ugdymo įstaigas: vienas nepilnametis, kuriam prieš keletą dienų sukako 6 metai, o kitas – naujai atvykęs.

Organizuojant vaikų formalųjį ugdymą bendradarbiaujama su ŠMSM, Vilniaus lietuvių namais, Pabradės „Ryto“ gimnazijos administracija.

2021 m. liepos 22 d. su URC apsilankiusiais ŠMSM, Švenčionių rajono savivaldybės administracijos atstovai buvo aptartos užsieniečių vaikų mokyklinio ugdymo perspektyvos ir problemos. 2021 m. spalio 14 d. URC apsilankęs Vilniaus lietuvių namų direktorius patikrino, kaip vyksta mokymo procesas Vilniaus lietuvių namų organizuotoje URC teritorijoje.

Tėvai teigiamai atsiliepia apie jų vaikams teikiamas formaliojo ugdymo paslaugas. Dauguma tėvų bendradarbiauja su URC socialiniais darbuotojais vaikų ugdymo klausimais. Tačiau pasitaikė atvejų, kai tėvai nenorėjo leisti vaikų į mokyklą, aplaidžiai žiūrėjo į jų vaikų lankomumą ir pažangumą. Tokiais atvejais buvo bandoma įtikinti tėvus atsakingiau žiūrėti į jų vaikų ugdymo būtinumą bei išsamiau aiškinti jiems apie mokymosi svarbą vaikams.

Mokytojos, lankymosi metu vedusios pamoką vaikams virš 10 metų amžiaus, teigimu, vaikai mokosi noriai, yra linkę panaudoti savo žinias kalbėdamiesi su URC darbuotojais. Bendraujant su pačiais vaikais – jie pademonstravo savo lietuvių kalbos žinias, teigė, kad jiems labai patinka mokytis, ir liūdi, kad pamokos nevyksta ir savaitgaliais. Lietuvių kalbos mokytoja papasakojo, kad atvažiuoja dirbti iš Vilniaus, kad yra nemažai laiko dirbusi Norvegijoje su vaikais padėdama jiems išmokyti kalbą, todėl jai smagu, kad gali savo patirtį panaudoti ir šiuo metu URC dirbdama su migrantų vaikais. Pasak mokytojos, vaikai labai motyvuoti, ji nepastebėjo, kad kuriam iš jų būtų reikalinga švietimo pagalbos specialistų pagalba.

14.7. Vykdamas migrantų vaikų padėties stebėseną aktyviais vaiko teisių apsaugos kontrolierės veiksmais – raštu kreipiantis į Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją (vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2021 m. spalio 14 d. raštas Nr. (6.7-2021-45)2-770) – spęsta formaliojo švietimo paslaugų teikimo migrantų vaikams, apgyvendintiems Medininkuose, Pasieniečių mokyklos teritorijoje, užtikrinimo problema, atkreipiant dėmesį į migrantų vaikų ugdymo(si) poreikio svarbą ir prašant nedelsiant rasti optimalius sprendimus, kurie leistų kuo greičiau šiems vaikams užtikrinti jų visapusišką ugdymą(si), įvertinus, jog tinkamas teisės į mokslą įgyvendinimas yra vaikų fizinio, psichologinio, emocinio ir socialinio vystymosi pagrindas.

14.8. Suinteresuotos institucijos, atsakydamos į aukščiau minėtą vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimąsi dėl poreikio, nepriklausomai nuo kilusių iššūkių, susijusių su Medininkų URC gyvenančių migrantų vaikų perkėlimu į kitas apgyvendinimo vietas, užtikrinti jų teisę į mokslą, kaip vieną svarbiausių teisių, informavo:

- *Švietimo, mokslo ir sporto ministerija* 2021 m. spalio 29 d. raštu Nr. SR-4308 informavo kad vasarą intensyviai buvo ruošiamasi užsienio migrantų vaikų ugdymui. Pasiruošimo metu buvo sprendžiami įvairūs su tuo susiję klausimai: vietos bei patalpų, skirtų vaikų ugdymui, parinkimas ir pritaikymas; priemonių, reikalingų mokymams organizuoti, užtikrinimas; pedagogų paieška ir parengimas. Lietuva jau daug metų vykdo tarptautinius įsipareigojimus ir moko užsieniečių vaikus, tačiau, esant ekstremaliajai situacijai, pasirūpinti užsieniečių migrantų vaikų ugdymu buvo iššūkis valstybei ir mokymų personalui. Siekiant efektyviai pasiruošti užsieniečių vaikų ugdymui, buvo susitarta su VSAT dėl Pabradėje, o su SADM – dėl Rukloje ir Naujininkuose esančios infrastruktūros panaudojimo ugdymo tikslams, taip pat su Vilniaus lietuvių namais dėl mokytojų paieškos ir tam tikslui skirtų apmokymų organizavimo. Organizuotas baldų, skirtų ugdymui, pristatymas į numatytas mokymo vietas.

Ikimokyklinį ugdymą ketinama organizuoti nuo 2022 m. sausio 1 d. Atsižvelgiant į teisės aktų normas numatyta, jog vienoje ikimokyklinio ugdymo grupėje ugdymas truks 4 val. Akcentuotina, kad, pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, ikimokyklinio ugdymo organizavimo funkcija yra priskirta savivaldybėms, kurios, siekdamos įgyvendinti šią funkciją, susiduria su papildomų lėšų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų trūkumu.

Medininkų URC ugdymo(si) procesas vaikams buvo pradėtas teikti nuo 2021 m. spalio 24 d.

- *Vidaus reikalų ministerija* 2021 m. spalio 28 d. raštu Nr. 1D-6126 informavo, jog 2021 m. spalio 26 d. VSAT Medininkų užsieniečių registracijos centre gyveno 80 mokyklinio amžiaus vaikų (6-17 metų) ir 51 ikimokyklinio amžiaus vaikas (1-5 metų), VSAT Pasienečių mokyklos bendrabučiuose – 17 mokyklinio amžiaus vaikų ir 20 ikimokyklinio amžiaus vaikų. Sprendžiant klausimą dėl neteisėtų migrantų apgyvendinimo buvo nutarta, kad visos šeimos su mokyklinio amžiaus vaikais iki 2021 m. spalio 1 d. turi būti perkeltos į Ruklos pabėgėlių priėmimo centrą bei Naujininkų pabėgėlių stovyklą, kuriuos administruoja SADM, ir kuriuose nuo minėtos datos turėjo būti sudaryta galimybė vaikams užtikrinti jų teisę į mokslą. Tačiau dėl įvairių priežasčių (užtrukęs patalpų remontas, dezinfekcija, Covid-19 ligos atvejai) užsieniečiai negalėjo planuotu laiku būti apgyvendinti Naujininkų pabėgėlių stovykloje, o Ruklos pabėgėlių priėmimo centre nebebuvo laisvų vietų. Sprendžiant susidariusią situaciją, Medininkų URC, Pasienečių mokyklos teritorijoje, 2021 m. spalio 22 d. buvo sudarytos keturios mokinių grupės, jiems mokytį įdarbinti 4 mokytojai. Ugdymo procesas buvo pradėtas 2021 m. spalio 25 d. Ikimokyklinį ugdymą ketinama organizuoti nuo 2022 m. sausio 1 d. Atsižvelgiant į teisės aktų normas numatyta, jog vienoje ikimokyklinio ugdymo grupėje ugdymas truks 4 val. Akcentuona, kad, pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, ikimokyklinio ugdymo organizavimo funkcija yra priskirta savivaldybėms, kurios, siekdamos įgyvendinti šią funkciją, susiduria su papildomų lėšų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų trūkumu.

- *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija* 2021 m. spalio 29 d. raštu Nr. (16.3-34)SD-5088 informavo, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1503 „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų plano patvirtinimo“ 15.5.1 papunkčiu, ministerijai yra pavesta koordinuoti užsieniečių, priskiriamų pažeidžiamų asmenų grupėms, socialinės paramos teikimą ir telkti materialinius bei žmogiškuosius išteklius, reikalingus užsieniečiams, priskirtiems pažeidžiamoms asmenų grupėms, apgyvendinti, t. y. ministerija yra atsakinga už jos kompetencijai priskirtų apgyvendinimo vietų administravimo organizavimą bei bazinių socialinių paslaugų užtikrinimą. Intensyviai vykdoma Pabėgėlių priėmimo centro plėtra Vilniaus mieste, kur bus galimybė perkelti dalį pažeidžiamų asmenų, tame tarpe ir šeimų su vaikais, šiuo metu gyvenančių kitose apgyvendinimo vietose. Perkeltų šeimų vaikai turės galimybę nedelsiant prisijungti prie jau besimokančių nepilnamečių vaikų, tokiu būdu pilnavertiškai užtikrinant jų teisės į mokslą įgyvendinimą.

14.9. Įvertinus tyrimo metu surinktą informaciją vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo požiūriu, išsakytina keletas vaiko teisių apsaugos kontrolierės pastabų ir įžvalgų dėl migrantų vaikų teisės į mokslą įgyvendinimo:

- kaip galima matyti iš aukščiau pateiktos informacijos, ne visiems Lietuvoje apgyvendintiems migrantams vaikams buvo užtikrinta ugdymo(si) pradžia laikantis direktyvoje nustatytų terminų, ir tai buvo susiję su sutrikusiais šeimų su vaikais apgyvendinimo (perkėlimo gyventi iš Medininkų URC į Naujininkų pabėgėlių stovyklą) procesais. Nors ši aplinkybė, įvertinus, kad objektyviai nebuvo galima iš anksto numatyti trukdžių atsiradimo fakto, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, iš vienos pusės, gali būti vertintina, kaip pateisinanti buvusią situaciją, tačiau, iš kitos pusės, esant neapibrėžtumui dėl galimos perkėlimo datos, suinteresuotų institucijų delsimas pradėti Medininkų URC gyvenančių šeimų vaikams teikti formalųjį ugdymą laiku, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, pripažintas netoleruotinu. Kaip jau buvo minėta aukščiau, vaiko teisės į mokslą užtikrinimas yra vienas iš didžiausių įtaką sėkmingai vaikų integracijai turinčių veiksnių, todėl tik dėl vėluojančio šeimų perkėlimo apribota galimybė Medininkų URC gyvenančių šeimų vaikams tokiu pačiu laiku pradėti gauti švietimo paslaugas, kaip ir kitose apgyvendinimo vietose gyvenantiems migrantų vaikams (pvz., Rukloje, Naujininkuose), jų teisės į mokslą

įgyvendinimo procesą sutrikdė. Jiems ugdymas buvo pradėtas teikti 3 savaitėmis vėliau, ir iš esmės nėra žinoma, kiek dar galimai ilgiau būtų užsitęsusi ši situacija, jei ne vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus aktyvūs veiksmai, kuriais buvo atkreiptas atsakingų institucijų dėmesys į vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo svarbą ir švietimo paslaugų teikimo būtinybę, kaip vaiko gerovės sąlygą.

Suprantama, jog migrantų švietimo klausimai Lietuvai, kaip priimančiajai šaliai, yra didelis iššūkis, nes tam reikia koordinuoti įvairias politikos sritis ir įtraukti daug suinteresuotų institucijų, be to, teigiamas poveikis dažniausiai matomas ne iš karto, o pavėluotai, ir grįžtamoji nauda šaliai bei visuomenei matoma tik vertinant iš ilgalaikės perspektyvos. Tačiau būtent investicija į vaikų švietimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, yra jų sėkmingos socialinės integracijos pagrindas, o kartu – teigiamo Lietuvos piliečių požiūrio į migrantų šeimas kūrimas bei vystymas. Galiausiai, galimybės mokytis sudarymas vaikams suteikia kasdienę struktūrą ir normalumo bei stabilumo jausmą, taip pat atlieka vieną iš pagrindinių vaidmenų, padedant jiems prisitaikyti prie patirtų pokyčių.

- vaikų ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose, o ne apgyvendinimo vietose, vaiko teisių apsaugos kontrolierės bei kitų institucijų nuomone, geriau atitinka vaikų interesus, nes tai leidžia jiems pakeisti aplinką, greičiau socializuotis, pabendrauti su vietos vaikais, tokiu būdu greičiau užmezgant tarpkultūrinį dialogą su priimančių bendruomenių nariais ir pan. Tai taip pat reikšminga vaiko psichikos sveikatos sąlyga bei svarbus asmenybės vystymosi veiksnys. Įvertinant izoliacijos žalą vaiko raidai, užtikrinant geriausius migrantų vaikų interesus būtent tokios pozicijos buvo laikomasi teikiant Lietuvos Respublikos Seimui pastabas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130(1), 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX1 skyriaus pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo X2 skyriumi įstatymo projekto Nr. XIVP-101, atitinkamai siūlant UTPĮ 140⁸ straipsnio 3 dalyje numatyti, jog, teikiant nepilnamečiams paslaugas, prioritetas teikiamas jų suteikimui už laikino apgyvendinimo vietos ribų, kai yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos rizika. Pažymėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymumi tobulinti UTPĮ 2021 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo pritarta.

- Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokytis yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė, tarp jų – ir ikimokyklinio amžiaus vaikams. Moksliniai tyrimų duomenys rodo, jog didžiausią ekonominę grąžą duoda investicijos į ankstyvąjį ugdymą nuo gimimo iki 5 metų, o kokybiškas ankstyvasis ugdymas, ypač nepalankioje aplinkoje gyvenančių vaikų, lemia jų geresnius pasiekimus, augina ekonomiką, sumažina socialines išlaidas³⁴. Aukštos kokybės ankstyvojo ugdymo svarbą pabrėžia ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija³⁵ (EBPO), pabrėždama su ankstyvuoju ugdymu sietinus geresnius vaikų pasiekimus švietimo srityje vyresniame amžiuje, taip pat didesnes vaikams galimybes vystyti tokius socialinius ir emocinius įgūdžius, kaip atvirumas naujai patirčiai, sąžiningumas, ekstravertiškumas, savigarba ir pan., kas skatina individualią ir visuomeninę pažangą. Europos Komisija nurodo, kad aukštos kokybės ankstyvasis ugdymas ir priežiūra yra veiksmingos švietimo sistemos pagrindas, ir tai ypač teigiamai veikia vaikus iš nepalankios socialinės ir ekonominės aplinkos ir migrantų šeimų³⁶.

Pastebėtina, kad, remiantis tyrimo metu gautais duomenimis, Ruklos PPC nuo 2021 m. spalio 27 d. pradėjo veikti darželis 3-5 metų amžiaus vaikams, ir ši migrantų vaikams sudaryta galimybė bei geroji patirtis, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, galėtų būti perimta ir kitų migrantų

³⁴ <https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve/>

³⁵ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5j1wqvr76dbq-en.pdf?expires=1640709903&id=id&accname=guest&checksum=B014BC4F3D16B0202B6ADBA27CA581B2>

³⁶ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Mokyklų raida ir aukštos kokybės mokymas gerai gyvenimo pradžiai“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=COM%3A2017%3A248%3AFIN>

apgyvendinimo vietų (centrų), tokiu būdu užtikrinant visapusišką migrantų vaikų teisių įgyvendinimą.

14.10. Įvertinus aukščiau nurodytą informaciją darytinos išvados, jog:

- ne visiems Lietuvoje apgyvendintiems migrantams vaikams buvo užtikrinta ugdymo(si) pradžia laikantis Direktyvoje Nr. 2013/33/ES nustatytų terminų;
- migrantų vaikų ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose, o ne apgyvendinimo vietose geriausiai atitiktų vaikų interesus;
- migrantų vaikų ikimokyklinis ugdymas visose jų apgyvendinimo vietose išlieka siektinu tikslu, užtikrinant visų vaikų, nepriklausomai nuo jų amžiaus ir teisinio statuso, teisę į mokslą.

Socialinės paslaugos

15. Remiantis Vaiko teisių konvencijos 3 str. 3 dalimi, valstybės, Konvencijos šalys, užtikrina, kad už vaikų priežiūrą ar apsaugą atsakingos institucijos, tarnybos ir įstaigos atitiktų kompetentingų institucijų nustatytas normas, ypač saugumo, sveikatos apsaugos srityse, atkreipdamos dėmesį į jų darbuotojų skaičių bei tinkamumą ir kompetentingą priežiūrą.

Vaiko teisių konvencijos 18 straipsnyje įtvirtintas bendrasis įpareigojimas valstybėms užtikrinti institucijų, įstaigų bei paramos paslaugų vystymą vaikams.

15.1. UTPI 71 str. 1 d. 7 punkte įtvirtinta, kad prieglobsčio prašytojas Lietuvos Respublikoje tarp kitų teisių turi teisę nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą, psichologinę pagalbą ir socialines paslaugas Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, Pabėgėlių priėmimo centre ar kitoje apgyvendinimo vietoje; UTPI 94 str. 1 d. 6 punkte - teisę gauti būtinąją medicinos pagalbą bei socialines paslaugas turi ir užsieniečiai, gavę laikinąją apsaugą Lietuvos Respublikoje.

Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, numatyta bendroji nuostata (Direktyvos preambulės 14 p.), jog nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti; apgyvendinimo centruose dirbantys asmenys turi būti tinkamai apmokyti (18 str. 7 d.); valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus; valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniams, protiniams, dvasiniams, moraliniams ir socialiniams vystymuisi (23 str. 1 d.), valstybės narės suteikia galimybę naudotis reabilitacijos paslaugomis tiems nepilnamečiams, kurie yra patyrę bet kokią prievartą, buvo be priežiūros, išnaudojami, kankinami, su kuriais buvo žiauriai, nežmoniškai ir žeminančiai elgiamasi arba kurie yra nukentėję karinių konfliktų metu, bei užtikrina, kad būtų teikiama reikiama psichinės sveikatos priežiūra ir prareikus suteikta kvalifikuota psichologinė pagalba (23 str. 4 d.).

Laisvės apribojimas yra ypatingai traumuojantis veiksnys vaikams. Nuolatinė kontrolė ir priežiūra vaikams yra kelianti nerimą ir stresą, todėl tai dar labiau padidina dvasinį išsekimą bei pasunkina traumą, patirtą kilmės valstybėje ar kelyje į tikslo valstybę. Vaikams kyla rizika patirti depresiją ir jiems dažnai išryškėja potrauminio streso sutrikimo simptomai, tokie kaip nemiga, košmarai ar šlapinimasis į lovą. Beviltiškumo jausmai ir frustracija, tėvų bejėgiškumo tokioje pačioje situacijoje stebėjimas gali pasireikšti smurto prieš save veiksmais (tokie kaip savižudybės ar savižalos veiksmai) ar psichiniu sutrikimu bei vystymosi problemomis. Vaikų sulaikymas kelia klausimus dėl ugdymo ir socialinės integracijos, taip pat dėl žalos socialiniams įgūdžiams bei šeiminiams ryšiams.³⁷

15.2. Vaikų gerovei užtikrinti įstaigose, kuriose jie apgyvendinami, nepriklausomai nuo to, ar jie apgyvendinami su tėvais, ar traktuojami, kaip nelydimi nepilnamečiai, vienos reikšmingiausių paslaugų – galimybė gauti socialinių darbuotojų bei psichologų pagalbą.

³⁷ Europos Taryba. Visiting places where children are deprived of their liberty as a result of immigration procedures. Guide for parliamentarians (2018 m.), <https://edoc.coe.int/en/migration/7526-visiting-places-where-children-are-deprived-of-their-liberty-as-a-result-of-immigration-procedures-guide-for-parliamentarians.html>

Remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsniu, socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai) dėl amžiaus, neįgalumo, socialinės rizikos, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime; socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį; socialinės paslaugos teikiamos, siekiant užkirsti kelią asmens (šeimoms) socialinei atskirčiai, asmens (šeimoms), bendruomenės socialinėms problemoms, taip pat siekiant užtikrinti visuomenės socialinį saugumą.

Pažymėtina, kad remiantis Pabėgėlių priėmimo centro nuostatais, Pabėgėlių priėmimo centro (turintis migrantų apgyvendinimo vietas Rukloje bei Naujininkuose), kaip apgyvendinimą ir socialines paslaugas teikiančios įstaigos, vienas svarbiausių veiklos tikslų – teikti socialines paslaugas (PPC Nuostatų 7.1 p.).

15.3. Vertinant migrantų vaikams jų apgyvendinimo vietose užtikrinamų paslaugų apimtį, jų prieinamumą, tyrimo metu (lankantis migrantų apgyvendinimo vietose, iš apgyvendinimo vietų administracijų bei, papildomai, iš Raudonojo Kryžiaus draugijos, VVTAIT raštu³⁸ pateiktos informacijos) buvo surinkti šie duomenys apie migrantams paslaugas teikiančių darbuotojų skaičių, jų darbo apimtį, šių darbuotojų kompetencijai priskiriamus klausimus ir pan.:

- *Ruklos PPC ir Naujininkų pabėgėlių* stovykloje ekstremalios situacijos metu apgyvendinus didelį skaičių migrantų žymiai padidėjo PPC darbuotojų skaičius. Darbuotojų skaičius nuolat didėja atsižvelgiant į didėjantį migrantų skaičių – pavyzdžiui, 2021 m. liepos mėnesį PPC dirbo 45 darbuotojai, o 2021 m. spalio 25 d. – 123 darbuotojai.

Darbuotojai yra paskirstyti taip:

Ruklos pastatuose dirba: vadovas, 3 socialinio darbo koordinatoriai, 1 psichologas (daugiau samdoma pagal paslaugų sutartį), 7 socialiniai darbuotojai, 1 socialinis pedagogas, 2 medikai, 1 slaugytojas, 20 socialinio darbuotojo padėjėjų.

Ruklos pabėgėlių stovykloje dirba: stovyklos vadovas, 3 socialinio darbo koordinatoriai, 1 socialinio atvejo vadybininkas, 1 psichologas (daugiau samdoma pagal paslaugų sutartį), 4 socialiniai darbuotojai, 2 socialiniai pedagogai, 4 slaugytojai, 18 socialinio darbuotojo padėjėjų.

Naujininkų pabėgėlių stovykloje dirba: stovyklos vadovas, 3 socialinio darbo koordinatoriai, 3 socialiniai darbuotojai, 2 socialiniai pedagogai, 13 socialinio darbuotojo padėjėjų.

Visose aukščiau minėtose lokacijose darbas organizuojamas 24/7, t. y. migrantai gali gauti pagalbą bet kuriuo paros metu.

PPC susiduria su socialinių darbuotojų trūkumu. Potencialūs darbuotojai išreiškia baimes remdamiesi žiniasklaidos priemonių formuojama nuomone apie migrantus. Pasitaikė keletas atvejų, kai, sutarus sudaryti darbo sutartį, potencialūs darbuotojai atsisakė dirbti pasirodžius straipsniui visuomenės informavimo priemonėse. Nepilnamečiams migrantams visgi stengiamasi suteikti kuo geresnes socialines paslaugas – pavyzdžiui, gyvenantiems nelydimiems nepilnamečiams nuolat teikiamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, maitinimo užtikrinimo, aprūpinimo būtiniaisiais drabužiais ir avalyne, higienos priemonėmis, transporto organizavimo, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, sociokultūrinės, psichosocialinės paslaugos. Su nelydimais nepilnamečiais dirba socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjas, socialinis pedagogas, psichologas, gydytojas, slaugytojas. Ypatingai didelis dėmesys skiriamas asmens higienos, švaros, savitvarkos įgūdžių kasdieniam ugdymui.

Ruklos centre / stovykloje spalio mėnesį buvo samdomi 5 psichologai, kurie atvyksta pagal iš anksto numatytą grafiką. Psichologinės pagalbos poreikis nustatytas visiems nelydimiems nepilnamečiams, daugiau nei pusei centre ir stovykloje gyvenančių vaikų, speciali pagalba teikiama 9 sunkiai sergančių vaikų tėvams ir patiems vaikams, kurie gali komunikuoti. Vyksta ir grupiniai

³⁸ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383, VVTAIT 2021-12-28 raštas Nr. S-3761, LRK 2021 m. gruodžio 20 d. raštas Nr. 173.

psichologo užsiėmimai su visais centre / stovykloje gyvenančiais vaikais nuo 7 metų amžiaus (su jaunesniais vykdomos žaidimų terapijos). Grupinių užsiėmimų metu įsivertinus poreikį – organizuojamos individualios konsultacijos arba užsiėmimai su tėvais. Problemos sprendžiamos aiškinantis jų kilmę, šeimos ir vaikų poreikius bei galimybes atlikti jų korekciją. Dalis problemų kyla dėl išgyventų trauminių patirčių, dalis problemų – dėl esamos gyvenamosios situacijos, kuri kartais vaikų tiesiogiai nepaveikia, tačiau, veikdama jų tėvus, tam tikrame lygmenyje kenkia ir vaikams, kartais reikia ilgesnio laiko, kol problemą įsisąmonina pats migrantas.

Pagrindinė problema, su kuria susiduria migrantai, yra judėjimo laisvės apribojimas, tai tampa pagrindine psichologine problema, kuri sukelia neigiamus jausmus, emocijas ir mintis, su kuriomis ir dirbama užsiėmimų metu. Kitos problemos: užimtumo ar edukacijos šeimoje stygius, probleminis elgesys, dėmesio stoka, sveikatos problemos, liūdesys, namų ilgesys, nežinia.

Naujininkų pabėgėlių stovykloje psichologines konsultacijas migrantams teikia LRK samdomi psichologai, kurie atvyksta pagal iš anksto numatytą grafiką. Šiuo metu psichologinės pagalbos poreikis numatytas 2 šeimoms, 4 vaikams. Pagrindinė problema, su kuria susiduria migrantai, yra judėjimo laisvės apribojimas, tai tampa lyg pagrindinė psichologine problema, kuri sukelia neigiamus jausmus, emocijas ir mintis, su kuriomis ir dirbama užsiėmimų metu.

Nuo 2021 m. lapkričio mėn. planuojama, kad paslaugas papildomai teiks Pabėgėlių priėmimo centro samdomi psichologai.

PPC gyventojai tampa priklausomi nuo paslaugas teikiančių specialistų, praranda socialinius, bendruomeninius įgūdžius, mažėja jų gebėjimas pasirūpinti savimi ir šeimos nariais, pastebimi migrantų emociniai elgesio pakitimai dėl apribotos laisvės ir nežinomybės dėl ateities.

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos teigimu, Naujininkų pabėgėlių stovykloje jiems vedant psichologines konsultacijas vaikams nepatogumų kelia tam skirta patalpa, kuri yra nedidelė ir nešvari, o tai trukdo užtikrinti komfortabilią aplinką vaikams. Psichologinių konsultacijų metu pastebimi vaikų elgesio sutrikimai, identifikuoti vaikai patyrę įvairias traumas (psichologines, fizinį smurtą ir pan.).

- *Pabradės URC* yra 193 etatinės pareigybės, faktiškai užimtose – 167. Patvirtinto normatyvo, reglamentuojančio centro darbuotojų skaičių, nėra. Orientuojamasi į centrui nustatytų užduočių ir funkcijų vykdymą.

Zymiai padidėjus centre apgyvendintų migrantų skaičiui, leista įdarbinti papildomą skaičių darbuotojų. Šiuo metu labai trūksta pareigūnų Apsaugos skyriui. Pagrindinė priežastis – per menka motyvacija. Darbuotojų trūkumo klausimu kreiptasi į VSAT.

Centre pilnu etatu dirba du psichologai. Papildomai psichologines konsultacijas teikia du Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos psichologai (vienas jų atvyksta į centrą kiekvieną darbo dieną, o kitas konsultuoja vieną dieną per savaitę, dažniausiai pirmadieniais). Be to, psichologinę pagalbą centre apgyvendintiems užsieniečiams teikia tarptautinės humanitarinės pagalbos nevyriausybinės organizacijos Gydytojai be sienų (Medecins Sans Frontieres) psichologai. Minėti specialistai teikia kvalifikuotą psichologinę pagalbą, gerina migrantų psichologinį klimatą centre.

Visose centro patalpose yra iškabinta informacija apie teikiamas psichologų paslaugas, darbo laiką ir galimybę kreiptis. Centre apgyvendinti asmenys gali kreiptis tiesiogiai (atėję į psichologo kabinetą), telefonu ar pranešti apie poreikį socialiniams darbuotojams, budinčios pamainos Apsaugos skyriaus pareigūnams ir EASO atstovams, taip pat tiesiog užpildyti nustatytos formos prašymą apie norą susitikti su psichologu. Skelbimuose yra pateiktas psichologų kabineto telefono numeris.

Klientų skaičius per dieną yra skirtingas (nuo 4 iki 7 konsultacijų) ir priklauso nuo poreikio. Šiuo metu individualios psichologinės konsultacijos teikiamos 5 vaikams, kartą per savaitę vyksta grupiniai meno terapijos užsiėmimai vaikams. Tėvai pagal poreikį yra konsultuojami vaikų auklėjimo, psichologinio vystymosi klausimais.

Judėjimo laisvės apribojimas neigiamai veikia vaikų emocinę būseną, ir ne tik dėl jų tėvų statuso, bet ir kitų veiksnių, kaip, pavyzdžiui, anksčiau buvusių izoliacijos dėl Covid-19 ligos protrūkio atvejų. Centre apgyvendinti vaikai susiduria su adaptacijos naujoje aplinkoje problemomis,

yra vaikų, turinčių raidos sutrikimų. Tokiems vaikams teikiama psichologo pagalba, esant poreikiui, skiriamos psichiatro konsultacijos.

Atsižvelgiant į nuolat didėjantį cente apgyvendinamų užsieniečių skaičių, tikslinga būtų padidinti specialistų, teikiančių psichologinę pagalbą centre, skaičių dar dviem etatais.

Centrui susiduriant su masiniu užsieniečių antplūdžiu, nukenčia kokybiškas ir visapusiškas socialinių paslaugų teikimas centre apgyvendintiems užsieniečiams, tarp jų – ir šeimoms su vaikais. Atvykusių į Centrą užsieniečių požiūris į daugelį dalykų, tokių, kaip vaikų auklėjimas ir priežiūra, savitvarka, bendravimo įgūdžiai, labai skiriasi nuo priimtinių Lietuvoje. Socialinių paslaugų teikimą apsunkina kalbos barjeras, nes vertėjas ne visada gali būti greitai prieinamas. Tokiais atvejais pasitelkiamos iš projektinių veiklų įsigytos ir praktikoje labai praverčiančios techninės priemonės.

Su vaikais dirba du socialiniai darbuotojai, turintys ne tik socialinį, bet ir pedagoginį išsilavinimą, didelę patirtį vaikų auklėjimo ir priežiūros sferoje, kurią sėkmingai įdiegė ir praktinėje Centro veikloje. Socialiniams darbuotojams padeda 1 socialinio darbuotojo padėjėjas. Jie rūpinasi vaikų poreikių užtikrinimu, ugdymu, koordinuoja savanorių ir NVO darbuotojų pagalbą.

- *Medininkų URC* pagrindinė problema, organizuojant užsieniečių poreikių tenkinimą, yra socialinių darbuotojų trūkumas bei dideli darbo krūviai.

Įkūrus *Medininkų URC* buvo įsteigti skyriai: Apsaugos skyrius (toliau – AS), Tyrimų skyrius (toliau – TS) bei Priėmimo sąlygų organizavimo skyrius (toliau – PSOS). Pastarasis skyrius pagal kompetenciją organizuoja ir vykdo centre apgyvendintų užsieniečių materialinį ir buitinį aprūpinimą, maitinimą, pirminę sveikatos priežiūrą ir socialinį užimtumą. Šis skyrius yra atsakingas ir už pažeidžiamumo vertinimą bei pažeidžiamų asmenų sąrašo sudarymą. Visgi šiuo metu *Medininkų URC PSOS*-e nei vienas etatas nėra užpildytas, todėl remiamasi Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugijos, Europos prieglobsčio paramos biuro (EASO), Mobilųjų medikų komandų pagalba. Darbuotojus sunku surasti, nes *Medininkų URC* yra įsikūręs toliau nuo gyvenamųjų vietovių, be to, darbo užmokestis nėra konkurencingas lyginant su panašių pozicijų darbuotojų uždarbiu Vilniaus mieste. Esant galimybei specialistai komandiruojami iš skirtingų VSAT padalinių. Užtikrinant gyventojų poreikius bei kompensuojant PSOS personalo trūkumą, VSAT Turto valdymo valdyboje nuo 2021-12-28 pradės veikti *Medininkų skyrius*.

Į *Medininkų URC* kiekvieną darbo dieną atvyksta Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugijos psichologas, taip pat gruodžio mėnesį atvyks organizacijos Gydytojai be sienų psichologas. Teikiamos konsultacijos yra individualaus pobūdžio, tačiau dalyvaujant šeimos nariams. Psichologų poreikis suaugusiems yra didesnis nei yra galimybė užtikrinti. Siekiant sumažinti galimas įtampas, didesnę dėmesį stengiamasi skirti vaikams bei jų užimtumui.

Asmenims reikalingas psichiatro konsultacijas galima gauti iš VŠĮ Vilniaus rajono centrinės poliklinikos.

Medininkų URC glaudžiai bendradarbiaudama su visomis NVO organizacijomis bei valstybinėmis institucijomis stengiasi sudaryti kiek įmanoma geresnes sąlygas visiems užsieniečiams, o ypač – vaikams. Nuolatos yra vykdomas šeimų su vaikais perkėlimas į Ruklos PPC ir Naujininkų pabėgėlių stovyklą, kur socialinių paslaugų lygis yra aukštesnis.

VVTAIŲ atstovų lankymosi metu sudėtingų emocinių, psichologinių apgyvendintų asmenų situacijų nepastebėta.

15.4. Įvertinus tyrimo metu surinktą informaciją vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo požiūriu, darytinos šios išvados dėl migrantų vaikams jų apgyvendinimo vietose teikiamų paslaugų:

- teikiant nepilnamečiams migrantams ir jų šeimoms paslaugas susiduriama su socialinių darbuotojų trūkumu, kas, atitinkamai, manytina, leidžia išsakyti vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomonę, jog ne visiems PPC ir URC apgyvendintiems migrantams užtikrinamos pilnavertės socialinės paslaugos, taip pat, tikėtina, darbuotojų trūkumas gali būti sietinas ir su tam tikrų socialinių paslaugų teikimo atidėjimu;

- įvertinus traumuojantį laisvės apribojimo poveikį vaikų sveikatai, migrantų vaikams apgyvendinimo vietose nuolat kyla didelis psichologinės pagalbos poreikis. Visgi, kaip ir užtikrinant

socialines paslaugas PPC ir URC, psichologinės pagalbos trūkumas – viena opiausių problemų, kurios sprendimui turėtų būti imamasi neatidėliotinų veiksmų;

➤ skirtingo pavaldumo užsieniečių apgyvendinimo įstaigose yra dideli socialinės srities paslaugų darbuotojų (socialinių darbuotojų, psichologų) netolygumai; Vidaus reikalų ministerijos pavaldumo įstaigose išlieka didesnis socialinių darbuotojų poreikis; prieinamumo prie paslaugų nebuvimas ar apribojimas neužtikrina individualių vaikų poreikių.

Sveikatos priežiūra

16. Visi vaikai turi teisę išgyventi, augti ir vystytis fizinės, emocinės ir socialinės gerovės kontekste. Vaiko teisė į sveikatą, kaip integracinė teisė, apima ne tik laiku suteiktas ir tinkamas prevencines, sveikatą stiprinančias, gydomasias, rehabilitacines ir paliatyvias paslaugas, bet ir teisę augti ir vystytis, kad vaikas pasiektų visišką potencialą ir gyventų tokiomis sąlygomis, kurios leistų jam pasiekti aukštus sveikatos standartus <...>³⁹.

16.1. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) Europos regiono biuro 2018 m. paskelbtoje informacijoje⁴⁰ nurodoma, jog 2017 m. buvo priskaičiuojama apytiksliai 30 milijonų vaikų pasaulyje, gyvenančių ne jų kilmės šalyse, 13 milijonų iš jų - pabėgėliai ir ieškantys prieglobsčio. Šie vaikai atvyksta po ilgų ir sudėtingų kelionių negaudami arba turėdami ribotas pagalbos galimybes. Šios aplinkybės gali padidinti jų pažeidžiamumą į besivystančius sveikatos sutrikimus ir individualius sveikatos priežiūros poreikius.

Europoje keliaujančių vaikų sveikatos poreikiai yra labai įvairūs ir priklauso nuo sąlygų prieš kelionę, kelionės metu ir atvykus į paskirties šalį. Nors didžioji dalis naujausių Europos įrodymų yra apie užkrečiamas ligas, didžiausias pavojus sveikatai šios grupės yra psichikos sveikatos srityje, kur įrodymų apie veiksmingas intervencijas yra nedaug.

Tyrimai rodo, jog sveikatos politika ES ir EES valstybėse narėse labai skiriasi, o Europoje keliaujantys vaikai susiduria su įvairiomis kliūtimis siekdami gauti sveikatos priežiūrą. Vaiko teisių konvencija suteikia vaikams teisę gauti sveikatos priežiūros paslaugas be diskriminacijos ir sąlygas, kurios skatina sveikatą ir gerovę. Vaikams vis labiau keliaujant, būtina, kad asmenys ir sektoriai, kurie susitinka su šiais vaikais ir dirba su jais, žinotų apie jų pavojų sveikatai ir poreikius bei būtų pasirengę į juos reaguoti⁴¹. Todėl pabėgėlių ir migrantų vaikų sveikatai gerinti reikalingos veiksmingos visuomenės sveikatos strategijos, kalbant apie ligas, mitybą ir psichologinę gerovę, naujai atvykusių vaikų sveikatos priežiūros poreikių užtikrinimo svarbą. PSO akcentuoja sveikatos priežiūros paslaugų pirminiame lygmenyje, kaip ekonomiškiausio būdo daugeliu atveju, skatinimą psichosocialinės pagalbos kontekste, medicinos vertėjų pagalbos užtikrinimą, kuo skubesnį pabėgėlių ir migrantų vaikų sveikatos įvertinimą jiems atvykus į šalį, pastangas suderinti pabėgėlių ir migrantų vaikų sveikatą su visais šalyje gyvenančiais vaikais, įskaitant ir prevencinę priežiūrą, kt.⁴² Daugelyje šalių iki šiol diskutuojama dėl sveikatos priežiūros paslaugų apimties teikimo tiek prieglobsčio prašytojams, tiek migrantams.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas kartu su Migrantų darbuotojų komitetu savo Bendrajame jungtiniame komentare⁴³ pažymėjo, jog „kiekvienas migrantas vaikas turėtų turėti priėjimą prie sveikatos priežiūros lygiai kaip ir piliečiai, nepaisant jų migracijos statuso. Tai apima visas sveikatos priežiūros paslaugas, tiek prevencines ar gydymo, psichikos, fizinės sveikatos ir psichosocialinę priežiūrą, teikiamą bendruomenėje ar sveikatos priežiūros institucijose. Valstybės narės turi įsipareigojimą užtikrinti, kad vaiko sveikatai nekenkiama dėl diskriminacijos, kuri yra reikšmingas faktorius prisidedant prie pažeidžiamumo“.

³⁹ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Vilnius, 2018.

⁴⁰ Interneto prieiga https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/388067/tg-pb-children-eng.pdf

⁴¹ Interneto prieiga <https://bmjpaedsopen.bmj.com/content/3/1/bmjpo-2018-000364>

⁴² Interneto prieiga https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/388067/tg-pb-children-eng.pdf

⁴³ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste kilmės, tranzito, tikslo ir sugrąžinimo šalyse, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

Nelegaliai esantiems trečių šalių piliečiams valstybės narės turi užtikrinti neatidėliotinos medicinos pagalbos teikimą bei būtiną ligos gydymą; ypatingas dėmesys skiriamas sulaikytiems pažeidžiamiesiems asmenims, teikiama neatidėliotina medicinos pagalba ir užtikrinamas būtinasis ligos gydymas (Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gruodžio 16 d. direktyva Nr. 2008/115/EB, 14, 16 str.).

Remiantis 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta reikalinga sveikatos priežiūra, į kurią įeina bent jau pirmoji medicinos pagalba ir būtiniausias gydymas ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju; Valstybės narės specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams suteikia būtiną medicinos ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą (19 str.) sulaikytų prašytojų, kurie yra pažeidžiami asmenys, sveikatai, įskaitant psichinę sveikatą, nacionalinės valdžios institucijos turi skirti išskirtinį dėmesį. Jeigu sulaikomi pažeidžiami asmenys, valstybės narės užtikrina nuolatinę stebėseną ir tinkamą paramą, atsižvelgiant į jų ypatingą padėtį, įskaitant jų sveikatą (11 str.). Valstybės narės suteikia galimybę naudotis reabilitacijos paslaugomis tiems nepilnamečiams, kurie yra patyrę bet kokią prievartą, buvo be priežiūros, išnaudojami, kankinami, su kuriais buvo žiauriai, nežmoniškai ir žeminančiai elgiamasi arba kurie yra nukentėję karinių konfliktų metu, bei užtikrina, kad būtų teikiama reikiama psichinės sveikatos priežiūra ir prireikus suteikta kvalifikuota psichologinė pagalba (23 str.).

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 22 straipsnis numato, jog vaikas, kuris yra prieglobsčio prašytojas ar kuriam yra suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga, ar nelydimas nepilnametis užsienietis, turi teisę į pagalbą ir apsaugą („Vaiko užsieniečio prieglobsčio prašytojo, pabėgėlio, nelydimo nepilnamečio užsieniečio teisės“).

16.2. Teisės aktai, reguliuojantys užsieniečiams migrantams sveikatos priežiūros paslaugų teikimą:

Lietuvos Respublikos Užsieniečių teisinės padėties įstatymas numato, jog:

- Prieglobsčio prašytojas Lietuvos Respublikoje turi šias teises: <...> nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą, psichologinę pagalbą ir socialines paslaugas Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, Pabėgėlių priėmimo centre ar kitoje apgyvendinimo vietoje (71 str. 1 d. 7 p.);

- Nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, neatsižvelgiant į jų buvimą Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, turi: <...> nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka (32 str. 2. d.) ;

- Užsieniečiai, gavę laikinąją apsaugą Lietuvos Respublikoje, laikinosios apsaugos teikimo laikotarpiu turi šias teises: <...> gauti būtinąją medicinos pagalbą ir socialines paslaugas (94 str. 1. d. 6 p.).

Remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 47 str. 2 d. 4 p., valstybės laiduojamai (nemokamai) sveikatos priežiūrai priskiriama užsieniečių, pateikusių prašymą suteikti jiems prieglobstį Lietuvos Respublikoje, užsieniečių, gavusių laikinąją ar papildomą apsaugą Lietuvos Respublikoje, asmens sveikatos priežiūra.

Sveikatos priežiūros paslaugos užsieniečių migrantų vaikams, kuriems nesuteiktas nelydimo nepilnamečio statusas, teikiamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Valstybės lygio ekstremalios situacijos valstybės operacijų vadovo 2021 m. liepos 11 d. sprendimu Nr. 10V-4 „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“, kuriame įtvirtintas pirminio ir antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimas ir savalaikis paciento pervežimas į tretinio lygio paslaugas teikiančią asmens sveikatos priežiūros įstaigą bei Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Valstybės lygio ekstremalios situacijos valstybės operacijų vadovo 2021 m. rugpjūčio 4 d. sprendimu Nr. 10V-24 „Dėl užsieniečių, neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną, pirminio ir pakartotinio sveikatos būklės vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriuo siekiama užtikrinti skubiosios medicinos pagalbos paslaugų teikimą, infekcijų kontrolę bei higienos ir saugos reikalavimų laikymąsi.

Pastaruoju teisės aktu savivaldybių administracijoms pavesta suformuoti mobiliąsias komandas savivaldybės teritorijoje, atliksiančias pirminį ir pakartotinį jų savivaldybės teritorijoje esantiems užsieniečių sveikatos būklės vertinimą ir organizuoti mobilių komandų veiklą, pasitelkiant ir asmens sveikatos priežiūros specialistus iš kitų savivaldybių. Taip pat organizuoti vaistinių preparatų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimą bei pristatymą užsieniečiams pagal gydytojų išrašytus receptus.

Mobili komanda - pacientui jo gyvenamojoje vietoje pirminį ir pakartotinį sveikatos būklės vertinimą atliekanti asmens sveikatos priežiūros specialistų komanda, kurią sudaro šeimos gydytojas arba medicinos gydytojas, arba gydytojas psichiatras ir bendrosios praktikos slaugytojas (arba bendruomenės slaugytojas), prireikus – akušeris, psichikos sveikatos slaugytojas, medicinos psichologas.

Pirminio sveikatos būklės vertinimo paslauga – tai mobilios komandos teikiama asmens sveikatos priežiūros paslauga užsieniečio laikinojo apgyvendinimo vietoje, kurios metu pirmą kartą po neteisėto Lietuvos Respublikos sienos kirtimo, įvertinama, ar sveikatos būklė nereikalauja skubios medicinos pagalbos, ar nėra ligų ir būklių, dėl kurių, nesuteikus pagalbos laikinojo apgyvendinimo vietoje, atsirastų skubios medicinos pagalbos poreikis.

Remiantis teisiniu reguliavimu dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams vaikams, manytina, jog dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo neturėtų kilti papildomų trukdžių.

16.3. Kaip jau buvo anksčiau minėta šioje pažymoje, vaiko teisių apsaugos kontrolierė, teikdama siūlymus ir pastabas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130(1), 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX1 skyriaus pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo X2 skyriumi įstatymo projekto Nr. XIVP-1018, taip pat pasisakė ir dėl sveikatos priežiūros paslaugų nepilnamečiams užsieniečiams – ji siūlė praplėsti sveikatos priežiūros paslaugų apimtį, jog pastarieji turėtų teisę gauti būtinąją medicinos pagalbą ir būtiniausią gydymą ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka.

16.4. Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo klausimai užsieniečiams migrantams vaikams Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje jau buvo sprendžiami ir anksčiau⁴⁴. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos kreipimesi buvo nurodoma sudėtinga situacija dėl nepilnametės Somalio piliėtės sveikatos ir prašoma rasti skubius sprendimus dėl mergaitės gydymo užtikrinimo.

Tyrimo metu, atsižvelgus į vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus raštą, buvo išspręstas nepilnamečiai Somalio pilietei teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtį klausimas – patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo 2021 m. rugsėjo 21 d. sprendimas Nr. 10V-49 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo 2021 m. liepos 11 d. sprendimo Nr. 10V-4 „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“ pakeitimo“, kuriuo pavedama Sveikatos apsaugos ministerijos Komisijai nagrinėti tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų pateiktus dokumentus ir priimti sprendimus dėl užsieniečiams reikalingų asmens sveikatos priežiūros paslaugų, kurios nepriskiriamos būtinosios medicinos pagalbos paslaugoms ir kurių nesuteikus užsieniečiui grėstų pavojus jo gyvybei arba tokios pagalbos nesuteikimas laiku sukeltų sunkių komplikacijų grėsmę (toliau – Paslaugos), teikimo. Remiantis minėtame sprendime numatytu mechanizmu, nepilnamečiai Somalio pilietei buvo teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, kurios nepriskiriamos būtinosios medicinos pagalbos paslaugoms bei kurių nesuteikus, grėstų pavojus užsieniečio gyvybei arba tokios pagalbos nesuteikimas laiku sukeltų sunkių komplikacijų grėsmę.

⁴⁴ Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2021-10-06 pažyma „Dėl tyrimo vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo mažametei Somalio Federacinės Respublikos pilietei pagal Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos kreipimąsi“ Nr.(6.7-2021-42)PR-129.

16.5. Lankymosi metu užsieniečių apgyvendinimo vietose nustatyta bei gauta informacija raštu iš apgyvendinimo įstaigų administracijų⁴⁵ bei savivaldybių, jog:

- *Ruklos PPC* dirba 2 gydytojai (po 0,5 etato), slaugytoja, akušerė, *stovykloje* dirba 4 slaugytojai, migrantus konsultuoja kiekvieną dieną atvykstantys medicinos gydytojai. Medicinos specialistams nuolat talkina EASO vertėjai, vertėjai, samdomi pagal sutartį, Centre gyvenantys migrantai. Centro administracijos teigimu, nuolat ieškomi slaugytojai, medicinos gydytojai, tačiau Lietuvos darbo rinkoje yra specialistų trūkumas. Centras pagal poreikį sudarinėja sutartis su reikalingais specialistais (gydytojais, psichologais). Visi migrantai, turintys rimtų sveikatos sutrikimų, per vieną darbo dieną yra apžiūrimi mediko. Esant poreikiui dėl religinių įsitikinimų, atitinkamai organizuojama apžiūra ir (ar) konsultacija, pvz., moteriai sudaroma galimybė kreiptis į moterį specialistę ir atvirakščiai. Dažniausiai į PPC apgyvendinimo vietas migrantai atvyksta be medicininių dokumentų.

PPC patalpose migrantai yra apgyvendinami tik atlikus testavimą dėl Covid-19. Testavimas dažniausiai atliekamas VSAT *stovykloje*, išimtiniais atvejais, negalint atlikti testavimo VSAT *stovykloje*, organizuojamas testavimas PPC apgyvendinimo vietoje atvykus migrantui greitais antigeno testais. Testavimą atlieka Jonavos PSPC. Apie 20 proc. visų esančių tiek centre tiek *stovykloje* suaugusių asmenų vakcinuojasi nuo Covid-19. Didelio susidomėjimo vakcinotis neišsako, nes teigia, jog jau yra pasiskiepiję.

Vaikų sveikatos problemos dažniausiai susijusios su peršalimo ligomis. Pagrindinė problema užtikrinant vaikams paskirtą gydymą yra netinkamas paskirtų vaistų vartojimas. Įtakos turi menki tėvystės įgūdžiai, netinkamas vaikų apdangymas atšalus orams. Centro specialistai nuolat komunikuoja su tėvais dėl vaikų priežiūros, medicinos darbuotojai konsultuoja dėl tinkamo vaistų vartojimo. Taip pat daugelis mažamečių vaikų atvažiuoja sugedusiais dantimis.

Apsilankymo metu PPC informavo, jog vykdo visų vaikų - tiek esančių Centre, tiek *stovykloje*, sveikatos patikrą – matuojamas ūgis, svoris, regėjimo aštrumas, atliekami kraujo (bendrasis) bei šlapimo tyrimai, pirmiausia orientuojantis į pačius mažiausius (iki 3 metų) ir su aiškiais sveikatos poreikiais. Dėl minėtos vaikų sveikatos patikros (ūgis, svoris, kraujo tyrimai ir kt.) tėvai priekaištų neišsako, nėra atvejų, jog kuris iš tėvų nesutiktų to atlikti.

Migrantų *stovykloje*, kurioje stovi 46 moduliniai nameliai, įkurtas mobilios pagalbos punktas, kuriame budi gydytoja ir slaugytoja, mobilią pagalbą organizuoja Jonavos PSPC. Vaikų sveikatos kortelės ir visa susijusi informacija kaupiama kabinete.

Kol kas ne visi migrantai turi jiems suteiktus ESI kodus, kas apsunkina galimybes registruoti migrantus į gydymo įstaigas, tačiau klausimas dėl migrantų ESI kodų yra sprendžiamas.

Iššūkių teikiant medicininę pagalbą kelia tai, kad PPC darbuotojams nėra žinoma, ar užsieniečiai yra pateikę prieglobsčio prašymus, nuo to priklauso apmokėjimas už sveikatos priežiūros paslaugas. Ši problema yra sprendžiama, PPC turės prisijungimą prie MIGRIS dokumentų.

Jonavos rajono savivaldybės administracija (Jonavos rajono savivaldybės administracijos 2021 m. gruodžio 3 d. raštas (Nr. 6B-31-6040)) organizuojanti mobilių komandų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, informavo, kad *PPC* migrantų vaikams pirminę sveikatos apžiūrą ir įvertinimą atliko vienas gydytojas, kuris dirbo tik su minėta tiksline grupe. Tolimesnes migrantų vaikų, kaip ir suaugusiųjų migrantų, sveikatos priežiūros paslaugas teikia 5 medicinos gydytojai, 1 šeimos gydytojas pagal poreikį, 2 bendrosios praktikos slaugytojos ir 1 akušeris. Visi minėti specialistai yra mobilios komandos nariai. Mobilios komandos paslaugos teikiamos kiekvieną dieną, taip pat savaitgaliais ir švenčių dienomis. Darbo valandos nustatomos individualiai, bet vidutiniškai dirba apie 5 val. per dieną.

Vaikams migrantams atliekamos visos pirminio ir pakartotinio sveikatos priežiūros paslaugos numatytos teisės aktuose, išskyrus profilaktinius vaikų skiepus.

⁴⁵ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383, VVTAIT 2021-12-28 rašto Nr. S-3761.

PPC specialios tvarkos dėl COVID-19 infekcijos prevencijos ir kontrolės procedūrų nėra numatyta, esant poreikiui pagal Centro pateiktus sąrašus antigeno tyrimo paėmimui atvyksta mobili testavimo punkto komanda.

Pagrindiniai iššūkiai su kuriais susiduria sveikatos priežiūros darbuotojai dirbdami su migrantų vaikais yra kalbos barjeras, kultūriniai skirtumai, nepatvirtinta profilaktinių skiepų tvarka ir apmokėjimas už paslaugas migrantams.

- *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* apsilankymo metu pastebėta, jog bendrabutyje įrenginėjamas gydytojo kabinetas. Bendrabutis parinktas sprendžiant patogumo klausimą, jog šeimoms būtų patogiau ateiti į kabinetą su kūdikiais ir mažais vaikais. Nors kabinetas dar nevisiškai įrengtas, tačiau jame yra stalas, kušetė, pastatoma sienelė, tiekiamas vanduo. Direktoriaus teigimu, visi gyventojai gydytojo buvo patikrinti, kam buvo poreikis tolesnei medicininei pagalbai, išsiųsti į atitinkamas įstaigas. Nėščioms (oficialiai nustatytos 3) moterims buvo atlikta patikra, atlikti kraujo tyrimai. Lankantis patalpose pastebėta, jog ant virtuvės durų pakabintas informacinis lapas, kuriame nurodytas šeimų apsilankymo pas gydytoją grafikas. Kiekvienai šeimai gydytojo konsultacijai skiriamas pusvalandis. Kadangi pradžioje stovyklos gyventojai turėjo daugiau nusiskundimų, šiuo metu tokio gydytojo poreikio, kaip pradžioje, visą dieną, nėra.

Vilniaus miesto savivaldybės administracija (Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 2021 m. lapkričio 18 d. raštas Nr. A51-115399/21(2.11.1.4E-SVE)) informavo, jog Vilniuje esančią *Naujininkų pabėgėlių stovyklą* aptarnauja VšĮ Antakalnio poliklinika. VšĮ Antakalnio poliklinikos komandą sudaro medicinos gydytojas ir slaugytoja. Paslaugos teikiamos kiekvieną savaitę antradieniais ir ketvirtadieniais 10:00-17:00 val. Naujininkų pabėgėlių stovykloje visi vaikai turi ESI numerius. Vidutiniškai aptarnaujami 7-8 vaikai. Iš jų pirminiai 5-6, pakartotiniai 2-3. Nuo Covid-19 ligos testuojami visi viršutinių kvėpavimo takų ligų simptomus turintys asmenys, profilaktiškai testuojami į migrantų apgyvendinimo įstaigą atvykstantys nauji asmenys, testuojami kontaktą su Covid-19 sergančiu asmeniu turėję asmenys. Atliekama vakcinacija nuo Covid-19 ligos. Vaikai registruojami pagal siuntimą specialistų konsultacijoms eilės tvarka. Registruojant migrantų vaikus pas gydytojus specialistus, taip pat kaip ir Lietuvos piliečių vaikus, susiduriama su didelėmis eilėmis pas gydytojus specialistus. Neišspręstas klausimas dėl apmokėjimo naujai Lietuvoje gimusiems migrantų vaikams, jų vakcinavimo, apmokėjimo už vakcinaciją.

- *Medininkų URC* pateiktoje informacijoje nurodoma, jog pirminė, skubi medicininė pagalba yra teikiama tinkamai, tačiau susiduriama su sunkumais įvertinant užsieniečių medicininius poreikius nesant gydytojų. Pažymėtina, kad medikams tenkantys darbo krūviai yra labai dideli. Periodiškai organizuojami susitikimai su aptarnaujančių gydymo įstaigų atstovais.

Apsilankymo metu Medininkų URC, nustatyta, jog mobiliosios medikų komandos į centrą atvyksta kiekvieną dieną, viena diena skiriama vienam sektoriui, tačiau stengiamasi apžiūrėti dar papildomai po 10 migrantų iš kitų sektorių, kuriems reikia skubios pagalbos. Pareigūnai ryte surenka iš pačių MURC gyventojų prašymus, kurie yra tiesiog susiję su reikalinga jiems pagalba. Prašymus gyventojai pildo ant specialios nustatytos formos. Tuomet, surinktus prašymus ryte pareigūnai išskirsto, kurie prašymai susiję su medicinos pagalba ar kitais žmonių poreikiais. Pareigūnų atrinkti gydytojams skirti prašymai pateikiami atvykusiai mobiliam komandai. Mobilios komandos gydytojai pagal pateiktus prašymus pradeda gyventojų apžiūras. Kai mobili komanda baigia savo darbą ir yra poreikis (nusiskundimai iš gyventojų dėl sveikatos), tuomet kviečiama greitoji medicinos pagalba. Pareigūnai pastebi, jog didelė problema – nereikalingi iškvietai. Pokalbio metu pareigūnai išreiškė didesnę medicininės pagalbos poreikį.

Lankymosi metu bendrauta su Mobilios komandos gydytoja ir slaugytoja iš VRM medicinos centro. Gydytoja nurodė, jog ne visuomet kolegos iš kitų sveikatos priežiūros įstaigų užpildo e-sveikatos sistemą apie apsilankymą, skirtą gydymą ir pan., todėl tokios situacijos sukelia informacijos trūkumą apie ligonį. Popierinių asmens sveikatos kortelių paprastai nepildoma.

Medininkų URC pareigūnai pastebėjo, jog šiuo metu VSAT pasienio užkardose lankosi organizacijos „Gydytojai be sienų“ specialistai, jie žvalgomaisiais vizitais lankėsi ir Medininkų URC, tačiau paslaugų kol kas dar neteikia.

Vilniaus rajono savivaldybės administracija (Vilniaus rajono savivaldybės administracijos 2021 m. lapkričio 15 d. raštas Nr. A33 (1) -9828) informavo, jog Medininkų URC asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikia VšĮ Vilniaus rajono centrinė poliklinika, VšĮ Nemenčinės poliklinika, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Medicinos centras, Elektrėnų ir Molėtų savivaldybių suformuotos mobilios komandos. Mobilią komandą sudaro gydytojas ir slaugytojas. Migrantų vaikams suteiktos 296 pirminio ir 227 - pakartotinio sveikatos vertinimo paslaugos.

VšĮ Vilniaus rajono centrinės poliklinika yra patvirtinusi Užsieniečių neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną, pirminio ir pakartotinio sveikatos būklės vertinimo tvarką.

Mobili komanda, esant poreikiui, atlieka greituosius antigeno ir PGR testus Covid-19 ligai nustatyti, vakcinaciją Covid-19 vakcina.

Tolesnį sveikatos priežiūros paslaugų teikimą užsieniečiams migrantams apunkina duomenų iš migrantų vaikų kilmės šalių apie jiems atliktus skiepus ir (ar) nustatytas lėtines ligas, trūkumas. Poliklinikos duomenimis, 8 nepilnamečiai neturi ESI numerių.

Iš *VVTAI* pateiktos informacijos nustatyta, jog specialistai, lankydamiesi Medininkų URC, Medininkų pasieniečių mokyklos bendrabučiuose, nustatė, jog dažniausi užsieniečių migrantų, gyvenančių Pasieniečių mokyklos bendrabučiuose, nusiskundimai, susiję su higienos priemonių, šiltų rūbų, vaistų, medicinos paslaugų trūkumu.

- *Pabradės URC* informavo, jog dabartiniu metu centro Šeimos gydytojo kabineto (ŠGK), kuris atsakingas už pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą centre apgyvendintiems užsieniečiams, sudėtyje dirba 2 šeimos gydytojai, viena slaugos administratorė, dvi bendrosios praktikos slaugytojos ir viena paramedikė. Vienas bendrosios praktikos slaugytojo etatas iki šio laiko yra neužpildytas. Įvertinant tai, kad medicinos personalas dirba kiekvieną savaitės dieną pagal grafiką, esamomis sąlygomis reikėtų papildomai bent dviejų bendrosios praktikos slaugytojų etatų. Dėl centro specifikos ir atlyginimų konkurencingumo nepavyksta surasti ne tik aukštesnio lygio (A), bet ir žemesnio lygio (B) bendrosios praktikos slaugytojų. Deja, tai yra visos šalies problema. Kaip alternatyvų variantą, centras kiekvienais metais vykdo mažos vertės pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų pirkimą (tam atvejui, jei centre nebūtų šeimos gydytojo). Be to, nuolat pirkimų būdu sudaromos sutartys paslaugų, susijusių su ŠGK funkcionavimu (laboratoriniai tyrimai, medicininių instrumentų sterilizavimas, medicininių atliekų šalinimas ir kt.) įsigijimui.

Centre gyvenančioms šeimoms, auginančioms vaikus, besilaukiančioms vaikų, teikiamas prioritetas užtikrinant jiems asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą. Viena iš opiausių problemų yra užsieniečių draustumo įforminimas teikiant medicinos sveikatos paslaugas kitose sveikatos priežiūros įstaigose. Be to, labai sudėtinga įtikinti vaikų tėvus dėl vaikų skiepavimo (pagal nustatytą kalendorių). Medikų mobiliosios komandos vyksta į tas užsieniečių apgyvendinimo vietas, kur nėra vietoje funkcionuojančių ASPI (pasienio užkardos ir kt.). Be to, jų teikiamų paslaugų apimtys yra mažesnės nei ŠGK.

Pirminė vaikų migrantų sveikatos būklė centre atliekama nedelsiant (centro medicinos personalo darbo metu) atvykus į centrą. Po to, visi vaikai migrantai apžiūrimi ŠGK pasibaigus izoliacijai (iki 10 dienų) šeimos gydytojo kompetencijų apimtimi. Atliekami tyrimai (kraujo, šlapimo, poliomeilito, kardiograma). Apžiūros metu, dalyvaujant tėvams, siūloma visiems vaikams skiepytis pagal galiojantį skiepų kalendorių.

Atvykstant vaikams migrantams į centrą, elektroniniu būdu gaunama informacija iš atvykimo vietos apie jų testavimą nuo Covid-19 infekcijos. Centro ŠGK, suderinus su Nacionaliniu visuomenės sveikatos centru (toliau – NVSC), įrengta laikina patalpa testavimui nuo Covid-19 infekcijos. Priklausomai nuo situacijos atliekami greitieji antigeno testai arba testavimas iš nosiaryklės PGR metodu. Esant teigiamam greitajam antigeno testui atliekamas testavimas iš nosiaryklės PGR metodu. Esant pavieniams susirgimams ar protrūkiui, nedelsiant informuojamas NVSC, nuolat keičiamasi informacija, konsultuojamasi dėl atliekamų veiksmų.

Švenčionių rajono savivaldybės administracija informavo (Švenčionių rajono savivaldybės administracijos 2021 m. gruodžio 28 d. raštas (Nr. (4.12 E) 1S-4502), jog šiuo metu Pabradės URC gyvena 44 nepilnamečiai vaikai iki 18 metų, jiems visiems yra atlikta pirminė šeimos gydytojo

apžiūra, apie pusė visų vaikų kreipėsi pakartotinai, dažniausiai dėl ūmių kvėpavimo takų infekcijų. Pabradės URC migrantus vaikus aptarnauja Pabradės URC veikiantis Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus Šeimos gydytojo kabinetas, VšĮ Švenčionių rajono pirminės sveikatos priežiūros centro mobili medikų brigada pasitelkiama tik Pabradės URC gyventojų skiepjimui dėl Covid-19 ligos. Tačiau, esant pirminio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugų poreikiui, paslaugas gali suteikti Švenčionių PSPC, esant skubios pagalbos poreikiui - VšĮ Švenčionių rajono ligoninė.

Pabradės URC apgyvendintiems asmenims suteikiami DIK kodas (draudimo individualus kodas), kuris suteikia teisę nemokamai gauti sveikatos paslaugas. Ir tą DIK kodą turi ne visi ir dažnai užtrunka ilgiau juos gauti. Pabradės URC informavo, kad kreipėsi į Valstybines ligonių kasas, prašydami pagreitinti šitų kodų išdavimą nepilnamečiams vaikams ir nėščiosioms moterims ir buvo gautas atsakymas, kad visi laukia bendroje eilėje. Šiuo metu Pabradės URC gyvena 2 nepilnametės mergaitės, kurioms reikalinga kardiologo konsultacija, jos ilgą laiką neturi draudimo ir negali nuvykti konsultacijai.

Centre gyvena 3 nėščiosios moterys, visos yra reguliariai stebimos Pabradės URC gydytojų. Taip pat visos turėjo gydytojų ginekologų konsultacijas 2 lygio ligoninėse, visoms yra atliktos echoskopijos.

Pabradės URC visos naujai atvykusios šeimos ir vaikai turi neigiamą Covid-19 testo rezultatą (paimtą kitoje įstaigoje prieš atvykstant). Naujai atvykusios šeimos į Pabradės URC apgyvendinamos Pabradės URC saviizoliacijai skirtose patalpose 10 dienų. Paskutinę izoliacijos dieną Pabradės URC slaugytojos pakartotinai daro greitąją Covid-19 testą ir, esant neigiamam rezultatui, šeimos ir vaikai yra perkelti į apgyvendinimo patalpas. Vėliau PGR Covid-19 testai daromi po turėto kontakto arba prieš išvykstant iš Pabradės URC.

Jei nustatoma, kad neteisėtai kirtę LR valstybės sieną užsieniečiai (tame tarpe ir šeimos su vaikais), kurie būna apgyvendinti Švenčionių rajono esančiose pasienio užkardose, serga Covid-19 liga (koronaviruso infekcija) ar įtariama, kad turėjo kontaktą su šia liga sergančiais, yra apgyvendinami Švenčionių rajono savivaldybės saviizoliacijai skirtose patalpose. Testavimą dėl Covid-19 ligos pasienio užkardose gyvenantiems asmenims vykdo Švenčionių PSPC mobili komanda (šiuo metu Švenčionių rajono pasienio užkardose neteisėtai kirtusių valstybės sieną užsieniečių nėra).

Pagrindinės Pabradės URC sveikatos priežiūros specialistų problemos yra vaikų nepriežiūra (nepakankami tėvų įgūdžiai, prižiūrint vaikus, neaprengti vaikai bėgioja lauke pusiau basomis kojomis, po to serga, taip pat įvairios traumos); nepakankamas vaikų maitinimas, nes daugumai tėvų maistas yra neįprastas ir jie jo nevalgo; atsisakymas skiepyti mažamečius vaikus pagal skiepavimo kalendorių; atsisakymas guldyti vaikus į ligoninę būtiniais atvejais.

Didžiausias iššūkis Švenčionių PSPC sveikatos priežiūros specialistams, teikiantiems vakcinavimo nuo Covid-19 ligos (koronaviruso infekcijos) paslaugas Pabradės URC migrantams vaikams yra kalbos barjeras.

16.6. Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktais duomenimis (Sveikatos apsaugos ministerijos 2021 m. gruodžio 23 d. protokolas Nr. LP-320), atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija dėl masinio užsieniečių antplūdžio ir šalyje laikinai apgyvendintų neteisėtai atvykusių migrantų, atsiranda poreikis užkirsti kelią galimam skiepais valdomų užkrečiamųjų ligų plitimui ir skiepyti migrantų vaikus, todėl 2021 m. gruodžio 21 d. posėdžiavusi Nacionalinės imunoprofilaktikos 2019–2023 metų programos koordinavimo taryba pritarė dėl migrantų vaikų skiepavimo pagal Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendorių.

16.7. Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos pateikta informacija apie teiktas sveikatos priežiūros paslaugas užsieniečiams migrantams (tarp jų ir vaikams):

Lentelė Nr. 1 Paslaugos nėščiosioms⁴⁶

Diagnozės pogrupio pavadinimas	Unikalių asmenų skaičius	Paslaugų/ atvejų skaičius
Normalaus nėštumo stebėjimas	48	71
Kitas vienavaisis gimdymas su pagalba	1	1
Lėtas vaisiaus augimas ir vaisiaus mitybos sutrikimai	1	1

Lentelė Nr. 2 Informacija apie suteiktas asmens sveikatos priežiūros paslaugas asmenims su draustumo kategorija OVS 2021 m. 06–10 mėn.⁴⁷

Paslaugų grupė	Unikalių asmenų skaičius	Paslaugų/ atvejų skaičius
Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos (bazinis mokėjimas už prirašytą gyventoją)	3 588	5 598
Aktyviojo gydymo paslaugos	84	87
Slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugos	82	822
Ilgalaikio gydymo paslaugos	30	646
Dienos stacionaro paslaugos	1	1
Skubiosios medicinos pagalbos paslaugos	361	436
Stebėjimo paslaugos	53	57
Gydytojų specialistų konsultacijos	386	575
Gydytojų specialistų konsultacijos, kai atliekami diagnostiniai ir (ar) gydomieji veiksmai	162	194
Transplantacijos programa (neįskaitant išlaidų potencialiems donorams paruošti)	1	1
Kompiuterinės tomografijos tyrimai	23	24
Kompiuterinės tomografijos angiografijos procedūros	3	3
Magnetinio rezonanso tomografijos (1 teslos ir daugiau magnetinio lauko stiprumo) tyrimai	1	1
Iš viso	4 775	8 445

Taip pat Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktais duomenimis apie užsieniečiams vaikams migrantams suteiktas sveikatos priežiūros paslaugas, matyti, jog 59 fiksuotos konsultacijos dėl sveikatos būklės buvo teikiamos įvairiose šalies sveikatos priežiūros įstaigose (VšĮ Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikose, VšĮ Alytaus apskrities S. Kudirkos ligoninėje, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikose, VšĮ Utenos ligoninėje, VšĮ Vilniaus miesto klinikinė ligoninėje, VšĮ Visagino ligoninėje, VšĮ Raseinių ligoninėje, VšĮ Jonavos ligoninėje, VšĮ Druskininkų ligoninėje, VšĮ Švenčionių rajono ligoninėje), buvo teikiamos vaikų ligų gydytojo, vaikų chirurgo, vaikų oftalmologo, vaikų ortopedo traumatologo paslaugos.

16.8. Apibendrinant tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytinos išvados, jog:

➤ sveikatos priežiūros paslaugos užsieniečiams migrantams vaikams jų apgyvendinimo įstaigose bei kitose sveikatos priežiūros įstaigose yra teikiamos, sudaromos galimybės vaikams gauti ne tik būtinosios medicininės pagalbos paslaugas, bet ir kitas sveikatos priežiūros paslaugas pagal poreikį, tačiau kyla nesklandumų dėl užsieniečiams vaikams suteikiamų identifikavimo kodų, kas apsunkina sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, taip pat išlieka didesnis sveikatos priežiūros specialistų poreikis;

⁴⁶ Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos 2021-11-05 Privalomojo sveikatos draudimo informacinės sistemos SVEIDRA duomenys, pateikti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai. Pastabos: draustumo kategorija OVS – operacijų vadovo sprendimu; duomenys paruošti pagal paslaugos suteikimo datą.

⁴⁷ Sveikatos apsaugos ministerijos 2021 m. gruodžio 13 d. pateikti duomenys (Nr. E-1076).

➤ atsižvelgiant į visų apgyvendinimo vietų administracijų bei sveikatos priežiūros specialistų išsakomus nuogastavimus dėl ne visuomet tinkamos vaikų priežiūros, kas lemia dažnus susirgimus peršalimo ligomis, atsisakymo skiepyti vaikus, būtina stiprinti tėvystės įgūdžius, užtikrinant vaikų teisę į sveikatą;

➤ atsižvelgiant į tyrimo metu paaiškėjusią situaciją, jog dėl migrantų vaikų skiepavimo pagal Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendorių bei apmokėjimo už šias paslaugas, iškilusi problema yra sprendžiama, būtina pažymėti, jog šio klausimo įgyvendinimas ir toliau išlieka aktualus, užtikrinant tinkamą užkrečiamų ligų profilaktiką.

Pažeidžiamumo vertinimas

17. Pažeidžiamumo vertinimas reikšmingas užtikrinant individualius vaikų poreikius bei paslaugų jiems teikimą, taip pat sprendžiant dėl prieglobsčio prašymo procedūrinių garantijų bei dėl pažeidžiamų asmenų padėties sulaikymo atveju, apgyvendinimo vietų.

17.1. Kaip minėta anksčiau pažymoje, Europos Komisija savo Komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai Dėl vaikų migrantų apsaugos⁴⁸ pasisakė, jog Komisijos duomenimis, kartais individualus poreikių vertinimas yra nepakankamas arba jis visai neatliekamas, todėl neužtikrinamas kiekvieno vaiko individualių poreikių tenkinimas. Todėl valstybės narės raginamos užtikrinti, kad vaikams atvykus, būtų atliktas individualus jų pažeidžiamumo ir poreikių vertinimas atsižvelgiant į lytį ir amžių, taip pat kad į šį vertinimą būtų atsižvelgiama visose tolesnėse procedūrose.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, 21 straipsnyje įtvirtintas bendrasis principas, pagal kurį valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, žmonių su negalia, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečius vaikus turinčių vienišų tėvų, prekybos žmonėmis aukų, sunkiai sergančių, psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat asmenų, kurie patyrė kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva. Remiantis Direktyvos 22 straipsniu, siekdamas veiksmingai įgyvendinti 21 straipsnį, valstybės narės vertina, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas; vertinimas pradedamas per pagrįstą laikotarpį nuo tada, kai paprašoma tarptautinės apsaugos, ir gali būti įtraukiamas į galiojančias nacionalines procedūras. Valstybės narės turi užtikrinti, kad specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams teikiant pagalbą pagal šią direktyvą būtų atsižvelgiama į jų specialius priėmimo poreikius per visą prieglobsčio procedūrą ir būtų tinkamai stebima jų padėtis. Turinčiais specialiųjų priėmimo poreikių gali būti laikomi ir tokio būdu pasinaudoti pagal šią direktyvą teikiama specialia parama gali tik pažeidžiami asmenys pagal 21 straipsnį.

Remiantis Priėmimo sąlygų direktyvos 18 str. 3 d., valstybės narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose.

Remiantis Priėmimo sąlygų direktyvos 19 str. 2 d., valstybės narės specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams suteikia būtiną medicinos ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą.

Remiantis Priėmimo sąlygų direktyvos 23 str., valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus. Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniams, protiniams, dvasiniams, moraliniams ir socialiniams vystymuisi.

17.2. UTPI apibrėžiama pažeidžiamo asmens sąvoka – tai asmuo, turintis specialiųjų poreikių (pavyzdžiui, nepilnametis, neįgalusis, vyresnis negu 75 metų asmuo, nėščia moteris, vienišis tėvas ar motina, auginantys nepilnamečių vaikų, psichikos ir elgesio sutrikimų turintis asmuo, prekybos

⁴⁸ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Vaikų migrantų apsauga“; COM(2017) 211.

žmonėmis auka arba asmuo, kuris buvo kankintas, išprievartautas ar patyrė kitokią sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą).

Remiantis UTPI 67 str. 6 d., tvarką, reglamentuojančią užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį pateikimą ir nagrinėjimą, nustatymą, ar prieglobsčio prašytojas yra pažeidžiamas asmuo, sprendimų priėmimą ir jų vykdymą, nustato vidaus reikalų ministras. UTPI 71 str. 1 d. 9 p. numatyta prieglobsčio prašytojo teisė, priskyrus pažeidžiamiems asmenims, naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis.

Remiantis Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašu⁴⁹, <...> pirminės prieglobsčio prašytojo apklausos metu atliekamas prieglobsčio prašytojo pažeidžiamumo pirminis vertinimas (25.5.3. p.), įgaliotas Migracijos departamento valstybės tarnautojas, įvertinęs nustatytos formos prašyme suteikti prieglobstį pateiktus duomenis ir atsižvelgdamas į prieglobsčio prašytojo pažeidžiamumo pirminio įvertinimo rezultatus, nustato pažeidžiamam prieglobsčio prašytojui specialiąsias procedūras garantijas (34 p.), Migracijos departamentui iš VSAT, Pabėgėlių priėmimo centro arba kitos kompetentingos organizacijos ar įstaigos gavus kompleksinio prieglobsčio prašytojo pažeidžiamumo įvertinimo išvadą, kuri parengiama dalyvaujant socialiniam darbuotojui, medicinos gydytojui bei psichologui ir apima *inter alia* prieglobsčio prašytojo socialinių įgūdžių, sveikatos būklės bei psichologinės būsenos įvertinimą, įgaliotas Migracijos departamento valstybės tarnautojas iš naujo įvertina specialiųjų procedūrinių garantijų poreikį prieglobsčio prašytojui (35 p.).

17.3. Tyrimo metu gauta informacija⁵⁰:

- PPC raštu informavo, jog *Pabėgėlių priėmimo centre* ir *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* gyvenančių vaikų bei nelydimų nepilnamečių poreikiai identifikuojami atliekant pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos poreikio vertinimą, pagal Užsieniečių, apgyvendintų Pabėgėlių priėmimo centre bei pabėgėlių stovykloje pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašus⁵¹. Vertinimai atliekami 2-5 savaitių laikotarpyje užsieniečių šeimai atvykus į Pabėgėlių priėmimo centrą arba pabėgėlių stovyklą. Socialinis darbuotojas atlieka užsieniečių šeimos, jų vaikų, nelydimų nepilnamečių socialinių poreikių vertinimą; psichologas vertina suaugusius šeimos narius bei nelydimus nepilnamečius užsieniečius. Visų vaikų bei nelydimų nepilnamečių sveikatą patikrina gydytojas. Psichologinė pagalba teikiama vaikams esant poreikiui pagal socialinio darbuoto, komisijos rekomendacijas. Užpildžius socialinių poreikių vertinimo formą, psichologinio vertinimo formą ir medicininę formą, socialinio atvejo vadybininkas / socialinis darbuotojas pateikia vertinimus Pažeidžiamumo nustatymo komisijai, kuri įvertinusi šeimos su vaikais, nelydimų nepilnamečių užsieniečių poreikius, surašo išvadą bei teikia pasiūlymus dėl paslaugų teikimo pažeidžiamiems ir ypatingų poreikių turintiems asmenims. Atsižvelgiant į pateiktus pasiūlymus bei rekomendacijas sudaromas planas šeimos, vaikų, nelydimų nepilnamečių psichologo konsultacijoms, papildomoms socialinėms paslaugoms ir (arba) medicininei priežiūrai teikti. Vykdomos individualios konsultacijos su autizmu sergančiais vaikais, grupinės emocijų ir savęs pažinimo konsultacijos su nelydimais nepilnamečiais.

- *Medininkų URC* raštu informavo, jog įkūrus Medininkų URC, buvo įsteigti skyriai, vienas jų – Priėmimo sąlygų organizavimo skyrius pagal kompetenciją organizuoja ir vykdo centre apgyvendintų užsieniečių materialinį ir buitinį aprūpinimą, maitinimą, pirminę sveikatos priežiūrą ir socialinį užimtumą; šis skyrius yra atsakingas ir už pažeidžiamumo vertinimą bei pažeidžiamų asmenų sąrašo sudarymą, tačiau šiuo metu šiame skyriuje nei vienas etatas nėra užpildytas, todėl remiamasi Raudonojo kryžiaus, Europos prieglobsčio paramos biuro (EASO), Mobilijų medikų

⁴⁹ Patvirtintas 2016 m. vasario 24 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-131 (suvestinė redakcija nuo 2021 m. liepos 28 d.).

⁵⁰ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383, VVTAIT 2021-12-28 rašto Nr. S-3761.

⁵¹ 2019 m. gruodžio 27 d. direktoriaus įsakymu Nr. VK-401 patvirtintas Užsieniečių apgyvendintų Pabėgėlių priėmimo centre, pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašas bei 2021 m. rugsėjo 1 d. direktoriaus įsakymu Nr. VK-462 patvirtintas Užsieniečių, apgyvendintų pabėgėlių priėmimo centro Pabėgėlių stovykloje pažeidžiamumo nustatymo ir pagalbos jiems teikimo tvarkos aprašas.

komandų pagalba; užtikrinant gyventojų poreikius bei kompensuojant Priėmimo sąlygų organizavimo skyriaus personalo trūkumą, VSAT Turto valdymo valdyboje nuo 2021 m. gruodžio 28 d. pradės veikti Medininkų skyrius. Lankymosi Medininkų URC metu gauta informacija, jog vertinant pažeidžiamumą ateityje bus pasitelkti EASO darbuotojai, lankymosi metu negauta informacijos apie socialinių darbuotojų darbą URC, kurio ataskaita reikšminga vertinant pažeidžiamumą.

- *Pabradės URC* informavo, jog apklausų ir konsultacijų metu identifikuojami visų centre apgyvendintų vaikų poreikiai. Visi centre apgyvendinti nepilnamečiai laikomi pažeidžiamais asmenimis. Vadovaujantis Užsieniečių, turinčių ypatingų poreikių, identifikavimo, apgyvendinimo bei pagalbos jiems teikimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre tvarkos aprašu⁵², siekiama nustatyti vaikus, kurie priklauso ypač pažeidžiamiems grupėms ir kurie turi ypatingus poreikius. Sudaromas individualus planas, kurio priežiūrą vykdo centro psichologai, socialiniai darbuotojai ir medikai pagal savo kompetenciją. Lankymosi metu gauta informacija, jog Pabradės URC pažeidžiamumas neįvertintas tik vieno vaiko atžvilgiu (jis yra atvykęs vėliau), nustatant pažeidžiamumą, dalyvauja Centro šeimos gydytojas, psichologas, socialinis darbuotojas, pasitelkiami EASO darbuotojai.

17.4. Iš anksčiau minėtų pažeidžiamumo vertinimą reglamentuojančių aprašų matyti, jog apgyvendinimo vietose taikytini pažeidžiamumo nustatymo terminai skiriasi – Ruklos PPC taikytinas 2 savaičių terminas nuo apgyvendinimo dienos (atitinkamo Pabėgėlių priėmimo centrui taikytino aprašo 4 p.), Pabėgėlių stovykloje – ne vėliau kaip per 8 savaites nuo apgyvendinimo stovykloje dienos (atitinkamo Pabėgėlių stovyklai taikytino aprašo 4 p.); URC taikytiname apraše 2 savaičių terminas nustatytas atliekamiems veiksams, kaip socialinių poreikių vertinimas, sveikatos būklės patikrinimas, pirminė psichologinė konsultacija. Aprašuose nėra aiškiai reglamentuojama, koku būdu pasitelkiama nevyriausybių, tarptautinių organizacijų pagalba nustatant pažeidžiamumą bei kokį svorį tai turi Centrų darbuotojų nustatytoms funkcijoms identifikuojant pažeidžiamus asmenis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje yra žinoma, jog Socialinės apsaugos ir darbo bei Vidaus reikalų ministerijų suformuotoje darbo grupėje ketinama peržiūrėti skirtingo pavaldumo užsieniečių apgyvendinimo įstaigose taikytinas pažeidžiamumo vertinimo tvarkas bei suvienodinti jų nuostatas bei reikalavimus.

17.5. Apibendrinus tai, kas nustatyta tyrimo metu dėl migrantų vaikų pažeidžiamumo nustatymo, darytinos išvados, jog:

- užsieniečių migrantų vaikų pažeidžiamumo vertinimas ne visuomet atliekamas laiku pagal teisės aktuose nustatytus terminus (pvz., lankymosi apgyvendinimo vietoje metu ne visi vaikai buvo apžiūrėti gydytojo);
- pažeidžiamumo vertinimas neatliekamas (atliekamas pavėluotai) dėl kompetentingų darbuotojų trūkumo (pažeidžiamumo vertinimui reikšmingi socialiniai darbuotojai, psichologai, gydytojai) (pvz., Medininkų URC nebuvo įdarbintų darbuotojų Priėmimo sąlygų organizavimo skyriuje, kuris atsakingas už pažeidžiamumo vertinimą bei pažeidžiamų asmenų sąrašo sudarymą).

Vaikų laisvalaikis

18. Žaidimų, poilsio, laisvalaikio veikla svarbi kiekvieno vaiko gyvenime, tačiau dažnai šios teisės įgyvendinimas, turintis reikšmės vaikų gerovei ir vystymuisi, nėra pakankamas. Laisvalaikis ir užimtumas yra ypatingai svarbūs veiksniai migracijos proceso paliestiems vaikams, įvairių tyrimų duomenimis, vaikams skirtos veiklos yra stiprybės šaltinis bei būdas nuvyti negatyvias mintis.

18.1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 31 straipsnis numato, jog valstybės, Konvencijos šalys, pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti jo amžių atitinkančiuose žaidimuose ir pramogose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir meninėje veikloje; Valstybės, Konvencijos šalys, gerbia ir skatina vaiko teisę visapusiškai dalyvauti

⁵² patvirtintas VSAT vado 2016 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 4-597 (nauja redakcija VSAT prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2020 m. balandžio 10 d. įsakymas Nr. 4-153)

kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime ir skatina, kad būtų suteiktos atitinkamos ir lygios galimybės dalyvauti kultūrinėje, kūrybinėje, pramoginėje ir laisvalaikio veikloje.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas savo Bendrajame komentare dėl vaiko teisės į poilsį, laisvalaikį, dalyvauti žaidynėse, rekreacinėje veikloje, kultūriniame gyvenime ir menuose⁵³ pastebi, jog konfliktų ar nelaimių situacijose, pirmenybė teikiama maistui, prieglobsčiui ir vaistams, tačiau tokiose situacijose žaidimo, laisvalaikio ir kultūrinės veiklos galimybės gali atlikti svarbų terapinį ir reabilitacinį vaidmenį ir padėti vaikams atgauti normalumo ir džiaugsmo jausmą po to, kai jie patyrė netektį, buvo perkelti ar patyrė traumą; pavyzdžiui, žaidimas, muzika, poezija ar drama gali padėti netektį, smurtą, prievartą ar išnaudojimą patyrusiems vaikams pabėgėliams įveikti emocinį skausmą ir atgauti savo gyvenimų kontrolę. Tokios veiklos gali atkurti tapatybės jausmą, padėti suprasti tai, kas įvyko ir suteikti galimybes vėl patirti malonumą ir džiaugsmą. Dalyvavimas kultūrinėje ir meninėje veikloje, taip pat žaidimuose ir laisvalaikio veikloje suteikia vaikams galimybę įsitraukti į bendrą patirtį, atkurti asmeninės vertės ir savivertės jausmą, tyrinėti savo kūrybiškumą ir pasiekti ryšių su kitais ir priklausomybės jausmą. Žaidimams skirta aplinka taip pat gali suteikti galimybes stebėtojams nustatyti nuo žalingo konfliktų poveikio kenčiančius vaikus.

Remiantis Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų galimybę užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas, 18 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose, taip pat veiklą gryname ore (23 str. 3 d.). Pažeidžiamų asmenų ir specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų sulaikymo atveju, sulaikytiems nepilnamečiams sudaromos sąlygos užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas (11 str. 2 d.), nuo šios nuostatos tinkamai pagrįstais atvejais valstybės narės gali nukrypti pagrįstu kuo trumpesniu laikotarpiu, kai prašytojas sulaikomas sienos perėjimo punkte arba tranzito zonoje.

Europos Žmogaus Teisių teismas byloje M.H. ir kiti prieš Kroatiją⁵⁴, nustatė sudėtinius Europos žmogaus teisių konvencijos pažeidimus, tame tarpe ir Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą vaikų atžvilgiu (nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas), atkreipdamas dėmesį, jog, nors materialinės sąlygos apgyvendinimo centre buvo patenkinamos, šeimos nariai gavo medicininę ir psichologinę pagalbą, vaikai buvo apgyvendinti centre, kuris kai kuriais aspektais priminė kalėjimą (policijos pareigūnų buvimas, užtvaros, langų grotos), vaikai praleido du mėnesius be organizuotų užimtumo veiklų; kadangi jų sulaikymas užsitęsė (du mėn. keturiolika dienų) dėl institucijų neveiklumo, vaikams tai galėjo reikšti niekada nesibaigiančią situaciją, todėl tai Teismo laikyta pakankamai aštriu aspektu vertinant Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Teismas pabrėžė, jog prieinamumo apribojimas prie laisvalaikio veiklų, lauko erdvių ir gryno oro sukelia nerimastingumą bei yra žalingas vaikų gerovei bei vystymuisi.

18.2. Sporto ir laisvalaikio veiklos itin svarbios vaikų vystymuisi, tačiau pastebėtina, jog dėl Lietuvos Respublikos teisės aktais numatyto reguliavimo, pagal kurį į šalį atvykę užsieniečiai neturi galimybių laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje, centruose apgyvendinti vaikai neturi galimybės dalyvauti atvirose kultūrinuose renginiuose bendruomenėse, lankytis muziejuose, teatre, bendrauti ir socializuotis su vietos vaikais, pan. Minėtų vaikų užimtumas pagrįstas ne laisvu pasirinkimu, o apsiriboja veiklomis, kurias gali pasiūlyti į centrus atvykstančių organizacijų atstovai.

18.3. Vaiko teisių apsaugos kontrolierei lankantis įvairiose vaikų apgyvendinimo vietose nustatyta bei gauta informacija žodžiu bei raštu apie vaikų laisvalaikį bei užimtumo veiklas⁵⁵:

- Lankantis *Ruklos PPC* 2021 m. spalio 18 d., vaikų laisvalaikio veiklos dar nebuvo nusistovėję, modulių namelių stovykloje to metu dar nebuvo įrengta patalpa vaikų užimtumui,

⁵³ 2013 m. balandžio 17 d. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 17 (2013) dėl vaiko teisės į poilsį, laisvalaikį, dalyvauti žaidynėse, rekreacinėje veikloje, kultūriniame gyvenime ir menuose. CRC/C/GC/17.

⁵⁴ M. H. ir kiti prieš Kroatiją, EŽTT 2021 m. lapkričio 18 d. sprendimas (kolegijos sprendimas neįsiteisėjęs), ECHR 348 (2021).

⁵⁵ PPC 2021-10-26 raštas Nr. J-1006; Medininkų URC 2021 m. gruodžio 23 d. raštas Nr. 14KMURC-309, Pabradės URC, 2021 m. gruodžio 22 d. raštas Nr. 2L7K-2383, LRK 2021 m. gruodžio 20 d. raštas Nr. 173.

darbuotojų teigimu, užimtumą vaikams padėdavo organizuoti VšĮ Artscape; vėliau iš PPC raštu gauta informacija, jog pagal projektą „Bendruomeniškumo skatinimas Lietuvoje“ Centre du kartus per savaitę vyksta užsiėmimai su sporto trenere, taip pat tris kartus per savaitę organizuojamos futbolo treniruotės su treneriu; tiek pastatuose, tiek pabėgėlių stovykloje gyvenantys vaikai valdant judėjimo srautus gali leisti laisvalaikį, dalyvauti sporto užsiėmimuose; centro specialistai organizuoja vaikų užimtumo veiklas tiek centro, tiek stovyklos teritorijoje; atvykstantys savanoriai iš Lietuvos Raudonojo Kryžiaus, VšĮ Artscape organizuoja užsiėmimus, koncertus, žaidimus. Remiantis Užsieniečių laikino apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos aprašu, Centras organizuoja ir (ar) sudaro sąlygas užsieniečių švietimui ir laisvalaikio veikloms: <...> naudotis centre esančios bibliotekos teikiamomis paslaugomis bei visuomenės informavimo priemonėmis (televizija, radiju, internetu); sportuoti centro sporto salėje, naudojantis joje esančiu inventoriu, ir centro teritorijoje lauke įrengtuose sporto aikštynuose; vaikams žaisti ir užsiimti kita veikla specialiai įrengtame kambaryje ir (ar) lauke; dalyvauti centro organizuojamuose kultūriniuose renginiuose; užsiimti visuomenei naudingą darbu centre, vadovaujantis centro vidaus tvarkos taisyklėmis (13.3.-13.7. p.). Remiantis Aprašo pakeitimais 2021 m. spalio 16 d., esant karo padėčiai, nepaprastajai padėčiai, dėl masinio užsieniečių antplūdžio paskelbtai ekstremaliajai situacijai ar ekstremaliajam įvykiui, numatoma, jog prieglobsčio prašytojams ir neteisėtiems migrantams pagal galimybes organizuojamos ir (ar) sudaromos sąlygos švietimui ir laisvalaikio veikloms, nurodytoms Aprašo 13.3–13.7 papunkčiuose.

- Lankantis Naujininkų pabėgėlių stovykloje mokyklos pastate buvo skirta klasė neformalaus ugdymo veikloms, kur pasak darbuotojų, užsiėmimus veda Vilniaus Social Club, Raudonasis Kryžius, Artscape, Centro socialinė pedagogė; bendrabučio pastate buvo įrengta užimtumo patalpa (joje buvo minkšti kampai-sofos, vaikiškas staliukas bei kėdėmis, lentynose buvo žaislų bei knygų). Apgyvendinimo vietoje buvo skelbimai gyventojams anglų, kurdų (sorani) ir arabų kalbomis apie užsiėmimus 7-18 metų amžiaus vaikams pirmadieniais-penktadieniais su konkrečiomis valandomis (nurodoma, kad antradienį užsiėmimas skirtas sportui), nurodoma, jog „vaikai turi būti suruošti 10 minučių prieš užsiėmimą, socialinis darbuotojas ateis paimti vaikų“. Lankymosi metu nebuvo veiklų, skirtų ikimokyklinio amžiaus vaikams. Iš PPC gauta informacija raštu, jog Naujininkuose savanoriai iš VšĮ Social Club, VšĮ Artscape, Teachers for Refugees organizuoja sporto užsiėmimus, meno veiklas, žaidimus. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę (2021 m. gruodžio 20 d. raštu Nr. 173), jog Naujininkų Pabėgėlių priėmimo centre Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos savanoriai 1 kartą per savaitę veda sporto užsiėmimus bei jogos užsiėmimus 7-12 metų vaikams; kiekvieną šeštadienį Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos savanoriai organizuoja vaikų gimtadienių šventimą (aprupindami/gamindami dekoracijas ir vaišes); taip pat Caritas 1 kartą per savaitę veda sporto užsiėmimus 13-18 m. vaikams, vykdo neformalųjį ugdymą 3-6 m. vaikams; menų agentūra „Artscape“ 2 kartus per savaitę vykdo neformalųjį ugdymą 7-12 m. vaikams ir 1 kartą per savaitę 13-18 m. vaikams; „Gelbėkit vaikus“ 1 kartą per savaitę veda neformalaus ugdymo užsiėmimus 4-7 m. ir 7-12 m. vaikams; „Vilniaus socialinis klubas“ 2 kartus per savaitę veda futbolo ir sporto užsiėmimus 3-18 m. vaikams; Vilniaus universiteto „Vaikystės pedagogikos“ programos atstovai 1 kartą per savaitę veda piešimo užsiėmimus ikimokyklinukams; „IBBY Lietuva“ 1 kartą per savaitę veda užsiėmimus ikimokyklinukams; Lietuvos nacionalinis muziejus 1 kartą per savaitę veda užsiėmimus 3-11 m. vaikams kartu su tėveliais; Lietuvos Etnosporto komitetas veda užsiėmimus 3-18 m. vaikams 1 kartą per savaitę.

- Lankymosi metu *Medininkų URC*, pareigūnai parodė konteinerį-patalpą Sektoriuje A, kurioje, pasak pareigūnų, Raudonojo Kryžiaus savanoriai organizuoja užimtumą – visiems pageidaujantiems (tiek vaikams, tiek suaugusiems) vedami užsiėmimai – boksas, futbolas, rankdarbiai, kirpimas (skutimas); *Medininkų URC* nebuvo jokių skelbimų apie vaikams organizuojamą neformalųjį švietimą. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija informavo, jog *Medininkų URC* draugija prisideda prie „Raudonos nosys“ organizuojamo neformalaus užimtumo, vykdomo 1 kartą per savaitę, 6 m. - 10 m. vaikams; „Valdorfo“ mokyklos organizuojamo

neformaliojo užimtumo, vykdomo 1 kartą per savaitę vaikams nuo 3 m. iki 17 m.; Lietuvos nacionalinio muziejaus organizuojamo neformaliojo ugdymo, vykdomo 1 kartą per savaitę vaikams nuo 3 m. iki 6 m., bendruomenės pareigūnių vykdomo neformaliojo ugdymo ikimokyklinukams. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos turimais duomenimis, vaikai iš Medininkų Užsieniečių registracijos centro bus perkelti į Naujininkus, todėl veiklų nepilnamečiams mažėja. Medininkų URC papildomai informavo, jog į URC atvyksta „Artscape“ 2 pedagogai.

- Lankantis *Pabradės URC* nustatyta, jog centre sudaromas kasmėnesinis socialinių ir psichologinių paslaugų organizavimo planas, kuriame numatomos ir užimtumo veiklos užsieniečiams (pateiktas planas gruodžio mėn.). Vaikų užimtumą vykdo NVO: kartą per mėnesį atvyksta VŠĮ „Teatriukas“, profesionalių aktorių komanda rodo spektaklius lietuvių, anglų ir arabų kalbomis (lapkričio mėnesį vaikams organizavo vaidinimą, gruodį suplanuota eglutės įžiebimo šventė); VŠĮ menų agentūros „Artscape“ savanoriai vykdo užsiėmimus du kartus per savaitę įvairaus amžiaus vaikams (organizuojamos kūrybinės dirbtuvės, rankdarbių, muzikos ir anglų kalbos pamokėlės); nurodoma, jog išėginėmis dienomis užsiėmimus vykdo Magis (Jėzuitų organizacijos savanoriai) – jie muzikuoja, žaidžia, veda protmūšius; į užsiėmimus šeimos kviečiamos per skelbimus arba kviečiamos žodžiu. Prieglobsčio prašytojų bendrabutyje yra laisvalaikio kambarys, į kurį gyventojai turi registruotis: čia yra 3 kompiuteriai su interneto ryšiu, biblioteka, URC darbuotojų teigimu, patalpa nėra populiari, galimai todėl, kad žmonės patys turi savo mobiliuosius telefonus, bendrabučiuose yra teikiamas internetas. Skelbimų lentoje yra iškabintas skelbimas apie Carito organizuojamus muzikos užsiėmimus 2 kartus per savaitę. Pabradės URC tai pat raštu nurodė, jo socialiniai darbuotojai periodiškai dalina medžiagą savarankiškiems vaikų užsiėmimas: piešimo priemonės, spalvinimo lapus, sporto inventorių (kamuolius, teniso raketes), žaislus.

18.4. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui lankantis įvairiose vaikų apgyvendinimo vietose nustatytos skirtingos sąlygos vaikams žaisti bei būti *gryname ore*:

- *Medininkų URC* modulinį namelių sektoriuose gyvenantys vaikai neturėjo pilnavertiškų galimybių leisti laisvalaikį lauke - modulinį namelių stovykloje vaikų judėjimą ribojo apgyvendinimo vietą juosianti segmentinė tvora, suteikiant užsieniečiams tik minimalų praėjimą tarp namelių į sanitarines patalpas (konteinerius), virtuvėlę, maisto išdavimo modulinį namelį, užimtumo modulinį namelį. Lankantis URC A sektoriuje, kurioje apgyvendintos šeimos su vaikais, URC darbuotojai teigė, jog vaikai spardydamo kamuolį lauko erdvėje prie užimtumo modulinio namelio, virtuvėlės ir gyvenamųjų modulinį namelių, buvo stebėta maža lauko erdvė, stebėtos ant namelių sienų kamuolio paliktos žymės;

- *Ruklos pabėgėlių priėmimo centro modulinį namelių stovykloje* lankymosi metu taip pat buvo mažai galimybių leisti laisvalaikį lauke, vaikams, apgyvendintiems stovykloje, sudaromos galimybės tam tikromis valandomis praleisti laiką Centro teritorijoje (prie pastatų) įrengtame sporto aikštynė bei vaikų žaidimų aikštelėje, į kuriuos jie palydimi socialinių darbuotojų (išėjimas iš stovyklos teritorijos į Centro teritoriją ribojamas), vertintina, jog lauko įrenginiai nebuvo laisvai prieinami modulinį namelių stovykloje apgyvendintiems vaikams; PPC pastatuose apgyvendinti nepilnamečiai turėjo daugiau galimybių naudotis aikštynu bei vaikų žaidimų aikštele.

- *Naujininkų pabėgėlių stovykloje* vaikai turėjo galimybę pasibūti kieme prieš bendrabučio pastatą ir, pasak vadovo, jie išeina čia retkarčiais pažaisti tinklinį ar futbolą, tačiau kieme nėra jokių įrengimų vaikams (smėlio dėžių, laipynių, sūpynių, pan.). Pasak darbuotojų, tik atvykus migrantams, jie turėjo galimybę kartu su vaikais naudotis lauke esančiu sporto inventoriu, tačiau vėliau to buvo atsisakyta, nes įrengimai nesaugūs vaikams, šalia Centro pastato gyvenantys gyventojai pradėjo skųstis vaikų keliamu triukšmu;

- *Pabradės URC* teritorijoje yra 2 lauko aikštelės, į kurias gali laisvai ateiti žaisti vaikai iš prieglobsčio prašytojų bei pažeidžiamų asmenų bendrabučio: vienoje yra vaikiškos laipynės su čiuožyklomis, smėlio dėžė, kitoje – sūpynės bei treniruokliai.

18.6. Iš VVTAIT vaiko teisių apsaugos kontrolieriui teiktos medžiagos bei informacijos, gautos VVTAIT specialistų lankymosi užsieniečių apgyvendinimo vietose metu 2021 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais, yra žinoma, jog Tarnybos specialistams bendraujant su Ruklos PPC gyvenančiais

nelydimais nepilnamečiais, kaip vieną iš pagrindinių problemų jie išskyrė negalėjimą palikti centro teritorijos, lankyti profesionalių įvairių sporto šakų trenerių (su treneriais) (VVTAIT tarnybinis pranešimas 2021 spalio 14 d. Nr. 4TSD-2786).

18.6. Apibendrinant lankymųsi metu bei tyrimo metu gautą informaciją apie vaikų teisės į laisvalaikį bei poilsį įgyvendinimą, darytina išvada, jog:

- vaikų laisvalaikio ir užimtumo veikloms užsieniečių apgyvendinimo centruose palaipsniui buvo skirta vis daugiau dėmesio, Centruose vaikų neformalųjį užimtumą padėjo organizuoti nevyriausybinės organizacijos;
- įvairaus amžiaus vaikams buvo siūlomos meno, muzikos, sporto veiklos;
- visuose centruose apgyvendinti vaikai neturi galimybės dalyvauti atviruose kultūriniuose renginiuose bendruomenėse, lankyti muziejuose, teatre, bendrauti ir socializuotis su vietos vaikais, laisvai pasirinkti laisvalaikio būdus pagal pomėgius ir individualius pasiekimus;
- ne visuose centruose buvo užtikrinamos pilnavertiškos galimybės vaikams žaisti ir leisti laisvalaikį lauke, nėra lauko įrengimų vaikams, arba teritorija yra itin maža arba prieinamumas prie užimtumo lauke vietų/įrengimų ribojamas (Ruklos PPC modulinių namelių stovykla, Medininkų URC, Naujininkų pabėgėlių stovykla).

Gimimo registravimas

19. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnyje nustatyta, jog vaikas įregistruojamas tuoj po gimimo ir nuo gimimo momento turi teisę į vardą (pavardę) ir pilietybę, teisę, kiek tai įmanoma, žinoti savo tėvus ir būti jų globojamu, 3 straipsnyje nustatytas valstybių įsipareigojimas Konvencijoje numatytas teises garantuoti be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų ar teisėtų globėjų statuso.

19.1. Lankantis Ruklos PPC bei vėliau raštu⁵⁶ buvo gauta informacija, jog gimę Lietuvos Respublikoje vaikai nėra registruojami civilinės metrikacijos įstaigoje, nes „norint užregistruoti vaiko gimimą, reikia pateikti tėvų asmens kodus, santuokos dokumentą, tėvų asmens tapatybės dokumentus, o PPC gyvenantys migrantai neturi šių dokumentų, asmens kodų“, nurodoma, jog informacija apie gimusius vaikus yra teikiama Migracijos departamentui, vaiko gimimo faktas yra registruojamas MIGRIS sistemoje.

19.2. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.18 str. numato, jog valstybė privalomai registruoja šiuos civilinės būklės aktus: 1) gimimą <...>, pagal Civilinio kodekso 2.19 str., civilinės būklės aktai, išskyrus partnerystę, registruojami civilinės būklės aktų registravimą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334 patvirtintos Civilinės būklės aktų registravimo taisyklės numato, jog civilinės metrikacijos įstaigos registruoja gimimą remdamasi vaiko tėvų ar vieno iš jų pareiškimu ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos sudarytu vaiko gimimo pažymėjimu (toliau – vaiko gimimo pažymėjimas). Civilinės būklės aktų registravimo taisyklės numato, jog užsienio valstybės piliečio tapatybei patvirtinti reikalingas galiojantis užsienio valstybės piliečio kelionės dokumentas, pripažintas Lietuvos Respublikoje, arba leidimas gyventi Lietuvos Respublikoje, jei užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės neturi kelionės dokumento (toliau – asmens tapatybės dokumentas). Prieglobsčio prašytojo asmens tapatybei patvirtinti gali būti pateikiamas ir užsienio registracijos pažymėjimas, jei prieglobsčio prašytojas neturi kelionės dokumento. Civilinės būklės aktų registravimo taisyklės nenumato galimybių registruoti vaiko gimimo civilinės metrikacijos įstaigoje, kuomet vaikas gimė neteisėtai šalyje esantiems migrantams, neprašantiems prieglobsčio bei neturintiems dokumentų.

19.3. Kontrolierė kreipėsi į Vidaus reikalų ir Teisingumo ministerijas bei prašė pateikti informaciją apie taikytiną praktiką dėl Lietuvoje gimusių vaikų gimimo (ne)registravimo užsieniečiams, neturintiems asmens dokumentų (ar žinoma praktika, kiek vaikų nebuvo užregistruota

⁵⁶ 2021 m. spalio 26 d. raštas Nr. J-1006.

per kelis metus, kt.), prašė peržiūrėti susiklosčiusią praktiką, galimybes tobulinti teisės aktus bei ieškoti sprendimų įgyvendinti vaiko teisę į gimimo registravimą.

19.4. Vidaus reikalų ministerija raštu⁵⁷ informavo, jog:

- Vidaus reikalų ministerijos įstaigose (Migracijos departamente, VSAT) iki šiol nebuvo renkama ir kaupiama statistinė informacija ar analizuojama su ja susijusi praktika; atvejai galėjo būti pavieniai. Ministerija atkreipė dėmesį, kad Lietuvos Respublikos migracijos informacinė sistema (MIGRIS) nėra skirta registruoti gimimo faktui (ar kitiems civilinės būklės pasikeitimo faktams). Iš prieglobsčio prašytojų ar neteisėtai Lietuvos Respublikos valstybės sieną kirtusių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, apgyvendinimo vietų gavus duomenų, kad prieglobsčio prašytoja pagimdė vaiką ir pageidauja pateikti prašymą suteikti prieglobstį ir gimusiam vaikui, MIGRIS sukuriama vaiko asmens byla, užregistruojamas prašymas šiam vaikui suteikti prieglobstį ir šis prašymas nagrinėjamas kartu su vaiko pagimdžiusios moters prašymu suteikti prieglobstį; atitinkamai, jei būtų gauta informacija apie neteisėtai Lietuvos Respublikos valstybės sieną kirtusiai užsieniečiai, kuri nėra prieglobsčio prašytoja, gimusį vaiką, šio vaiko teisinės padėties klausimas (dėl grąžinimo ar išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos) būtų sprendžiamas kartu su jį pagimdžiusios moters teisinės padėties klausimu.

- UTPI yra nustatyta, kad prieglobsčio prašytojui, dėl kurio Migracijos departamentas priėmė sprendimą nagrinėti jo prašymą suteikti prieglobstį iš esmės ir įleisti jį į Lietuvos Respubliką, išduodamas užsieniečio registracijos pažymėjimas, kurį civilinės metrikacijos įstaigos, registruodamos vaiko gimimą, pripažįsta tinkamu tėvų (ar vieno iš tėvų) tapatybei patvirtinti, jei prieglobsčio prašytojas neturi kito galiojančio asmens tapatybę patvirtinančio dokumento. Tačiau šiuo metu (paskelbtos valstybės lygio ekstremaliosios situacijos dėl masinio užsieniečių antplūdžio metu) apgyvendinimo vietose be teisės judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje apgyvendinti prieglobsčio prašytojai *de jure* nėra įleisti į Lietuvos Respublikos teritoriją (jie nėra laikomi atvykusiais į Lietuvos Respubliką), todėl jiems nėra išduodami užsieniečio registracijos pažymėjimai. Lietuvos Respublikos Seime UTPI 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 130¹, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir IX¹ skyriaus pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo X² skyriumi įstatymo projekte Nr. XIVP-1018 siūloma nustatyti, kad pasibaigus Įstatyme nustatytam, bet ne ilgesniam kaip 6 mėnesiai, apgyvendinimo nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikoje terminui, jei nėra priimtas galutinis sprendimas dėl prieglobsčio prašymo, Migracijos departamentas priima sprendimą įleisti prieglobsčio prašytoją į Lietuvos Respubliką ir išduoda jam užsieniečio registracijos pažymėjimą. Toks pažymėjimas praėjus 6 mėnesiams nuo užsieniečio įregistravimo MIGRIS (jei nėra priimtas ar įvykdytas galutinis sprendimas dėl užsieniečio teisinės padėties), būtų išduodamas ir neteisėtai Lietuvos Respublikos valstybės sieną kirtusiam užsieniečiui, kuris nėra prieglobsčio prašytojas. Vadinasi, jei Seimas priimtų siūlomus Įstatymo pakeitimus, praėjus Įstatyme nustatytam temimui, minėtiems prieglobsčio prašytojams ir kitiems užsieniečiams būtų išduodamas užsieniečio registracijos pažymėjimas. Atkreiptinas dėmesys, kad tokio pažymėjimo išdavimas nereiškia, kad yra patikimai nustatyta jo turėtojo asmens tapatybė, pilietybė, taip pat nereiškia, kad jam suteikta (arba bus suteikta) teisė gyventi Lietuvos Respublikoje (jame įrašomi tokie duomenys, kuriuos apie save pateikė asmuo (jei nėra kitų asmens duomenų šaltinių), taip pat šis pažymėjimas patvirtina tai, kad užsienietis gali būti Lietuvoje, kol bus priimtas ar įvykdytas galutinis sprendimas dėl jo pateikto prieglobsčio prašymo ar teisinės padėties).

- Atkreiptinas dėmesys, kad, įregistravus vaiko gimimo faktą, vaiko ir jo tėvų duomenys patenka į Lietuvos Respublikos gyventojų registrą. Šis registras yra pagrindinis valstybės registras, kuris kaip duomenų šaltinis yra naudojamas kitose valstybės valdymo ir visuomeninio gyvenimo srityse, jame įrašomi duomenys turi būti pagrįsti dokumentais. Įregistravus vaiko gimimą, vaikui suteikiamas Lietuvos Respublikos asmens kodas. Nors asmens įtraukimas į Gyventojų registrą savaime nereiškia, kad jis yra Lietuvos Respublikos gyventojas, bet tai iš esmės suponuoja, kad

⁵⁷ 2021 m. lapkričio 19 d. raštas Nr. ID-6520.

egzistuoja tam tikras to asmens ryšys su Lietuvos Respublikos piliečiu ar kitu asmeniu, kuris turi (turėjo) teisėtą ryšį su Lietuva, turi (turėjo) teisę gyventi Lietuvoje, buvo įgijęs pagrįstą lūkesčių gyventi Lietuvoje ir pan. Sistemiskai vertinant Gyventojų registro paskirtį ir teisės aktuose nustatytus šio registro tvarkymo principus, ir tas aplinkybes, kad, įregistruojant rašte minimų vaikų gimimą, duomenys būtų įrašomi Gyventojų registre, tačiau duomenys apie tėvus (jų tapatybę, pilietybę, tėvystę) būtų įrašomi nepatvirtintus jų patikimais duomenų šaltiniais, svarstyтина, ar tikslinga plėsti į Gyventojų registrą įrašomų nepatikimų duomenų apimtį, ar rašte keliamos problemos dėl gimusių vaikų teisių užtikrinimo ir jų apsaugos negalėtų būti sprendžiamos kitomis priemonėmis, neregistravus vaiko gimimo bent jau iki tol, kol nebus išspręstas jį pagimdžiusios moters teisinės padėties klausimas. Įstaigoms priėmus ir įvykdžius sprendimą dėl vaiką pagimdžiusios moters (ypač tais atvejais, kai ji *de jure* nebuvo įleista į Lietuvos Respubliką) ir vaiko grąžinimo į kilmės šalį ar išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos, vaiko teisinis ryšys su Lietuva net nesusikurtų, o jo gimimas, tikėtina, būtų įregistruojamas kitoje valstybėje (galbūt vaiko gimimas turėtų būti įregistruojamas kitoje valstybėje joje nustatyta tvarka, kai įstaigos kreiptųsi į užsienio valstybės kompetentingas institucijas dėl grįžimui tinkamo dokumento išdavimo). Pažymėtina, kad, nepaisant to, kad esant situacijoms, kai neteisėtai valstybės sieną kirtę nepilnamečiai (nelydimi arba su tėvais ar kitais lydinčiais asmenimis) neturi jokių asmens tapatybę, pilietybę patvirtinančių ir kitų dokumentų, taigi, net nėra žinoma, ar jų gimimas yra kurioje nors valstybėje įregistruotas, šiems nepilnamečiams yra teikiamos jų poreikius atitinkančios paslaugos, rūpinamasi jų teisių apsauga.

- Vidaus reikalų ministerijos nuomone, tinkamas vaiko teisių apsaugos lygis rašte minimais atvejais galėtų būti užtikrinamas, jei atitinkamos kompetentingos institucijos (pvz., Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba) visais atvejais ir kuo greičiau gautų informaciją (pvz., iš sveikatos priežiūros įstaigos, kurioje vaikas gimė) apie tokį gimusį vaiką ir tuomet, atsižvelgdamos į konkrečią situaciją, spręstų, kokiomis priemonėmis galėtų būti užtikrinama tokio vaiko teisių apsauga.

19.5. Teisingumo ministerija raštu⁵⁸ informavo, jog:

- pagal Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo (toliau - CBARĮ) 6 str. 4 d. civilinės būklės aktų įrašai, tarp jų ir gimimo įrašas, yra civilinės būklės aktų įrodymai. Civilinės būklės aktų įrašai gali būti nuginčyti tik teismo tvarka. Vadovaujantis CBARĮ 3 str. 2 d., civilinės būklės aktai registruojami pagal dokumentus, patvirtinančius tam tikrą veiksmą ar įvykį, remiantis asmens prašymu ar pareiškimu arba civilinės metrikacijos įstaigos iniciatyva (*ex officio*). Civilinės metrikacijos įstaiga registruoja gimimą remdamasi vaiko tėvų ar vieno iš jų pareiškimu ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos sudarytu vaiko gimimo pažymėjimu.⁵⁹ Gimimo įrašė vaiko vardas, pavardė, taip pat vaiko tėvų duomenys įrašomi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - LR CK) 3.139, 3.140, 3.166, 3.167 str. nustatytais pagrindais⁶⁰. Taigi, vadovaujantis LR CK 3.139 str. 1 d., vaiko motina įrašoma moteris, nurodyta vaiko gimimo pažymėjime. Tuo tarpu vaiko kilmė iš tėvo nustatoma atsižvelgiant į tai, ar vaiko gimimo metu vaiko motina buvo susituokusi su vaiko tėvu, o jeigu jų santuoka iširo, kiek laiko praėjo nuo santuokos pabaigos iki vaiko gimimo momento, taip pat jeigu vaikas gimė vienišai motinai, ar tėvystė teisės aktų nustatyta tvarka buvo pripažinta arba nustatyta įsiteisėjusiu teismo sprendimu⁶¹.

- Civilinės būklės aktų įrašų duomenys turi atitikti juos patvirtinančių dokumentų duomenis⁶². Analogiška nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 10 str. 2 d. Kaip žinia, registruojant vaiko gimimą, sudaromas vaiko gimimo įrašas, kuris elektroniniu būdu pateikiamas Lietuvos Respublikos gyventojų registrai (toliau - Gyventojų registras)⁶³.

⁵⁸ 2021 m. lapkričio 30 d. raštu Nr. (1.16E)7R-6407.

⁵⁹ CBARĮ 11 straipsnio 1 dalis.

⁶⁰ CBARĮ 12 straipsnio 1 dalis.

⁶¹ LR CK 3.140, 3.141, 3.146 straipsniai.

⁶² CBARĮ 6 straipsnio 4 dalis.

⁶³ CBARĮ 3 straipsnio 1 dalis.

Gyventojų registras yra pagrindinis valstybės registras⁶⁴, kuris kaip duomenų šaltinis naudojamas valstybės ir savivaldybių institucijų veikloje. Duomenys, įrašyti į Gyventojų registrą, laikomi teisingais tol, kol jie nenuginčijami Lietuvos Respublikos įstatymų ir Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka⁶⁵. Teisingumo ministerija sutinka, kad Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė žinoti savo tėvus yra ypač svarbi, tačiau šią informaciją oficialiai užfiksuojant pagrindiniame valstybės registre neturėtų būti paneigiami LR CK įtvirtinti vaiko kilmės iš tėvų nustatymo principai ir kartu turėtų būti užtikrintas civilinės būklės aktų įrašų bei Gyventojų registro duomenų teisingumas. Atsižvelgiant į tai, registruojant vaiko gimimą, svarbu tinkamai nustatyti asmenų, kurių duomenys užfiksuojami gimimo įrašė (t. y. kūdikio, jo motinos ir tėvo⁶⁶), tapatybę, taip pat ir kitus aukščiau minėtus faktus, pavyzdžiui, tėvų santuokos faktą. Jeigu dokumentais negalima pagrįsti vaiko kilmės iš tėvo, duomenys apie jį vaiko gimimo įrašė nenurodomi. Atitinkamai, nors faktiškai žinoma, kokie asmenys yra biologiniai vaiko tėvai, nesant tėvų tapatybę patvirtinančių dokumentų, šių asmenų nurodymas vaiko gimimo įrašė, nėra galimas. Atsižvelgiant į tai, Teisingumo ministerijos nuomone, visų pirma turėtų būti išspręstas užsieniečių, neteisėtai, kirtusių valstybės sieną, tinkamo identifikavimo klausimas.

- Civilinės būklės aktų registravimo taisyklių, patvirtintų teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334 (toliau - Taisyklės), 14 punkte nurodytas baigtinis dokumentų sąrašas, kurie laikomi tinkamais asmens tapatybei patvirtinti, kreipiantis į civilinės metrikacijos įstaigą su prašymu įregistruoti civilinės būklės aktą. Tarp šių dokumentų patenka ir užsieniečio registracijos pažymėjimas, išduotas prieglobsčio prašytojui. Be to, kaip nurodyta Vidaus reikalų ministerijos rašte, įstatymo projekte⁶⁷, pasiūlyta išduoti analogišką dokumentą asmenims, pasibaigus įstatyme nustatytam, bet ne ilgesniam kaip 6 mėnesiai, apgyvendinimo nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikoje terminui, jei nėra priimtas galutinis sprendimas dėl prieglobsčio prašymo. Vis dėlto, vertinant įstatymo projekto nuostatas vaiko gimimo registravimo kontekste, pažymėtina, kad apie gimimą turi būti pareikšta per 3 mėnesius nuo vaiko gimimo dienos⁶⁸, t. y. per du kartus trumpesnę terminą, negu užsieniečiai, neteisėtai kirtusiai valstybės sieną, tektų laukti dokumento, kuriuo remdamasi, civilinės metrikacijos įstaiga galėtų patvirtinti jos tapatybę, išdavimo.

- Duomenys apie neteisėtai valstybės sieną kirtusius užsieniečius yra kaupiami Lietuvos Respublikos migracijos informacinėje sistemoje. Šių asmenų duomenis, įskaitant jų vardą, pavardę ir kitus jo tapatybės duomenis nustato ir į minėtą informacinę sistemą įrašo Migracijos departamento darbuotojai⁶⁹. Tuo tarpu civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojai, registruodami civilinės būklės aktus, kaip minėta, privalo remtis oficialiais dokumentais ir skirtingai nuo Migracijos departamento darbuotojų neturi įgaliojimų ir priemonių įsitikinti jiems teikiamų duomenų, kurie nepagrįsti Taisyklėse nurodytais dokumentais, teisingumu. Atsižvelgiant į tai, jeigu būtų nuspręsta, kad neteisėtai valstybės sieną kirtusių užsieniečių vaikų teisių ir interesų apsauga būtų užtikrinama tik įregistravus jų gimimą civilinės metrikacijos įstaigoje, siūlytina Vidaus reikalų ministerijai apsvarstyti galimybę Lietuvos Respublikos migracijos informacinėje sistemoje kaupiamų duomenų pagrindu šiems užsieniečiams išduoti dokumentą, kuris patvirtintųjų asmens tapatybę, ir kuriuo remdamiesi civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojai gimimo įrašė galėtų įrašyti vaiko tėvus, iki kol jiems pagal migracijos srities teisės aktus būtų išduotas kitas jų tapatybę ar gyvenimą Lietuvoje patvirtinantis dokumentas. Pakeitus migracijos srities teisės aktų nuostatas, atitinkamai būtų koreguojamas Taisyklių 14 punktas.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 4 straipsnio 1 dalis.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 9 straipsnio 3 dalis.

⁶⁶ CBARĮ 12 straipsnis.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Seime svarstomame Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40, 50, 67, 71, 76, 77, 79, 113, 125, 126, 1301, 136, 138, 139, 140 straipsnių pakeitimo, 69 straipsnio ir 1X1 skyriaus pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo X2 skyriumi įstatymo projekte Nr. XIVP-1018.

⁶⁸ CBARĮ 11 straipsnio 4 dalis.

⁶⁹ Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 6, 25.2, 92.1 - 92.2 p.

- Atkreipiamas dėmesys, jog nenustačius vaiko kilmės iš tėvų, vadovaujantis CBARĮ 11 str. 3 d. ir Taisyklių 32, 34, 38 punktais bei 41.8 papunkčiu, neteisėtai valstybės sieną kirtusios užsienietės, neturinčios jokių galiojančių asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų ir nesikreipusios dėl prieglobsčio suteikimo, pagimdytas kūdikis galėtų būti įregistruotas kaip rastas vaikas⁷⁰. Pažymėtina, kad registruojant rasto vaiko gimimą, jo gimimo įrašė nurodomi tik duomenys apie kūdikį, tačiau duomenys apie vaiko kilmę iš tėvų lieka neužfiksuoti. Vis dėlto, tokiu atveju susidarytų situacija, kai teisiškai užfiksuotos aplinkybės neatitiktų faktinės situacijos: Gyventojų registre klaidingai būtų nurodyta, kad vaiko kilmė iš tėvų nežinoma, nors realiai vaikas augtų kartu su savo biologine motina. Svarstyтина, ar tokia situacija, nepaisant gimimo įregistravimu siekiamo tikslo, atitiktų geriausius vaiko interesus ir negalėtų sukelti neigiamų teisinių pasekmių, susijusių su vaiko teise žinoti savo tikrąją biologinę kilmę, vaiko atstovavimu pagal įstatymą ir tėvų valdžios įgyvendinimu. Atsižvelgdami į tai ir sistemiškai įvertinę Gyventojų registre kaupiamų duomenų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, taip pat išanalizavus Vidaus reikalų ministerijos išsakytą nuomonę dėl galimų susidariusios situacijos sprendimo būdų, Teisingumo ministerija pritarė, kad būtina apsvaistyti, ar, bent jau iki nebus išspręstas vaiko pagimdžiusios moters teisinės padėties klausimas, tikslinga plėsti į Gyventojų registrą įrašomų nepatikimų duomenų apimtį. Pritartina Vidaus reikalų ministerijos pasiūlymui, kad galima ieškoti alternatyvių būdų, padedančių spręsti neteisėtai valstybės sieną kirtusių užsieniečių vaikų teisių užtikrinimo ir jų apsaugos problemas: jei atitinkamos kompetentingos institucijos (pvz., Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) visais atvejais ir kuo greičiau gautų informaciją (pvz., iš sveikatos priežiūros įstaigos, kurioje vaikas gimė) apie tokį gimusį vaiką ir tuomet, atsižvelgdamos į konkrečią situaciją, spręstų, kokiomis priemonėmis galėtų būti užtikrinama tokio vaiko teisių apsauga.

19.6. Vaiko teisių komitetas kartu su Migrantų darbuotojų komitetu savo Bendrajame jungtiniame komentare⁷¹ dėl Valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste visose šalyse pasisakė, jog gimimo neužregistravimas gali turėti įvairių neigiamą poveikį (pvz., vaikų santuoka, prekyba žmonėmis, priverstinis verbavimas ir vaikų darbas) galimybėms pasinaudoti vaiko teisėmis. Gimimo registravimas taip pat gali padėti nuteisti tuos asmenis, kurie išnaudojo vaikus. Neregistruoti vaikai susiduria su konkrečia rizika tapti asmenimis be pilietybės, kai jie gimsta tėvams, patekusiems į neteisėtos migracijos situaciją, dėl kliūčių įgyti pilietybę tėvų kilmės šalyje, taip pat užregistruoti gimimą ir įgyti pilietybę gimimo vietoje. Komitetui ragina valstybes dalyves imtis visų būtinų priemonių, siekiant užtikrinti, kad visi gimę vaikai būtų nedelsiant užregistruoti ir jiems būtų išduoti gimimo liudijimai, neatsižvelgiant į jų ar jų tėvų migracijos statusą. Taip pat turėtų būti imtasi priemonių palengvinti pavėluotą gimimo registravimą ir išvengti finansinių baudų už vėlavimą. Neregistruotiems vaikams turėtų būti užtikrintos vienodos galimybės naudotis sveikatos priežiūros, apsaugos, švietimo ir kitomis socialinėmis paslaugomis.

Universali vaiko gimimo registracija yra fundamentali kiekvieno vaiko teisė bei svarbi jo apsaugos priemonė, kuri susijusi su vaiko teisinio identiteto pripažinimu valstybėje. Tai susiję su paslaugų prieinamumu vaikui, padeda apsaugoti vaiką, kuomet gali kilti abejonių dėl vaiko amžiaus, taip pat yra svarbi priemonė užkardant prekybą žmonėmis. Sutiktina su ministerijų nuomone dėl susiklosčiusios praktikos, jog šiuo metu ir neturintys dokumentų vaikai, tame tarpe ir gimę į Lietuvą atvykusioms moterims, turi galimybes gauti užsieniečiams prieglobsčio prašytojams teikiamas paslaugas apgyvendinimo centruose. Tačiau vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, praktika, kai vaiko gimimas nėra privalomai registruojamas civilinės metrikacijos įstaigoje gali ateityje sukelti sunkumų užtikrinant vaiko teises bei turėtų būti peržiūreta, ieškoma galimybių įgyvendinti vaiko teisę į gimimo registraciją.

⁷⁰ Teisingumo ministerijos turimomis žiniomis, iki šiol joks neteisėtai valstybės sieną kirtusių užsieniečių vaikas Lietuvos Respublikoje nebuvo įregistruotas kaip rastas vaikas.

⁷¹ Jungtinių Tautų Migrantų darbuotojų bei jų šeimų teisių bei Vaiko teisių komitetų 2017 m. lapkričio 16 d. Bendrasis Jungtinis Komentaras dėl valstybių įsipareigojimų dėl vaiko žmogaus teisių tarptautinės migracijos kontekste kilmės, tranzito, tikslo ir sugrąžinimo šalyse, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

19.7. Apibendrinant tai, kas išdėstyta dėl vaiko gimimo registravimo, darytina išvada, jog:

➤ dokumentų neturinčių migrantų šeimoje gimusio vaiko teisė, jog jo gimimas būtų įregistruotas, nėra įgyvendinama dėl praktinių kliūčių, susijusių su užsieniečių tėvų tapatybės identifikavimu (užsieniečio registracijos pažymėjimo išdavimu), todėl būtina ieškoti būdų situacijai spręsti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta, atsižvelgdama į tyrimo eigoje paaiškėjusias aplinkybes, ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 1 punktu, 12 straipsnio 1 punktu, 24 straipsnio 7 punktu,

n u s p r e n d ž i a:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės prašyti imtis priemonių užtikrinti orumą garantuojančias migrantų vaikų priėmimo sąlygas, atitinkančias tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus vaiko teisių apsaugos srityje.

2. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijoms siūlyti pagal kompetenciją:

- imtis priemonių dėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažymoje nustatytų vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo trūkumų šalinimo bei migrantų vaikų priėmimo sąlygų gerinimo, visapusiškai ir laiku įvertinant migrantų vaikų poreikius, užtikrinant jiems reikalingos pagalbos ir paslaugų prieinamumą, tam efektyviai panaudojant Europos Komisijos skiriamą finansinę paramą;

- užtikrinti, kad visi priimami sprendimai būtų įvertinami geriausių vaiko interesų užtikrinimo bei valstybės priimtų įsipareigojimų vaiko teisių apsaugos srityje aspektu, o priemonės, ribojančios galimybę vaikams naudotis savo teisėmis, būtų proporcingos ir taikomos ne ilgiau nei yra būtina;

- atsižvelgiant į ikimokyklinio ugdymo svarbą, bendradarbiaujant su atitinkamų savivaldybių administracijomis, ieškoti galimybių ikimokyklinį ugdymą teikti visose migrantų apgyvendinimo vietose arba, esant teisinėms prielaidoms, neformaliojo švietimo paslaugas teikti savivaldybių bendruomenėse;

- spręsti dėl Vidaus reikalų ministerijos pavaldumo įstaigose apgyvendintų migrantų vaikų aprūpinimo apranga normatyvų patvirtinimo inicijavimo, siekiant tinkamai užtikrinti jų priėmimo sąlygas, bei siūlyti stiprinti materialinio aprūpinimo administravimą;

- imtis sistemingų priemonių kelti migrantų apgyvendinimo vietose dirbančių ir kitų paslaugas jiems teikiančių asmenų kvalifikaciją, tobulinti žinias ir didinti jų gebėjimus, tokiu būdu užtikrinant, kad, teikiant paslaugas, bus atsižvelgta į kultūrinius, religinius asmenų skirtumus ir kitus veiksnius, kurie svarbūs priimant geriausiai migrantų vaikų poreikius užtikrinančius sprendimus;

- skatinti ir didinti visuomenės pagarbą migrantams, jų skirtingoms kultūroms ir raiškoms, mažinant diskriminacinį požiūrį į juos ir kovojant su visuomenėje egzistuojančiais stereotipais.

3. Lietuvos Respublikos teisingumo bei Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijoms spręsti užsieniečių migrantų vaikų gimimo registravimo problemas.

4. Apie priimtus (planuojamus priimti) sprendimus, įgyvendinant vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymus, nurodytus 2 ir 3 punktuose, atsakingas institucijas prašome informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę raštu iki 2022 m. vasario 15 d.

5. Atkreipti užsieniečių apgyvendinimo vietų vadovų dėmesį į vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažymoje išdėstytas išvadas dėl migrantų vaikų, kaip pažeidžiamos vaikų grupės, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo trūkumų bei siūlyti imtis visapusiškų ir neatidėliotinių priemonių tinkamoms migrantų vaikų priėmimo sąlygoms užtikrinti.

6. Siūlyti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos aktyviai dalyvauti ir glaudžiai bendradarbiauti su specialistais įvairiose srityse sprendžiant vaiko teisių užtikrinimo klausimus, stiprinant įstatyminių vaikų atstovų tėvystės įgūdžius, skiriant ypatingą dėmesį vaiko teisės į sveikatą užtikrinimui (dėl vaikų skiepavimo, gydymo, kt.).

7. Pažymą pateikti Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui kaip galinčią turėti reikšmę Komiteto vykdomos parlamentinės kontrolės procese.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė

Laura Vitkauskaitė-Sirunavičė, tel. (8 5) 2499307, el. p. laura.sirunavice@vtaki.lt
Ieva Braškienė, tel. (8 5) 2499268, el. p. ieva.braskiene@vtaki.lt
Kristina Smilgytė, tel. (8 5) 2107076, el. p. kristina.smilgyte@vtaki.lt